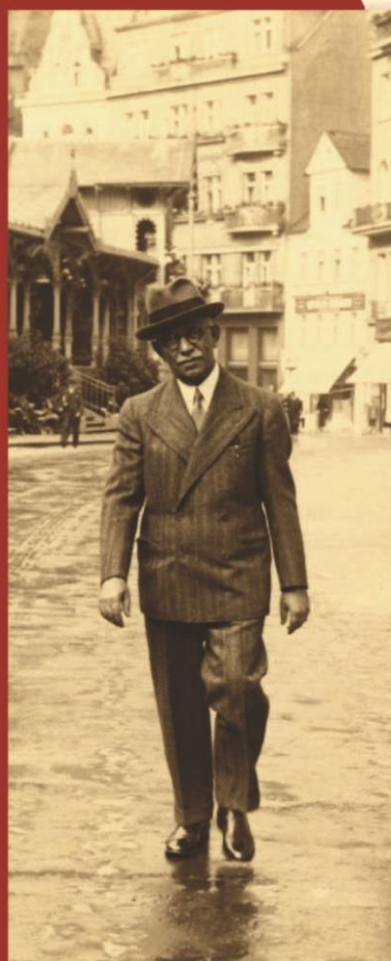

Ion I. Lapedatu

*Ultimele
însemnări*

Brașov, 2006

Tehnoredactare, format PDF: Ana Damian

Text & imagini: Fundația Lapedatu © 2016

Toate drepturile rezervate *Fundației Lapedatu*

Coperta: Muzeul Județean de Istorie Brașov, © 2006

Ediții pe hârtie: Muzeul Județean de Istorie Brașov, 2006, editura C2 Design

Ediție îngrijită, prefață și note de: Ioan Opreș

© 2016 Fundația Academia Civică pentru versiunea.pdf Acrobat Reader

Este permisă descărcarea liberă, cu titlu personal, a volumului în acest format. Distribuirea gratuită a cărții prin intermediul altor situri, modificarea sau comercializarea acestei versiuni fără acordul prealabil, în scris, al *Fundației Academia Civică* sau al *Fundației Lapedatu* sunt interzise și se pedepsesc conform legii privind drepturile de autor și drepturile conexe, în vigoare.

Fundația Academia Civică: www.memorialsighet.ro

Fundația Lapedatu: fundatia.lapedatu@gmail.com

ION I. LAPEDATU

ULTIMELE ÎNSEMNĂRI

Ediție îngrijită, prefață și note de Ioan Opreș

ION I. LAPEDATU

CUPRINS

<i>Ioan Opreș</i>	6
Ion I. Lapedatu. Ultimii ani de viață	6
Notă editorială	16
<i>Ion I. Lapedatu</i>	18
Un episod regal	18
Noiembrie sumbru	20
Schimbări dramatice	24
Sfârșitul unei lumi	64
<i>Summary</i>	78
<i>Zusammenfassung</i>	79
<i>Documente CNSAS</i>	80
<i>Imagini</i>	105
Modelatori ai generației lui Ion I. Lapedatu	105
Prietenii și congenerii ai familiei Lapedatu	108
La reuniuni internaționale	118
Neamurile	122
Drumeții și excursii	127
Mecenatul	132

Ioan Opriș

Ion I. Lapedatu. Ultimii ani de viață

În urmă cu 8 ani, ajutat de dna Veturia (Pica) Maior, am publicat **Memoriile lui Ion Lapedatu** (n. Săcele, 14 septembrie 1876 – m. București, 24 martie 1951). L-am așezat astfel, alături de fratele său geamăn Alexandru, istoricul și fruntașul liberal de bună aducere aminte¹. Cele publicate atunci reprezentau numai atât cât descoperisem din puținele documente salvate de familie în împrejurările dramatice ale schimbărilor postbelice. Acum adăugăm o ultimă descoperire, de mare importanță pentru a restitui câteva momente cruciale din istoria veacului XX, la care Ion Lapedatu a fost deopotrivă martor și agent activ. Pe aceasta am semnalat-o doar – în cele inspirat titrate *Amintiri de la distanță despre 23 August 1944* – în prestigioasa revistă „Magazin Istoric” (an XXXIX, s.n., nr. 2 [455], februarie 2005, p. 5–8).

Că personajul a fost foarte important, ne-o arată și felul în care l-a receptat SSI-ul, după evidențele căruia ar fi provenit dintr-o „bogată familie românească” – ceea ce nu este adevărat! – consacrându-se „activității economice” în urma căreia a dobândit „reputația unuia dintre cei mai buni economiști ardeleni”². După o fișă redactată în rusește și datată 25 aprilie 1941, dovedind că serviciile de informații sovietice monitorizau elita românească, vecinii de la Răsărit știau că, după 1918 „familia Lapedatu a ocupat o situație

¹Vezi în *Prefață* la Ion I. Lapedatu, *Memorii și amintiri*, Institutul European, Iași, 1998, p.7-20.

²Cf. dosarul SSI nr. 12188, reprodus în Arh. CNSAS, dosar 45499, f. 129. Recent, Vasile Dobrescu, *Ion I. Lapedatu și reforma sistemului de credit românesc din Imperiul austro-ungar la începutul secolului XX*, în „Annales Universitatis Apulensis”, Series Historica, 6/I, 2002, p. 169-175, justifică competent reputația economistului.

înalță în societatea românească”; Ion, care făcuse studiile la Budapesta, a fost membru în Comisia pentru elaborarea „diferitelor tratate între România, Austria și Ungaria în legătură cu trecerea Ardealului sub dominația statului român”³.

În timp ce Alexandru a onorat domeniul culturii⁴, Ion a ocupat scaunul de responsabil cu resortul Finanțelor în Consiliul Dirigent, ministru de Finanțe în Guvernul Averescu (1926)⁵, apoi alte importante posturi în sistemul parlamentar și financiar bancar, până la cele de administrator, viceguvernator și guvernator al Băncii Naționale. Sovieticii știau, în 1941, că „Sprijinit de fratele său Alexandru Lapedatu, un liberal marcant și de prietenii săi țărăniști, Ion Lapedatu a fost ales guvernator al Băncii Naționale a României, care post ocupă și în prezent”⁶.

Evoluând în importante poziții în sistemul bancar românesc, Ion Lapedatu a fost mereu monitorizat de serviciile noastre de informații. Când, în vara lui 1944, a fost înlocuit de la conducerea Băncii Naționale, prin pensionare forțată, decizia politică l-a nedreptățit, afectându-l profund. De altfel, pensionarea sa a dat o lovitură serioasă chiar sistemului bancar. Asupra sensurilor și dedesubturilor acesteia n-au întârziat reacțiile. În timp ce fostul demnitar s-a retras la Sibiu, presa a reflectat imediat pozițiile celor ce-i apreciaseră contribuția calificată la stabilitatea financiară din România. O sursă de-a SSI-ului, „Spiridon”, a informat la 18 iulie 1944 că în sprijinul lui Ion Lapedatu a pledat Vasile Netea⁷ printr-un articol care „a stârnit oarecare discuție”⁸, în care-i aducea elogii celui ce părăsise forțat Banca Națională. Cel înlocuit inelegant și inoportun pentru acel moment n-a

³*Ibidem*.

⁴Vezi Alexandru Lapedatu, *Amintiri*, Ed. Albastră, Cluj-Napoca, 1998, cu prefață, ediție îngrijită, note și comentarii de Ioan Opreș.

⁵Vezi Ion I. Lapedatu, *op. cit.*

⁶Vezi supra, fișa din 25 aprilie 1941.

⁷Vezi în „Universul”, nr. 195, iulie 1944.

⁸Cf. nota „Spiridon”, 18.VII.1944, dosar cit., supra, f. 128.

întârziat să-și spună părerea, foarte îndreptățită, drept care, asupra opiniilor sale, cercurile politice n-au încetat să fie atente. Reabilitat la scurtă vreme, prin anularea decretului de pensionare și renumirea sa ca guvernator al Băncii Naționale, prin susținerea deopotrivă a liberalilor și a țărăniștilor, Ion Lapedatu a dispus o serie de măsuri care au urmărit să stabilizeze piața și finanțele țării. Câtă dreptate avea și ce se putea face în acele împrejurări ne este dificil să apreciem, dar notițele sale zilnice ne ajută. În schimb, declarațiile sale au stârnit multe discuții și au determinat anumite decizii. Iată ce spunea Siguranței sursa „Zizi” la 7 octombrie 1944: „În cercurile financiare și industriale au făcut multă vâlvă declarațiile domnului Ion Lapedatu, Guvernatorul Băncii Naționale, care a spus că *o sporire a circulației financiare nu va putea fi evitată!* (subl. în text). Lumea s-a speriat și a început să-și asigure capitalul, spre a nu fi devalizat, cumpărând acțiuni, așa că urcările de la Bursa de acțiuni și efectele se explică numai (prin) pericolul inflației, după declarațiile dlui Ion Lapedatu. *Mărirea circulației financiare a României nu trebuie să fie privită ca o scădere a leului, deoarece leul nostru are o acoperire în aur mult mai mare decât ar trebui să fie*”⁹ (subl. în text). Reținând calitatea și corectitudinea opiniei specialistului, nu putem să trecem ușor cu vederea capacitatea economiei românești din acel moment: acoperirea în aur a monedei naționale! După participarea la 3 ani de război! Acel început de an s-a dovedit deosebit de complicat, solicitările de sprijin financiar venind din nenumărate locuri: de pildă, V. V. Tillea a intervenit la 6 februarie 1945, prin prietenul său Ion Lapedatu, pentru a rezolva transferul unor sume importante cuvenite diplomaților români rămași în timpul războiului în Anglia, care urmau să fie transferate întâi în Elveția și apoi de acolo la Londra¹⁰.

⁹ Cf. nota „Zizi”, 7.X.1944, dosar cit., f. 130.

¹⁰ Informație preluată dintr-o scrisoare conținând salutări familiilor Jovin și Maior, în Arh. Naționale, Arhiva Istorică Centrală, Fond Vasile Stoica, II/154, f. 33.

Luna martie 1945, odată cu Guvernul Dr. Petru Groza, a însemnat și sfârșitul carierei lui Ion Lapedatu. Informatorii nu întârzie să-și spună părerea, colectată din mediile importante. Astfel, la 12 martie 1945, „Marin” a informat că „Înlocuirea d-lui Ion Lapedatu din postul de guvernator al Băncii Naționale a României, deși oarecum așteptată, a produs totuși o impresie nefavorabilă. Se argumentează că modul în care este îngrădit în puterile sale guvernul, permitea menținerea dlui Ion Lapedatu în fruntea institutului de emisiune, *prezența lui fiind de natură a garanta liniștea pieței și încrederea în moneda țării*”¹¹ (subl. n.). Frumoase aprecieri față de un mare specialist! Prin decizia și întorsătura politică de la 6 martie 1945 România intra, și-n plan bancar, pentru o lungă perioadă, în „zona roșie”.

Îngrijorat de ce se petrecea cu sistemul bancar, la 31 octombrie 1946, Lapedatu i-a scris lui Ioan Lupaș referitor la Banca Prima Ardeleana. O spunea onest: „Știi că la Prima Ardeleana s-a lucrat – cel puțin cât m-am interesat eu de Societate – cu cărțile deschise. Nu am avut nimic de tănuit față de nimeni. Dacă lucrurile s-ar fi schimbat, aș fi foarte decepționat. Continui însă să cred că se lucrează în totul pe față, așa cum cer interesele Societății, și de aceea rog pe dl Crețu să nu aibă nimic numai pentru sine în ce privește afacerile Primei Ardelene. Să inițieze pe subalternii săi în toate, dar absolut în toate chestiunile”¹². Transformările pe care încerca să le înțeleagă nu vor înceta, ci, dimpotrivă, se vor accentua, anunțând altele radicale: abolirea monarhiei și naționalizarea.

Pentru Ion Lapedatu au urmat câțiva ani – ultimii din viața sa – foarte grei, rareori mijind speranțe, care vor fi tăiate una după alta. Și el și Alexandru, ca toți din generația lor, au suportat privațiuni, nedreptăți și pedepse. Pensia sa de guvernator (34.000 lei) i s-a tăiat, la fel și cea de profesor universitar (10.000 lei), drepturi cuvenite după ani de serviciu, sub motivul că avea alte venituri de pe urma proprietăților. Proprietăți care, în curând, vor fi naționalizate! În fosta lor casă din str. Mântuleasa nr. 42, rămăsese doar cu o

¹¹Cf. nota „Marin”, 12.III.1945, loc. cit., f. 129.

¹²Cf. scrisoare din București, 31.X.1946, către I. Lupaș, Sibiu, în Arh. CNSAS, dosar I 1123, f. 120.

cămăruță, drept care, ginerele Ioan Maior i-a propus să se mute la ei, pentru a nu mai fi „înconjurat de figuri suspecte de care să te ferești încontinuu”¹³. Fostul demnitar era și atunci urmărit, descoperindu-se tot felul de date care constituiau grave culpe în ochii Securității. De pildă, el figura pe un tabel datat 28 noiembrie 1937 cu propuneri pentru Consiliul de Administrație al Societății Balneare „Sovata”, o „fostă întreprindere manistă”. Iar la măsura Primăriei Bucureștilor de a rechiziționa imobile, apartamente și locuri virane, spusele sale au fost reținute: „Guvernul vrea cu orice preț să ne sărăcească”¹⁴. Ceea ce era însă mai grav rezultă din dramele congenerilor, compătimindu-l, de pildă, pe Mihail Popovici, fostul său coleg de liceu de la Brașov, care, deși surzise complet, era închis la Ocnele Mari. Doar speranța mai rămăsese ca o firavă susținere: „Dar las că anul 1950 va pune capăt unui regim de suferință și-mi va fi dat și mie să văd zorii unei politici noi, fără ură între clase și oameni”¹⁵. Zadarnice iluzii!

În notele de informații apar acum numeroase confuzii cu fratele său Alexandru. Confuziile repetate ale serviciilor de informații, privindu-i pe cei doi gemeni, nu fac altceva decât să întărească ceea ce știam: erau atât de asemănători, încât până și prietenii îi confundau!

Dar totuși e inadmisibil ca *fișa personală* de la Direcția Generală a Securității Statului – Regionala București să conțină atâtea inadvertențe, arătând câtă superficialitate dovedeau slujitorii instituției: astfel lui Ion i s-au atribuit studii în străinătate făcute între 1918 și 1920! El care finalizase studiile la Budapesta, cu peste două decenii înainte! Era însă apreciat corect cu „originea socială burgheză”, ca membru al Partidului Național Român, iar

¹³Cf. nota informativă DGSP nr. 146, 4.I.1950, după sursa „Bucur 4”, loc. cit., f. 134.

¹⁴Cf. nota unui informator, loc. cit., f. 138.

¹⁵*Ibidem*.

între 1922 și 1926 ca deputat, apoi trecut la Partidul Poporului al lui Averescu – prin care a fost desemnat ministru de Finanțe – și, în fine, înscris la liberali¹⁶.

Documentul menționat ni-l prezintă a fi „suferit (sic!) și nu se manifestă ostil regimului, drept care s-a propus să fie lăsat în libertate, întrucât susnumitul are o vârstă înaintată”¹⁷.

Cu toate acestea, la 11 ianuarie 1950, Direcțiunea Generală a Securității Poporului s-a adresat Direcțiunii Securității Capitalei cerând să se dispună „măsuri de identificare și ținerea în supraveghere a numitului Lapedatu I. Ion”, care le fusese semnalat „că se manifestă ostil regimului democrat”¹⁸. Li s-a precizat subordonaților, de către col. G. Birtaş, că referitor la fostul demnitar „se va stabili eventuala activitate ce o desfășoară pe linia acțiunii ilegale maniste”¹⁹. Aceștia au răspuns la câteva zile, că bătrânul se mutase „din cauza lipsei de combustive” la fiică și ginere, în str. Maria Rosetti nr. 16A, unde „nu părăsește domiciliul său și nici nu este văzut că ia contact cu persoane străine”²⁰.

Totuși, într-o notă informativă din 25 aprilie 1950, „Bucur 4” l-a prezentat drept „un dușman neîmpăcat al comunismului și așteaptă prăbușirea regimului”²¹. Informatorul îl asociază fratelui său, Alexandru, care și el „se manifestă reacționar împotriva regimului de democrație populară”, ca și prof. dr. I. C. Ureche – fost prieten intim cu C. I. Parhon – și el manifestându-se „reacționar” sau cu Ioan Pelivan, tot „reacționar”, care mai spunea că „numai regimul imperialist îi mai poate salva neamul”²².

De altfel, încă la 6 iulie 1948 autoritățile au făcut o percheziție domiciliară fruntașilor liberali Ion Nistor și Alexandru Lapedatu. La primul au fost găsite manuscrise și

¹⁶Vezi fișa în dosar cit., f. 14.

¹⁷*Ibidem*.

¹⁸ Cf. adresa DGSP nr. 113/104150, 11.I.1950, loc. cit., f. 137.

¹⁹*Ibidem*, f. 2.

²⁰ Cf. adresa Direcțiunii Securității Capitalei, nr. 11/3862, 14.I.1950, loc. cit., f. 1.

²¹ Cf. nota nr. 143/25.IV.1950, loc. cit., f. 136.

²²*Ibidem*. Toți cei urmăriți vor fi arestați în noaptea de 5/6 mai 1950 și închiși în celebra închisoare de la Sighetu Marmăției.

corespondență „care interesează siguranța statului, având caracter antiguvernamental”, așa că toate materialele au fost preluate de către subdirectorul general dr. Simion Pop²³.

Inspectoratului de Siguranță al Capitalei i s-a cerut de către Direcția Generală a Siguranței Statului – Serviciul I, Biroul 3/D, să raporteze asupra acelor materiale²⁴.

Foștii demnitari intraseră în vizorul Puterii, care pregătea evident anihilarea influențelor și autorității lor.

Chiar în acea primăvară și ultimele speranțe i-au căzut, fostul ministru și guvernator exprimându-se astfel: „acum câteva săptămâni mai credeam că în lunile de vară se va întâmpla o confruntare decisivă în conflictul dintre cele două lumi. Credeam că după conferința miniștrilor de externe de la Londra, apoi conferința celor 12 națiuni din blocul <Atlantic> și mai ales vizita lui Trigve Lie la Moscova, pe care o socoteam ca un avertisment pentru Stalin, America e gata să lovească în lumea comunistă, dar după toate acestea, nu se vede decât pregătiri și iar pregătiri și nimic pozitiv”²⁵.

Demnitarul trecut prin atâtea experiențe profesionale și politice, marele proprietar – în ochii autorităților – de case la București, Brașov, Sibiu și Cluj, se plasa astfel „și astăzi un dușman neîmpăcat al comunismului și așteaptă prăbușirea regimului”²⁶.

În acel context, Regionala de la Sibiu a raportat centralei despre o descoperire senzațională care-l privea pe Ion Lapedatu. Astfel, un tovarăș „Băluță”, responsabil de cadre de la Sovrom Asigurare – Sibiu (fosta *Prima Ardeleana*), a găsit într-un seif al șefului instituției, Sântu Ioan, un plic cu însemnări ale demnitarului. Acesta-l primise, la rândul

²³ Cf. nota nr. 00282/023612, 6.VII.1948, în Arh. CNSAS, dosar 82521, vol. 1, f. 352. Documentul se găsește în dosarul alcătuit pentru arheologul Ion Nestor, probabil dintr-o confuzie de nume.

²⁴ Cf. nota Direcțiunii Generale a Siguranței Statului nr. 23612, ibidem, f.354.

²⁵ Cf. nota extras din dosarul 5571, vol. 13, f. 29, 5.IV.1950, reproducând conținutul notei informative nr 143/26.V.1950, loc. cit., f. 4.

²⁶ Ibidem.

său, de la I. Oprea, fost director la *Prima Ardeleana*, care trebuia să-l înmâneze lui I. Lapedatu. Or, acesta nu-l recuperase, din motive pe care nu le-am putut identifica²⁷.

Plicul conține însemnări zilnice (6 mai 1932; 22 noiembrie – 26 noiembrie 1943; 12 august 1944 – 13 aprilie 1945) „referitoare la evenimentele politice la care Ion Lapedatu, în calitate pe care a avut-o de membru în Consiliul de Administrație, apoi guvernator al Băncii Naționale a României, a întreținut-o cu diferitele persoane care au jucat un rol însemnat în politica țării din acea perioadă. Astfel, se vorbește în aceste însemnări despre relațiile Mitropolitului Bălan din Sibiu cu Ion Antonescu, despre întrevăderea pe care a avut-o Mitropolitul cu Killinger, precum și aprecierile autorului acelor însemnări asupra Mitropolitului”²⁸. Multe alte informații despre vremurile tulburi și demersurile unui economist de a salva situația, se regăsesc în aceste pagini.

La fel, raporta lt. col. Gh. Crăciun, erau în însemnări relatări despre întrevăderile pe care le-a avut I. Lapedatu cu Mitropolitul Bălan, de față fiind Silviu Dragomir, fost profesor universitar și Ioan Lupaș și comentariile pe care le-au făcut în legătură cu epurarea unora dintre profesorii de la Universitatea din Cluj.

Se mai vorbește despre intervenția pe care I. Lapedatu a făcut-o pe lângă Primul Ministru Petru Groza, în favoarea unora dintre profesorii epurați sau epurabili. Sunt de asemenea relatate evenimentele politice din perioada de la 23 august 1944 până la 13 aprilie 1945, „*majoritatea însemnărilor privind probleme politice de culise duse de Banca Națională a României*”²⁹ (subl. n.).

Interesul descoperirii însemnărilor s-a arătat ca deosebit, doar că acestea fiind scrise într-o „formă neglijentă și greu de descifrat continuăm descifrarea lui (a caietului – n.n.), raportându-vă de urmare conținutul”³⁰.

²⁷Cf. adresa Direcțiunii Regionale a Securității Poporului – Sibiu, nr. 116/25182, 3.XI.1950, loc. cit., f. 121.

²⁸*Ibidem*. Alte detalii despre activitatea economistului la Cristian Păunescu, Marian Ștefan, *Legendele Bătrânei Doamne*, Oscar Print, ed. a II-a, București, 2004, p. 50 și urm.

²⁹*Ibidem*, supra.

³⁰*Ibidem*.

Același ofițer a informat, două săptămâni mai târziu, că descifrarea continua, reușind să transcrie 16 pagini, dar că pentru verificare „este necesară audierea numitului Ioan Lapedatu, în cazul că se știe unde este acesta”³¹.

Peste paginile transcrise, altele nu se regăsesc în arhivă: să fi fost atât de dificilă lectura sau ne întâlnim cu o sarcină parțial îndeplinită? Iată încă o dilemă pe care n-o putem deocamdată descifra.

Pentru a strânge informațiile, au fost puse la lucru angrenajele informative. Astfel, la 12 martie Regionala clujeană a informat că Ion Lapedatu era cunoscut „ca un om bogat”, având o casă cu două etaje la Cluj și o fermă de 100 ha la Brașov³². Fostul guvernator, un „naționalist” ce fusese după război „alături de Maniu”, era prezentat de-a dreptul deformat, ca unul aflat „în permanență, la dispoziția băncilor ungurești”³³!

Bolnav și suferind în urma unui accident de automobil (1947) – dar mai ales înspăimântat de cele ce se petreceau – el scăpase nearestat, miraculos, ceea ce nu s-a întâmplat și cu fratele său Alexandru. În acele împrejurări, Ion Lapedatu a murit, la 24 martie 1951, eveniment notat de Securitate, dispariția sa însemnând concomitent – în opinia ei – și aceea a unui „membru marcant în P.N.Ț”.³⁴ În consecință, la 20 martie 1952, un referat aprobat de șefii Securității a clasat dosarul lui Ion Lapedatu.

Dar, interesul post mortem a rămas intact, transferat de acum asupra familiei Maior. Ioan Maior³⁵ și soția sa Veturia³⁶ vor trăi ani grei, alături de fiicele lor Ioana și Ileana,

³¹ Cf. adresa Direcțiunii Regionale Sibiu nr. 116/25182, 18.XI.1950, către DGSS, în loc. cit., f. 123.

³² Cf. adresa Direcțiunii Regionale Cluj nr. 32/3614, 12.III.1951, către DGSS, în loc. cit., f. 131.

³³ Cf. nota nr. 324/17.III.1951, loc. cit., f. 124.

³⁴ Cf. nota Ministrului Securității Statului nr. 424/00178207, 30.V.1953, către C3, cu obiectul investigației asupra lui I. Lapedatu, în loc. cit., f. 11.

³⁵ Ginerele guvernatorului, Ioan Cornel Maior (15.XII.1904, Blaj – 21.I.1994, București), urmasa studii liceale la Blaj, apoi Academia Comercială la Cluj, urcând în ierarhie până la funcția de director la *Societatea de Asigurare Generală*, ca în 1948 să fie destituit și să ajungă contabil la Cooperativa de Construcții din str. Oituz, nr. 2.

³⁶ Veturia Maior, n. Lapedatu (n. 23.II.1916, Sibiu), absolventă a Academiei Comerciale, în 1949 s-a angajat funcționară la Banca Națională a R.P.R. până în 1952, când a demisionat în urma presiunilor de dosar, ca fiică de „moșier”.

văzând cum cele agonisite de părinți au fost naționalizate, iar ei marginalizați. Ba chiar au fost amenințați, în 1953, a fi „dislocați la locul cu domiciliu speciale”³⁷.

Depășind greutățile, dar nu și pe supraveghetorii lor, descendenții familiei Lapedatu au răzbit în viață și au supraviețuit, Veturia lucrând, la domiciliu, la o „mașină de tricatat”³⁸, iar apoi colaborând ca ghid turistic.

Dovedind superficialitate încă odată, Serviciul C45 a elaborat la 12 aprilie 1960 o Hotărâre pentru păstrarea în arhiva operativă a dosarului nr. 27975 a lui Ion Lapedatu. Menționând că „a depășit vârsta de 80 de ani” – ce ironie! –, cel vizat „nu prezintă interes operativ, fiind depășit de 80 ani”, dar s-a reținut activitatea sa ostilă regimului în 1950!³⁹

Constituind o importantă referință pentru societatea transilvană din epoca modernă, familia Lapedatu rămâne, fără îndoială, una din acele încrângături sociale fără de care societatea românească în ansamblul său nu poate fi nici bine înțeleasă, nici corect percepută. Contribuțiile fraților Lapedatu⁴⁰ înscriu astfel un model – unul dintre multe altele – pe care trebuie să-l recomandăm pentru aceia care vor să cunoască cum și la ce folosesc virtuțile de neam, acelea care, în sinergiile lor, asigură reușite și progres destinului național.

Ioan Opreș

³⁷ Cf. concluzia referatului lt. C. Enescu, C3/9974, 17.VII.1953, în loc. cit., f. 9.

³⁸ Cf. adresa MAI – Direcția a VII-a nr. 722/00131/138/Sc39, 1.III.1960, redând informațiile lui „Balint Nicos”, în loc. cit., f. 18.

³⁹ Vezi nota MAI – C41, 12.IV.1960, în dosarul 45499.

⁴⁰ Mai multe în studiul nostru, *Destinul ilustrat al unei familii transilvănene: Ion I. Lapedatu*, în „Transilvania”, nr. 4, 2001, p. 21-29.

Notă editorială

Însemnările de față sunt extrase din Arhiva CNSAS, dosarul MAI nr. 45499 al lui Ion I. Lapedatu, figurând la filele 38–118, unde au fost îndosariate, nerespectându-se ordinea cronologică.

În textul pe care-l restituim acum, regăsim trei perioade din viața lui Ion Lapedatu: prima, din anul 1932, care oglindește un aspect singular referitor la practicile carliste ale vremii; celelalte, apropiate, din anii 1943, respectiv 1944 – 1945, restituie fiecare momente deosebite la care el a fost părtaș sau martor și pe care le percepe și le analizează foarte obiectiv.

Ceea ce surprindem și de această dată, din însemnări, este spiritul de fair-play și grija pe care cei din generația sa o aveau față de lege, de regulile de conduită și de ceea ce spunea lumea.

Obiectiv și fără să facă partizanate, memorialistul consemnează fapte, vorbe și stări de spirit, toate nuanțând, prin gândurile unui fin intelectual, cele ce se petreceau atunci.

Lecturând însemnările, ne surprinde, totodată, realismul în fața istoriei dar și naivitatea contemporanilor încrezători prea mult în valorile morale ale unei Europe bulversate, sau în fața Revoluției aduse odată cu trupele sovietice și în România, servită de la început de anumiți lideri politici cu vederi de stânga.

Am reținut în text regionalisme sau cuvinte mai puțin uzitate acum: *cias* (ceas), *samă* (seamă), *apreția* (aprecia), *bineventare* (alocuțiune de) etc., care dau o anume savoare celor prezentate. Acolo unde textul ne-a fost de neînțeles am făcut precizarea de cuviință.

Titlurile capitolelor aparțin editorului.

Ilustrația fotografică provine din Arhiva Familiilor Ioan Macavei și Pica Maior, cu excepția a două imagini care provin din arhive muzeale.

Apariția lucrării de față a fost posibilă datorită sprijinului direct al Muzeului Județean de Istorie Brașov, care este, totodată, și editorul *Însemnărilor*.

Datorăm astfel recunoștință domnului director Radu Ștefănescu, asociat demersului nostru de omagiere, la 130 de ani de la naștere a celor doi frați gemeni, Alexandru și Ion Lapedatu, străluciți reprezentanți ai elitei românești.

Extindem de asemenea mulțumirile noastre pentru sprijinul calificat acordat de doamna Mihaela Ștefănescu, care a procesat și pus în pagină textul și ilustrația lucrării.

Ioan Opriș

Ion I. Lapedatu

Un episod regal

Vineri, 6 mai 1932

Aseară mi-a spus Kiriacescu⁴¹ că, în jumătatea primă a lui april, Guvernatorul⁴² a fost chemat într-o zi de urgență la Palat. Era pe la 12 h 30. S-a dus. De acolo i-a telefonat lui Kiriacescu să-l aștepte la Bancă.

Reîntors mi-a comunicat că Regele [Carol al II-lea] i-a cerut 12 (douăsprezece) milioane lei, sumă care să i se dea în modul cel mai discret. Guvernatorul a răspuns Regelui că nu poate face nimic fără Kiriacescu.

Kiriacescu a rămas foarte surprins de cererea Regelui, dar, cu toate acestea, dându-și seama de situație, a propus să se majoreze creditul bugetar pentru ajutoare și binefaceri cu încă 12 milioane, sumă care să se pună la dispoziția Casei Regale întocmai cum se dăduse la începutul anului alte trei milioane.

Guvernatorul a explicat că pe calea aceasta nu e posibil. Lucrul s-ar ști și Regelui nu-i convine. Regele spunea că va restitui suma ce o cere. De aceea Guvernatorul a propus ca Romniceanu⁴³ să ridice ca pe răspunderea lor, de la visterie suma de 12 milioane și să o

⁴¹ Kiriacescu Oscar (1864 – 1943), finanțist și jurist, ministru de Finanțe (28 octombrie 1918 – 12 septembrie 1919), viceguvernator al Băncii Naționale (din 1928).

⁴² Constantin Angelescu (1883 – 1950), jurist și finanțist, membru al PNT, senator (1926) și deputat (1927), prefect al județelor Caliacra și Durostor, subsecretar de Stat la Ministerul de Interne (7 martie – 19 noiembrie 1930), guvernator al Băncii Naționale (9 martie – 14 iulie 1931; 27 noiembrie 1931 – 3 februarie 1934; 1 aprilie – 30 septembrie 1944); ultim ministru al Lucrărilor Publice și Comunicațiilor (10 februarie – 30 martie 1938) și ministru al Economiei Naționale (24 noiembrie 1939 – 11 mai 1940) în timpul dictaturii regale.

⁴³ Romniceanu Mihail (1891 – 1960), jurist specializat în drept comercial, asociat bancherilor liberali. În 1932 a fost ales membru al Comitetului Executiv al PNL, ajungând senator (1933). Director la Banca Românească și la Banca Națională (1940 – 1944), ministru de Finanțe în al doilea guvern Sănătescu (4 noiembrie – 6 decembrie 1944) și în guvernele conduse de generalul Rădescu (10 decembrie 1944 – 28 septembrie 1945). Ministru fără portofoliu susținut de PNL în Guvernul Dr. P. Groza (7 ianuarie – 29 noiembrie 1948).

predea Regelui. A spus să fie informat și Stoicescu⁴⁴ și împreună, toți trei, formând majoritatea, să ia o hotărâre în numele Comitetului Executiv. Guvernatorul, la început, nici nu a vrut să audă de participarea lui Stoicescu în această chestiune. Mai târziu a cedat. Au redactat un proces-verbal, avertizând pe Guvernator să ridice această sumă de la „Cassa Mica”, a cărei dotație să se completeze cu suma în chestiune. În același timp s-a cerut de la Palat o chitanță. Chitanța a fost dată de Puiu Dumitrescu⁴⁵, care recunoaște că a primit suma de 12 milioane pentru scopuri superioare de stat. Chitanța a fost prezentată și Regelui, care a scris pe ea „Văzut, Carol”. Proces-verbal încheiat și chitanța dată de la Palat se păstrează la guvernator ca acte strict confidențiale.

La 12 april „Cassa Mica” a fost dotată cu încă 12.000.000. Suma a fost ridicată cu semnătura lui Stoicescu. Chitanța de la Palat a fost arătată confidențial și casierului central, Crăciuneanu, care a vărsat suma la Palat, lui Puiu Dumitrescu.

Romniceanu crede că și această sumă a fost virată în valută forte în jumătate ca rezerve pentru orice eventualitate și mai crede că așa se face și cu punctul de 32 mil. cu care s-a vândut castelul de la Mamaia. Se teme că în cazul cu Banca Națională se va repeta.

P.S. Acum înțeleg ceia ce-mi spunea mai demult, generalul Cihosky⁴⁶, că Teianu⁴⁷ a dat la Palat milioane grele fără justificare. Este însă acoperit pentru sumele luate dacă suma din IC are chitanțe și confirmări așa de sus că nu îndrăznește nimeni să se atingă de el. Procesul ce i s-a intentat la Curtea de Conturi a fost sistat din ordin. Din cauza aceasta a devenit imun și în chestiunea spirtului negru.

⁴⁴ Constantin C. Stoicescu (1881 – 1944), jurist, membru corespondent al Academiei Române; senator (1933), ministru de Justiție în Guvernul Ion Antonescu (15 februarie 1941 – 14 august 1942); administrator la Banca Națională.

⁴⁵ Puiu Dumitrescu, aghiotant regal și mareșalul Palatului regal, apropiat lui Carol al II-lea și membru al camarilei regale.

⁴⁶ Henry Cihoski (1871 – 1950), general de corp de armată, ministru de Război (10 noiembrie 1928 – 5 aprilie 1930). Arestat în 1950 și înțemnițat la Sighet, unde și moare.

⁴⁷ Teianu, funcționar la Banca Națională.

Noiembrie sumbru

Luni, 22 noiembrie 1943

Stoicescu îmi spune că vineri (19 noiembrie) sara a fost cu Guvernatorul [Al. Ottulescu, 17 septembrie 1940 – 1 aprilie 1944, n. ed.] la un Consiliu, presdat de Mareșal⁴⁸. S-a discutat chestiunea germană, pretențiile formulate de Clodius⁴⁹, șeful delegației. Guvernatorul enervat a declarat că nu înțelege să mai deconteze nimic descoperit. Declarația a fost cât se poate de intempestivă. Mareșalul – enervat și el – i-a spus, „bine, dar atunci ce soluțiune dai, căci a sta mereu pe punctul de vedere al negației – nu se poate. Și dacă nu dai soluții vom face noi cum vom crede de bine”. „Atunci – continuă guvernatorul – deci îmi dau dimisia”. „Da, dar atunci să știi – replică Mareșalul – că voi da un comunicat în care să explic dimisia dtale”. Schimbul acesta de vorbe l-a deprimat pe guvernator în așa măsură că n-a mai luat parte la discuții și-și scris dimisia, să o prezinte. Stoicescu l-a împiedicat și a căutat să-l liniștească. La sfârșitul Consiliului, văzând că s-a trecut peste observațiile ce făcuse, a căzut în altă extremitate. S-a dus la Mareșalul și a cerut scuze pentru cele întâmplate, arătând că e complet epuizat, bolnav. Mareșalul l-a întâmpinat cu prietenie și l-a sfătuit să-și ia un concediu, să-și îngrijească sănătatea. l-a spus să se ducă – dacă vrea – în Elveția. Guvernatorul a refuzat. A spus că va vedea ce face. S-a dus acasă la Stoicescu. A fost foarte agitat. Trecea de la o stare sufletească la alta, fără să se poată liniști. Toți ai lui sunt foarte ... (cuvânt lipsă). M-am înțeles cu Stoicescu să-l determine să meargă la Sibiu. Acolo sunt doctori buni, Stroe⁵⁰,

⁴⁸ Mareșalul Ion Antonescu.

⁴⁹ Karl Clodius, director în Ministerul de Externe al Germaniei, șeful Delegației economice la tratativele cu România.

⁵⁰ Stroe, medic sibian.

Hațieganu⁵¹, Goia⁵². Era vorba să scriu Mitropolitului⁵³ să-l invite să stea la vilă. I-a vorbit guvernatorul și de asta. Își face scrupule să nu cadă în sarcina altora. Cu toate acestea voi vorbi cu Mitropolitul și-i voi aduce o înștiințare în scris.

Kiriacescu ne invitase la o conferință să vorbească și el de starea destul de gravă a sănătății guvernatorului. Era de părere să cerem Ministerului de Finanțe să numească un alt guvernator, el, Kiriacescu, ne mai putând și ne mai vrând să ocupe acest loc. Propunea pe Bădulescu⁵⁴. Toți am condamnat de prematură chestiunea.

Miercuri, 24 noiembrie 1943

Dimineața pe la 7 h îmi telefonează Băbeanu⁵⁵ știrea tristă că bietul Kiriacescu a încetat din viață. Alaltăieri fusese în Bancă. Eri dimineața avea 36° – la prânz 38° – sara 40°–41°. Era o congestie pulmonară. Cum se produsese așa de repede și cum se agravase atât de mult? Eri sară l-au ținut cu oxigen. Azi dimineață la 5 h a murit. Consternare generală. La Bancă ne vedem cu toții. Se convoacă Consiliul general. Pe guvernator se considerase, la starea lui sanitară, să nu-l punem în curent cu moartea neașteptată a lui Kiriacescu. Se iau măsuri ca să nu afle. Ședința o prezidez eu. Spun câteva cuvinte în care elogiez pe cel

⁵¹ Iuliu Hațieganu (1885 – 1959), profesor la Universitatea din Cluj; membru al PNȚ, ministru de Stat în Guvernul N. Iorga (29 aprilie – 14 iulie 1931); rector al Universității din Cluj, în timpul refugiului acesteia la Sibiu (1940 – 1944), apoi deputat în M.A.N., membru al Academiei R.P.R.

⁵² Ioan Goia (1892 – 1982), medic clujean, profesor universitar din 1930; întemeietorul învățământului semiologic din România.

⁵³ Nicolae Bălan (1882 – 1955), teolog ortodox cu studii și doctorat la Universitatea din Cernăuți, apoi cu specializări la Breslau, profesor din 1905, membru în Sinodul Arhiepiscopiei Sibiului și în Congresul Național al Mitropoliei Ardealului, parlamentar. Fondator al „Revistei Teologice” și „Gazetei poporului”, mitropolit al Ardealului (1920 – 1955). Bun gospodar al bunurilor Bisericii, a restaurat mănăstirea Sâmbăta de Sus, îndrumând construirea a peste 150 de biserici și case parohiale. Consilier regal (1940), a protestat la Ședința Consiliului de Coroană din 30 august 1940 împotriva Dictatului de la Viena. Are o importantă operă teologică, concretizată în sute de studii, articole și comunicări.

⁵⁴ Victor Bădulescu (1892 – 1953), economist și jurist, profesor la Facultatea de Drept din București, membru corespondent al Academiei Române; membru al PNL, secretar general la Ministerul de Finanțe (1927 – 1928), subsecretar de Stat la Finanțe (7 februarie 1935 – 29 august 1936) și la Afacerile Străine (29 august 1936 – 28 decembrie 1937).

⁵⁵ Ștefan Băbeanu, economist la Banca Națională, membru în Consiliul de Administrație, ca administrator.

dispărut. Am impresia că pe toți i-a pătruns ce am spus. Decidem să fie înmormântat pe cheltuielile Băncii.

Miercuri, 24 noiembrie 1943

La 1 h mergem *in corpore* să condolăm. La înmormântare am declinat invitarea de a vorbi. Eram prea bine cu Kiriacescu și mă gândiam că nu voi putea să vorbesc un cuvânt fără emoții prea mari. Am rugat să vorbească Romniceanu. La 11 h vine Dnul Brătianu⁵⁶. Se ține o conferință cu el, cu Romniceanu, Teodorescu⁵⁷, Stoicescu, cu mine. Se discută cine să fie cooptat în Consiliu cât mai curând ca să nu se târăgăneze prea mult. E bine ca lumea să știe cât mai în grabă o chestie rezolvită.

Brătianu amintește prin tangență pe Mitiță Constantinescu⁵⁸. Ceilalți nu cred că ar fi agreat de cei de la (cârma?) statului. Se pun în discuție două nume: Lăzeanu⁵⁹ și SavelRădulescu⁶⁰. Nu se ia nici o hotărâre. Rămâne să ne mai gândim. Vor fi la 1 sau și două locuri vacante dintre cei numiți: al lui Neagu⁶¹ și al lui Demetrescu⁶². Se spune că Neagu ar vrea să numească pe René Râmniceanu⁶³ și pe... (loc liber în text). Între cei aleși, se gândește să ajungă și Neagu.

⁵⁶ Constantin (Dinu) I.C. Brătianu (1866 – 1950), inginer, om politic liberal, președinte al PNL (1934 – 1947), ministru în câteva rânduri. A fost unul din fondatorii Blocului Național Democrat (1944). A acceptat să facă parte din Guvernul Constantin Sănătescu (23 august 1944 – 4 noiembrie 1944), ca ministru secretar de Stat la Producția de Război. Arestat în 1950, a murit în închisoare.

⁵⁷ Constantin T. Teodorescu (1879 – 1951 ?), avocat, funcționar bancar, viceguvernator al Băncii Naționale.

⁵⁸ Mitiță Constantinescu (1890 – 1946), avocat, om politic liberal; deputat (1926 – 1928; 1933 – 1934); secretar general la Ministerul Agriculturii (1922 – 1926), secretar de Stat la Finanțe (1933 – 1935); guvernator al Băncii Naționale (1935 – 1940), ministru la Industrie și Comerț (1939), ministru de Finanțe (1939). Autor al unor studii de jurisdicție, finanțe și de politică bancar-financiară.

⁵⁹ M. Lăzeanu, economist la Banca Națională, în Consiliul de Administrație, ca administrator.

⁶⁰ Savel Rădulescu (1895 – 1970), jurist și economist, diplomat, expert și delegat al României la Liga Națiunilor; apropiat al lui N. Titulescu, este numit subsecretar de Stat la Ministerul Afacerilor Străine (21 octombrie 1932 – 29 august 1936), consilier al Regelui Mihai I, președinte în Comisia română pentru aplicarea armistițiului (1944 – 1945). Arestat și întemnițat.

⁶¹ Alexandru Neagu (? – 1991), finanțist; membru al PNL, secretar general al Ministerului de Finanțe (1935 – 1936), cenzor la BNR (1936 – 1937), ministru de Finanțe în Guvernul Ion Antonescu (25 septembrie 1942 – 1 aprilie 1944). Arestat după război, este eliberat în anul 1964.

⁶² Demetrescu, finanțist, membru în Consiliul de Administrație.

⁶³ René Râmniceanu (1900 – ?), jurist, doctor în drept (Paris), avocat la Banca Națională, cu operă legislativă (coautor la legea contra cametei) și juridică.

Vineri, 26 noiembrie 1943

Dimineața la 8 h 30 văd pe amicii noștri. Spun că delegatul nostru s-a întors din Elveția. Acolo chestiunea a fost aranjată. În cercurile financiare din Elveția se crede că, în câteva luni, războiul se termină. Mai spun că Guvernatorul continuă să fie în stare destul de rea. De câteva zile n-a mai venit la Bancă. Nu i s-a spus nimic – tocmai cu considerare la starea sa – de moartea lui Kiriacescu. Dacă va continua să rămână departe de Bancă, vom fi stânjeniți în multe privințe. Îmi spune că situația pentru noi e destul de rea. E bine că germanii s-au mai consolidat la Răsărit. Criza, astfel, se mai amână și câștigă vreme. E rea situația, deoarece nu se admit tratative decât cu toți trei aliații deodată și – în al doilea – sateliților li se cere capitularea necondiționată. Trebuie să explice că orice acțiune s-ar începe – trebuie mai întâi concordată. Se pare că se înțelege aceasta și ar fi aplicați a primi pe cineva care să informeze. Persoana care va face aceasta a fost găsită și ar merge fie ca din partea guvernului, fie din partea celorlalți. Vorbim de demobilizare. Arată cu ce se justifică de M.A.N. (Ministerul Apărării Naționale – n. ed.). Motive bugetare și lipsa de armament pentru instrucția soldaților. Spune că armamentul greu va fi dus la revizie în Germania. La Botoșani s-ar fi instalat garnizoană germană. Asemenea la Buzău și în parte la Focșani.

În Ploiești au fost 4000 soldați germani. Acum ar fi 20000. Se pare că se trece la un fel de ocupație prin trupe germane. Un general a întrebat pe Pantazi⁶⁴ (ministru de Război) ce facem cu Ungurii dacă demobilizăm și atacă? Ar fi răspuns că se prevede la intervenirea garnizoanelor în Ungaria cu trupe germane. Va să zică și acolo ca și aici. Spun că cineva venit acum de la Budapesta, un străin, spunea același lucru. Dar vecinii noștri spun că

⁶⁴ Constantin Pantazi (1888 – 1958), general, subsecretar de Stat la Ministerul Apărării Naționale, pentru Armata de uscat în Guvernul Ion Antonescu (28 septembrie 1940 – 22 ianuarie 1942); ministru al Apărării Naționale (22 ianuarie 1941 – 23 august 1944).

ungurii n-au să demobilizeze. Or face ceva pentru ochi. Dar în fapt își vor păstra întreagă armata. La caz ar renunța la Poliție însă au (influența?) Germaniei.

Cere dosare să se intereseze chiar și de la Consiliul de Război. S-a trimis vorbă din Transnistria să se păzească căci viața îi e în pericol. Nu se preocupă. Îi este indiferent. Merge pe calea lui. Mă întreabă ce știu de conflictul dintre Mișu Antonescuși germani. Eu nu știu nimic. El îmi spune că este destul de acut. Se cere înlăturarea lui Mihai Antonescu.

Vorbim de cazul de la BNR a lui Demetrescu. Acesta s-a dovedit un element foarte bun și util la Bancă. Păcat că se face politică și nu se asigură continuitatea activității sale la Bancă.

Schimbări dramatice

Sâmbătă, 12 august 1944

Alex. Ștefănescu⁶⁵ vine să mă vadă la Păltiniș. Vrea să mă pună la curent cu cele petrecute de la plecarea mea din București. Vizita mi-a făcut mare plăcere. Mi-a spus:

1. Vineri, săptămâna trecută (4 august) Mareșalul cu o suită mai mare a fost la Hitler⁶⁶. Vizita era proiectată de mai înainte, dar atât Mareșalul cât și Mihai Antonescu⁶⁷ o desmințeau. Totuși s-a dus. În preziua plecării Regele, prinzând de veste, l-a invitat la Sinaia să se pună de acord cu cele ce va discuta cu Hitler. Mareșalul s-a eschivat. Atunci Regele cu Gralul Sănătescu⁶⁸ au venit seara la București și s-au dus la Snagov, unde era

⁶⁵ Alexandru Ștefănescu, inginer la „Românofir”, prieten și tovarăș de drumeții al lui Ion Lapedatu, președintele Turing-Clubului Român.

⁶⁶ La 5 august 1944, la Rastenburg, a avut loc ultima întrevedere Hitler – Antonescu, Mareșalul răspunzând ambiguu întrebării dacă e dispus să meargă alături de Germania până la sfârșit.

⁶⁷ Mihai A. Antonescu (1904 – 1946), jurist, om politic liberal, președinte al organizației „Tineretul Liberal”; ministru al Afacerilor Străine (1941 – 1944) și vicepreședinte al Consiliului de Miniștri. Judecat și condamnat la moarte, a fost executat.

⁶⁸ Guvernul Constantin Sănătescu (4 noiembrie 1944 – 6 decembrie 1944); Guvernul Nicolae Rădescu (6 decembrie 1944 – 28 februarie 1945).

Mareșalul. L-au sculat din pat. Regele i-a cerut: să nu se mai angajeze față de Hitler că-i mai dă armată și că România – de i s-ar cere – nu va declara război Turciei. Dimineața Mareșalul a plecat cu avionul. S-a întors, se spune – Ștefănescu știa de la unii însoțitori – foarte bine dispus, având asigurări că germanii vor începe o ofensivă contra sovieticilor și apoi propune pace anglo-americanilor.

2. În chestia armistițiului nu se poate face nimic. Mareșalul condiționează orice tratative de menținerea lui în fruntea statului. Aliații nu vor consimți. Ei îl vor pe Maniu⁶⁹. Maniu ar întreprinde o acțiune și mai riscantă, dar nu e lăsat de ai lui, îndeosebi de Mihalache⁷⁰. Mihalache susține că omul cel mai potrivit pentru tratative cu aliații ar fi Nic. Malaxa⁷¹.

Ștefănescu a aprehendat (?) față de Maniu rolul negativ a lui Mihalache. Maniu, firește, n-a confirmat aceasta. Maniu a fost avertizat de cei de la guvern să nu mai stea la Snagov, căci s-ar fi pus la cale împotriva lui un complot din foști legionari. I s-a reținut automobilul și acum locuiește în București.

⁶⁹ Iuliu Maniu (1873 – 1953), om politic de largă anvergură și cu un rol deosebit în lupta de eliberare națională; membru de onoare al Academiei Române (1919); președinte al Consiliului Dirigent al Transilvaniei (1918 – 1920), președinte al Partidului Național Român (1918 – 1926) și al Partidului Național Țărănesc (1926 – 1933, 1937 – 1947). Președinte al Consiliului de Miniștri (10 noiembrie 1928 – 7 iunie 1930, 13 iunie – 8 octombrie 1930, 20 octombrie 1932 – 12 ianuarie 1933). la parte la acțiunea de răsturnare a Guvernului Ion Antonescu; ministru în Guvernul Constantin Sănătescu (23 august 1944 – 3 noiembrie 1944) ca ministru secretar de Stat. A promovat o politică de opunere la transformarea comunistă a țării după 23 august 1944, în urma căreia a fost judecat și întemnițat, murind în închisoare.

⁷⁰ Ion Mihalache (1882 – 1963), om politic, fondator al Partidului Țărănesc (1918) și cofondator al Partidului Național Țărănesc (1926). Deputat, ministru al Agriculturii și Domeniilor (1919 – 1920, 1928 – 1930), de Interne (1930 – 1931, 1932 – 1933), potrivnic mișcărilor extremiste și comunizării României. Arestat în iulie 1947, a fost condamnat la muncă silnică pe viață și a murit în închisoare.

⁷¹ Nicolae Malaxa (1883 – 1959), inginer, om de afaceri, mega industriaș, apropiat Regelui Carol al II-lea și camarilei regale. A controlat un întins domeniu industrial, susținându-și interesele, indiferent de culoarea guvernărilor. În iunie 1946 a părăsit definitiv România.

3. S-a dat Mareșalului un memoriu, semnat numai de filogermani (Gigurtu⁷², Manoilescu⁷³, Valer Pop⁷⁴ etc.), prin care se fac aspre imputări guvernului că nu a dat germanilor tot concursul spre a asigura victoria. Cer ca cel puțin de aici înainte să o facă. Țara să nu cruțe nici o jertfă spre a ajuta pe germani. Cer măsuri împotriva anglofililor și îndeosebi împotriva lui Maniu. Se zice că memoriu ar fi semnat și de Vaida⁷⁵. Lumea nu crede aceasta.

4. BNR ar fi pus la dispoziția lui Pella⁷⁶ în Elveția, pentru Mihai Antonescuși ai lui, 30 milioane franci elvețieni. Nu-mi vine să cred. Contravaloarea în lei s-ar plăti de Ministerul Finanțelor. Stoicescu s-a purtat în chestiunea aceasta ca un mameluc. Îl cred capabil de orice. Este fals și periculos. Mi-a istorisit că, odată fiind în sala de așteptare de la Ministerul Economiei Naționale, împreună cu Stoicescu și alții, s-au pomenit că ies de

⁷² Ion Gigurtu (1886 – 1959), inginer minier, industriaș, susținător al lui Octavian Goga; deputat (din 1926); ministru al Industriei și Comerțului (28 decembrie 1937 – 19 februarie 1938); membru al Consiliului Economic Superior; ministru al Lucrărilor Publice și Comunicațiilor (24 noiembrie 1939 – 1 iunie 1940); ministru al Afacerilor Străine (1 – 28 iunie 1940); ministru secretar de Stat (28 iunie – 4 iulie 1940); Președintele Consiliului de Miniștri (4 iulie – 4 septembrie 1940); judecat după război, a murit în închisoare.

⁷³ Mihail Manoilescu (1891 – 1950), inginer, economist și om politic. Profesor universitar, promotor al corporatismului în România. Ministru al Lucrărilor Publice și Comunicațiilor (iunie – octombrie 1930), al Industriei și Comerțului (1930 – 1931), ministru de Externe (iulie – septembrie 1940). A fost guvernator al Băncii Naționale (iulie – noiembrie 1931). Arestat, a murit în închisoare.

⁷⁴ Valer Pop (1892 – 1957), avocat și om politic liberal, ministru de Justiție în Guvernul Nicolae Iorga (9 ianuarie 1932 – 5 iunie 1932), ministru secretar de Stat în Guvernele Gheorghe Tătărescu (2 octombrie 1934 – 28 august 1936), ministru al Industriei și Comerțului (29 august 1936 – 14 noiembrie 1937), ministru de Stat (17 noiembrie – 28 decembrie 1937); a reprezentat România la negocierile româno-ungare de la Turnu Severin și la Arbitrajul de la Viena (august 1940). Arestat (1944 – 1945, 1950 – 1955).

⁷⁵ Alexandru Vaida-Voevod (1872 – 1950), medic, fruntaș al Partidului Național Român, deputat în Parlamentul de la Budapesta (din 1906), a făcut parte din Consiliul Național Central Român și apoi ca vicepreședinte al Consiliului Dirigent și șef al resortului de Externe și Presă (1918), deputat în Parlamentul României (din 1919). A fost ministru secretar de Stat (17 decembrie 1918 – 12 septembrie 1919); Președintele Consiliului de Miniștri și ministru al Afacerilor Străine (1 decembrie 1919 – 13 martie 1920); ministru de Interne (10 noiembrie 1928 – 8 octombrie 1930); Președintele Consiliului de Miniștri (6 iunie 1932 – 10 noiembrie 1933). În 1926 a fost ales vicepreședinte al PNȚ, iar în 1933 președinte. Procarlist, a fost numit ministru secretar de Stat (10 februarie – 30 martie 1938), consilier regal (1938), președinte al Frontului Renașterii Naționale (1940) și ministru secretar de Stat (28 iunie – 4 iulie 1940). După 1944 i s-a aplicat regimul de domiciliu obligatoriu.

⁷⁶ Vespasian Pella (1897 – 1952), jurist, profesor universitar, delegat la importante conferințe internaționale și la Societatea Națiunilor. Cu importante contribuții legislative și juridice.

la Gralul Dobre⁷⁷, ing. C. Orghidan⁷⁸ și Max Aușnit⁷⁹. Aceștia au salutat pe cunoscuți. Între ei și pe Ștefănescu și Stoicescu.

5. După ce cei doi au ieșit, Stoicescu a spus în auzul tuturor: Uite cum se preumblă nestingherit de nime(ni) un excroc ca Aușnit. La câteva zile Ștefănescu, având de lucru la Titan–Nadrag, a întâlnit pe Aușnit, de la care a aflat că în sara precedentă l-a vizitat Stoicescu și l-a asigurat de toată simpatia.

De Știrbey mi-a spus că a fost în Siria, neputând suporta căldurile din Cairo. Mi-a mai spus că a fost arestat omul de încredere care îi mijlocea comunicările din străinătate. De la Palat a fost avertizat să fie mai prudent în folosirea oamenilor de legătură, deoarece va fi nevoie de el și mai târziu.

Joi, 17 august 1944

Am vizitat la Sibiu pe Emil Hațieganu⁸⁰ care venise de la Cluj. Vreme de un ceas am discutat diferite chestiuni în legătură cu acțiunea pentru românii din Ardealul ocupat. Cca 30000 români de acolo sunt duși la muncă în Ungaria și Germania. Ungurii s-au mai îmblânzit, ca totdeauna când le merge rău. Era revoltat de cele întâmplate cu mine la BNR. L-am mulțumit de ajutorul dat în toate împrejurările. „Tribuna Ardealului” a scris un frumos

⁷⁷ Gheorghe Dobre, general, ministrul Înzestrării Armatei și a Producției de Război și ad interim la Economia Națională.

⁷⁸ Constantin Orghidan (1874 – 1944), inginer, membru de onoare al Academiei Române, mare colecționar, administrator general al Uzinelor din Reșița, președinte al Camerei de Comerț și Industrie.

⁷⁹ Max Auschnit, mare industriaș evreu din anturajul regelui Carol al II-lea, implicat în cele mai reprezentative domenii economice și bancare. A fost acuzat în mari procese de delapidare.

⁸⁰ Emil Hațieganu (1878 – 1959), jurist, profesor universitar la Universitatea din Cluj; membru de onoare al Academiei Române (1945); membru al PNT, subsecretar de Stat la Ministerul Justiției (7 – 8 iunie 1931), ministru al Muncii și Sănătății și Ocrotirii Sociale (10 octombrie 1930 – 4 aprilie 1931), ministru de Stat (6 iunie 1932 – 9 noiembrie 1933). După război, ministru secretar de Stat în Guvernul Dr. P. Groza (7 ianuarie – 29 noiembrie 1946). A fost arestat și întemnițat; eliberat în 1955.

articol cu ocaziunea nașterii lui Ion A. Lapedatu⁸¹. Va scrie și despre Așezământ și Cămin⁸².

Duminecă pleacă la București. La reîntoarcere ne vom vedea din nou.

Dumineca, 20 august 1944

Spre seară văd la Hotel Bulevard pe Maniu, care venise la Sibiu. Erau acolo mai mulți. Era și Ionel Pop⁸³. El și ceilalți s-au retras. Am rămas numai cu Maniu.

Ce a fost la întrevvedere cu Hitler? Știe de la unii din anturajul Mareșalului. Hitler îl chemase. L-a întrebat pe Mareșal dacă este hotărât să meargă până la capăt cu Germania? Mareșalul răspunde evaziv. Dacă e vorba de victorie, merge până la capăt. Hitler i-a cerut să înceapă ofensiva împotriva rușilor, care ocupați fiind în Polonia, n-ar mai fi având multe forțe pe frontul românesc. „Dar cu ce încep ofensiva? – ar fi răspuns Mareșalul – căci nu mai am nici oameni, nici material”. Germanii au retras 7 divizii, dintre care 3 motorizate. Cu toate acestea Mareșalul chiamă oamenii sub arme și se întărește în liniile frontului. I-ar mai fi spus Hitler că-și va retrage armatele din Franța, Belgia, Olanda, Peninsula Balcanică etc. Ce privește România și Ungaria aparțin spațiului de apărare germană. Nu va admite ca aceste țări să se retragă din război. Ele trebuie să meargă cu Germania până la capăt. Știe că în România sunt curente ostile Germaniei. Sunt partidele politice. Amintește pe cel al lui

⁸¹Ioan Lapedatu (1844 – 1878), profesor și publicist, cu studii în Franța și Belgia și cu doctorat la Bruxelles, a animat „Orientul Latin”. Cu ocazia centenarului de la naștere, în „Universul” (iulie 1944) a apărut articolul omagial *Ioan Al. Lapedatu* semnat de Ioan Oprea, un foarte apropiat colaborator al fraților gemeni Lapedatu. Vezi Ioan A. Lapedatu, *Încercări în literatură*, ediție îngrijită, prefață și bibliografie de D. Vatamaniuc, Ed. Dacia, Cluj-Napoca, 1976.

⁸² Așezământul „Veturia I. Lapedatu” a fost fondat în 1933 de soția lui Ion Lapedatu, la Sibiu, oferind susținere materială (cazare și masă) unor tineri studenți valoroși, iar căminul a fost dedicat preoților vârstnici. În scopul bunei funcționări, familia Lapedatu a construit un imobil special la Brașov (str. Castelului 19), pe care – alături de multe alte fonduri – l-a donat Așezământului în 1939 (la fel, un teren achiziționat pentru același scop la Sibiu). Toate au fost naționalizate între 1947 și 1950.

⁸³ Ionel Pop (1889 – 1985), om politic, doctor în științe juridice, avocat, editor al revistei „Carpați”, secretar al Marii Adunări Naționale de la Alba Iulia. Deputat (1919, 1928, 1932 și 1933), fost vicepreședinte al Camerei Deputaților.

Maniu. Știe că și în jurul Palatului sunt curente ostile Germaniei și opinia publică este pentru Aliați.

Nu va admite nici o încercare ca România să se desfacă de Germania. Are mijloace și putere să reprime orice mișcare, orice încercare ca România să treacă de partea inamicilor lui.

Memoriul de care îmi vorbise Ștefănescu există. Vaida nu l-a semnat. Se cerea ca România să meargă cu toată puterea alături de Germania. Nu confirmă că se cer sancțiuni împotriva anglofililor și nici că ar fi vorba direct de el, de Maniu. A părăsit Snagovul pentru că îi era greu să facă zilnic călătoria dus-întors la București. Nu confirmă nici afirmația unui complot de foști legionari. Dimpotrivă, vorbește din nou de acordul dintre partide. Spunea că a luat apărarea legionarilor de bună credință. Aceștia văd că poziția lor a fost greșită și că a lui Maniu este cea justă.

Tătărăscu turbă că nu l-au acceptat în Blocul Partidelor. Prin Franasovici⁸⁴ a plasat un articol în „Tribune de Geneve” sau în Gazette de Lausanne” că blocul încercat de Maniu n-a reușit și că numai el, Tătărăscu⁸⁵, îl poate face.

Știrbey⁸⁶ și Vișoianu⁸⁷ sunt tot la Cairo. Ai lui, ai lui Maniu din Londra trag mîța de coadă în sărăcie și lipsă.

⁸⁴ Richard Franasovici (1883 – 1964), jurist, om politic liberal, deputat (1919), subsecretar de Stat la Interne (3 noiembrie 1923 – 30 martie 1926; 22 iunie 1927 – 16 noiembrie 1928), ministru al Comunicațiilor și Lucrărilor Publice (14 noiembrie 1933 – noiembrie 1937); director la ziarul liberal „L'Independance Roumaine”. Ambasador la Varșovia (1938), Paris și Vichy (1939 – 1943), la Berna (1945) și Londra (1946); membru al Delegației României la Conferința de Pace (1946) și apoi, trimis observator al României la ONU (1946), a refuzat să se mai întoarcă în țară.

⁸⁵ Gheorghe Tătărescu (1886 – 1957), jurist, om politic, membru al PNL, al cărui secretar general ajunge (1934); deputat (1919) și secretar (1926), subsecretar de Stat la Ministerul de Interne (30 octombrie 1923 – 3 noiembrie 1928), ministru al Industriei și Comerțului (14 noiembrie 1933 – 3 ianuarie 1934), Președintele Consiliului de Miniștri (5 ianuarie 1934 – 28 decembrie 1937); în timpul dictaturii regale, ministru secretar de Stat și ad-interimar la Afacerile Străine (10 februarie – 30 martie 1938), consilier regal (30 martie 1938); Ambasador extraordinar și ministru plenipotențiar la Paris (9 decembrie 1938 – 30 august 1939); Președintele Consiliului de Miniștri (24 noiembrie 1939 – 4 iulie 1940). După război aderă la programul FND, ajungând vicepreședinte al Consiliului de Miniștri și ministru al Afacerilor Străine în Guvernul Dr. P. Groza (6 martie 1945 – 6 noiembrie 1947). Este arestat în 1950 și înțemnițat la Sighet; eliberat în 1955.

În politica țării crede totuși că se va face ceva. Aliații nu admit guvern militar pentru armistițiu și nici regele nu vrea să-și inaugureze domnia cu un asemenea guvern. E nevoie de un guvern din toate partidele. Părerea lui Maniu este că trebuie făcut și țara trebuie scoasă din nenorocirea în care a fost dusă.

Luni, 21 august 1944

Iau parte în biserica franciscanilor la parastasul de un an pentru Casiu Maniu⁸⁸. Este acolo și Maniu. La prânz sunt invitat cu el la familia Vilt. Sunt și alții: dr. Ionel Pop, Leucuția⁸⁹, Manuilă⁹⁰ etc. După prânz, înainte de a pleca la București, îi spun: „Nu-mi pot închipui, cum o să-l puteți înlătura pe Mareșal și face armistițiu. O să-l înlăturăm – răspunde Maniu și încă curând. În câteva zile. Ascultați Radio București”. Cu acestea ne-am despărțit, el plecând la București.

Miercuri, 23 august 1944

Sara, între 10-11 h, se comunică la Radio proclamația Regelui prin care anunță încetarea războiului pentru România, acceptarea condițiilor de armistițiu, trecerea armatei pentru eliberarea Ardealului ocupat prin dictatul de la Viena și formarea noului guvern.

⁸⁶ Barbu Știrbey (1872 – 1946), industriaș, membru de onoare al Academiei Române (1929); administrator al Domeniului Coroanei (1913 – 1919), Președintele Consiliului de Miniștri (4 – 20 iunie 1927). În 1944 este mandatat de partidele istorice să înceapă tratativele cu Aliații pentru ruperea legăturilor cu statele Axei.

⁸⁷ Constantin Vișoianu (1897 – 1994), diplomat; trimis extraordinar și ministru plenipotențiar la Haga (1933 – 1936); emisar al PNȚ și PNL în tratativele cu Puterile Aliate de la Cairo pentru ieșirea din război (1944). Face parte din delegația care semnează Convenția de armistițiu de la Moscova (12 septembrie 1944); ministru al Afacerilor Străine în Guvernele Constantin Sănătescu (4 noiembrie – 6 decembrie 1944) și N. Rădescu (6 decembrie 1944 – 28 februarie 1945); părăsește țara, fiind ales președinte al Comitetului Național Român (1950).

⁸⁸ Casiu Maniu, membru al familiei Maniu, profesor universitar de drept la Cluj, numit prin Decretul regal nr. 241/1920.

⁸⁹ Aurel Leucuția (1895 – 1964), jurist și om politic; secretar al Consiliului Național Român din Transilvania, deputat (din 1928); după război, ministru al Economiei Naționale în Guvernul C-tin Sănătescu (4 noiembrie 1944 – 6 decembrie 1944) și Guvernul N. Rădescu (6 decembrie 1944 – 23 februarie 1945).

⁹⁰ Sabin Manuilă (1894 – 1964), economist, statistician de prestigiu internațional, director al Institutului Național de Statistică, promotor al recensământului național. Subsecretar de Stat la Președinția Consiliului de Miniștri (13 septembrie 1944 – 28 februarie 1945).

Plec imediat la familia prof. Al. Pop⁹¹, unde sunt chemat prin telefon. Dau de mulțumire și fericire. Lumea, erau acolo și alții, se îmbrățișează cu o emoție nespusă. Închin și eu un pahar de vin. Maniu este ovaționat, slăvit.

Joi, 24 august 1944

Sibiul în fierbere. Românii toți încântați și fericiți de marea întorsătură. Sașii foarte deprimați și înspăimîntați. Trupele germane s-au retras din oraș, fără incidente. Auzim că germanii din București au început bombardarea capitalei. Armata română în luptă cu ei: ai mei, Pica și Maior⁹² sunt în București. Nu le duc grija. Sunt sigur că au bune adăposturi și la BNR. Unii dintre fruntașii sași au și fost ieri la mine. Îi liniștesc. Indesebi pe Architectul Stenzel, care execută lucrările Căminului și care era extrem de înfricat, deși este un om inofensiv și mult respectat. Îmi oferea să-i cumpăr casele. N-are pe nimenea. Îi spun, „nu le cumpăr, pentru că n-am cu ce, chiar de aș avea nu le-aș cumpăra, căci nu vreau să te păgubesc”. Adaug, „dacă ai avea vreo nevoie sau neplăcere, avizează-mă”.

Luni, 28 august 1944

Zaharia Boilă⁹³ vine de la București. Cum e nepot prin alianță al Dlui Maniu, lângă care a petrecut zilele de groază, ne istorisește cum s-au petrecut lucrurile în sara zilei de 23 August.

⁹¹ Alexandru Pop (1895 – 1954), medic, profesor universitar la Cluj. Importante lucrări de chirurgie, cu contribuții la dezvoltarea asistenței medicale din România.

⁹² Pica Maior (n. Sibiu, 23 februarie 1916), fiica Veturiei și a Ion Lapedatu, a făcut studii economice, lucrând câțiva ani la BNR. În 1950 a fost îndepărtată din serviciu, înfruntând lipsuri mari. Fire optimistă și luptătoare, a rezistat, apelând la cunoștințele de lucru manual (a tricotat în casă) și la cele de limbi străine (a fost ghid la ONT). Păstrând și cultivând cu pietate memoria părintelui său, a militat pentru buna aducere aminte și publicarea amintirilor acestuia. Căsătorită cu Ioan Maior (Blaj, 1904 – 1994, București), economist cu studii strălucite, a lucrat la BNR ca director. Din 1948 începând, a fost silit să facă diverse munci inferioare pregătirii și experienței sale, între care și aceea de contabil la un trust bucureștean.

⁹³ Zaharia Boilă (1892 – 1976), jurist cu doctorat la Budapesta, ziarist, director la „România Nouă”, om politic legat de Iuliu Maniu, a fost prefect al județelor Târnava Mică (1928) și Hunedoara (1932).

Mareșalul, cu Mihai Antonescu și cu Gral Pantazi, s-au dus pe sară la Palat să refere Regelui situația frontului, pe care îl vizitaseră.

Când Mareșalul i-a spus Regelui că frontul nu mai poate fi ținut, regele i-a răspuns: „atunci să încheie armistițiu”. Mareșalul a arătat că nu poate. El e angajat cu Hitler. Regele i-a ripostat: „Vă retrag încrederea”. Mareșalul protestează, spunând că nu se poate ca să i se tragă încrederea, el fiind numit prin decret regal Conducător al Statului. Atunci Regele i-a întors spatele și a trecut în altă cameră. În același moment au apărut doi generali și alți ofițeri superiori, cari i-au declarat arestați și reținuți la Palat. Acolo a fost chemat și Gralul Vasiliu⁹⁴, subsecretarul de Stat de la Interne, care a fost și el reținut. În București germanii, deși Gralul Hansen⁹⁵ și Gerstenberg⁹⁶ dăduse Regelui cuvântul că se vor retrage cu trupele în liniște, au început bombardarea Capitalei. Bombardarea a ținut de joi dimineața până duminică dimineața. Toate bombardamentele anglo-americe n-au făcut atâta dezastru, ca acest bombardament mișelesc.

Luni, 4 septembrie 1944

Împrejurimile Sibiului bombardate de câteva zile de germani, cari voiau să încurce scurgerea coloanelor rusești.

Îngrozitor era îndeosebi mitralierea populației civile. Rușii au început să vină deja joi, coloane după coloane, nesfârșite. Lumea era cam îngrozită. Cu toate acestea nu s-au întâmplat lucruri grave. Mici incidente, fără importanță. În general totul a mers destul de

⁹⁴ Constantin Z. Vasiliu (1882 – 1946), general, secretar de Stat la Ministerul Afacerilor Interne (pentru Poliție și Siguranță), de la 3 ianuarie 1942 la 23 august 1944.

⁹⁵ Erik von Hansen, general german, comandant al Corpului 54 de armată german, atașat pe lângă Armata Română.

⁹⁶ Alfred Gerstenberg, general german de aviație, șeful Misiunii germane pentru armata aerului din România.

ușor. Populația n-a suferit. La urmă se împrietenesc destul de bine, după ce s-a văzut că rușii sunt oameni cu inima bună.

Eri sara am primit un aviz telefonic de la BNR prin care Ministrul Economiei Naționale, Gralul Potopeanu⁹⁷, mă ruga sau să vin la București, sau să-l chem la telefon. Azi am vorbit la telefon. I-am mulțumit că înțelege să mă susțină în situația de la BNR, dar el mi-a răspuns că vrea să-mi vorbească, voind să-mi dea altă însărcinare la BNR. I-am spus că voi merge la București îndată ce voi avea legătură de tren.

Duminica, 10 septembrie 1944

Joi seara Radio București comunică că Decretul de la 29 iunie a fost anulat și că sunt repus în funcțiunile avute la BNR de administrator și viceguvernator. Știrea mi-a dat-o întâi, prin telefon, dr. Al. Pop.

Astă seară au sosit din București Pica și Maior. Mi-au arătat amănunțit toată odiseia lor în cele 4 zile de bombardament. Multe le știam din o scrisoare de la Pica, pe care o citisem și altora. Sunt chemat cu insistență la București și așteptat de toți – așa spun ei.

Duminica, 17 septembrie 1944

După o călătorie începută joi seara, revin la București. Am făcut pe drum trei zile și trei nopți cu trenul cu valori al BNR. Întârzierea din cauza trenurilor nesfârșite cu soldați ruși, care treceau spre Ardeal. Au venit cu mine și Pica și Maior cu fetița.

⁹⁷Gheorghe Potopeanu (1889 – 1966), general, ministru al Economiei Naționale (27 ianuarie – 26 mai 1941), demisionat, revine ca ministru al Economiei Naționale în Guvernul C-tin Sănătescu (23 august 1944 – 13 octombrie 1944).

Vineri, 22 septembrie 1944

Luni am fost la BNR – am vorbit cu colegii. Mihai Romniceanu, Neagu, R. Râmniceanu, Băbeanu și alții mă roagă să nu refuz a primi însărcinarea de guvernator. Nu mă angajez la nimic. Dimpotrivă, le spun că mai bucuros aș vrea să nu păstrez locul avut. Am o întrevedere și cu Angelescu. Spun – e față și Teodorescu – că mi-a făcut o nedreptate și procedura a fost inadmisibilă între oameni ce au lucrat împreună. Recunoaște c-a greșit și îndeosebi spune că a făcut o greșală că nu s-a solidarizat cu noi. Miercuri văd pe Maniu și Brătianu. Maniu cam obosit (nu e mirare) și nervos, dar se stăpânește ca de obicei. Chestiunea financiară și monetară a băncii n-am discutat. M-a rugat să o discut cu Ministrul de Finanțe. Stăruie însă să primesc însărcinarea de guvernator, având încrederea colegilor și a celor doi șefi de partide burgheze. Încolo am discutat câte ceva din situația politică și greutățile zilelor prin care trecem. La plecare mi-a spus: „situația la BNR este și va continua a fi extrem de gravă”, dar „Dta nu ești răspunzător de această situație”. Dnul Brătianu liniștit, cumpănit și înțelept la vorbă. Știe că nu vreau să primesc conducerea băncii ca guvernator. „Dar dta vei lucra cu Consiliu. Nu sunteți răspunzător de situație. Veți face ce veți putea. Tot mai bine Dv., oameni cu experiență și probații, decât să lăsăm pe alții. Două șanse mi-ar ajuta mult”.

Să se scurgă trupele cât mai în grabă spre frontul ungar și german și Germania să fie constrânsă a capitula cât mai curând. În fiecare zi colegii sunt la mine, să mă convingă. Eu ezit și tergiversez. În fine azi am cerut să văd pe Gralul Potopeanu, ministrul Finanțelor.

Din conversațiile avute cu colegii, cea mai interesantă a fost cu Stoicescu. Ca să-mi dovedească că n-a avut nici un amestec în Decretul de la 29 iunie, îmi arată niște note zilnice și îmi cetește unele părți din ele. La întâi mai scria: *Guvernatorul mă roagă să vorbesc cu Lapedatu să-și dea demisia* (subl. în text). El nu se angajează. După mine chiar această însemnare în notele lui confirmă că știa de ce se pregătește. Desigur a cunoscut toate fazele chestiunii. O dovadă că era pus în curent cu toate este împrejurarea că, cu

două zile înainte de apariția decretului, mi-a cerut actele confidențiale ce se găseau la mine să-și facă copii. Nu mi le-a mai dat sub pretext că i le-a cerut guvernatorul. Despre aceasta am mai notat în însemnările mele – la timpul său. Acum îl întreb, „unde sunt actele?” „La mine, mi-a răspuns”. Iar când mi-am arătat nedumerirea, mi-a spus că Guvernatorul n-a mai întrebat de ele și așa au rămas la el, la Stoicescu. Avea dreptate Al. Ștefănescu, când spunea ce spunea de el.

Oconvorbire cu Mitropolitul Bălan la Sibiu

În seara de 12 septembrie mi-a telefonat Mitropolitul, întrebându-mă dacă am făcut însemnări despre conferința ținută la Gigurtu acasă, când acesta era Prim ministru – și în care au fost convocați fruntașii ardeleni spre a li se arăta discuțiile de la Salzburg și Roma în chestiunea pretențiunilor Ungariei asupra Ardealului.

Conferința se ținuse în August 1940. Am răspuns că am oarecare însemnări, dar sunt în lăzile cu biblioteca și nu cred că le găsesc ușor. Atunci ne-am înțeles să-l văd a doua zi. M-am dus și, întâlnind pe Grigoraș, a venit și el cu mine. Mitropolitul vrea să-și publice discursurile din acești patru ani din urmă, discursuri prin care n-a recunoscut Arbitrajul de la Viena și a susținut reîntregirea Ardealului cu orice mijloace, cu arma chiar. Am trecut la chestiunile zilei. Or, a spus că a fost cu Mareșalul la Olănești două săptămâni. S-a dus rugat de Maniu ca să-l convingă pe Mareșal, să facă, să încheie armistițiu. N-a reușit. Invitarea Mareșalului la Hitler s-a făcut de Killinger⁹⁸. A fost și el, Mitropolitul, la masa la care Mareșalul reținuse pe Killinger. Mareșalul a pretextat că vrea să știe pentru ce e convocat la Hitler? A rămas ca Killinger să se intereseze și să-i comunice. Mitropolitul adaugă că ar fi spus lui Killinger „buchile”. Dar ca ce? Nu mi-a

⁹⁸ Manfred von Killinger (1886 – 1944), diplomat german, ministrul Germaniei la București (1941 – 1944), cu rol important în promovarea intereselor germane în România. S-a sinucis la 23 august 1944.

relatat. Mi-a mai spus că la reîntoarcerea lui Antonescu de la Hitler, cel dintâi l-a calificat pe Hitler ca nebun, lucru ce a răsuflat și în presă. La întrebarea lui Lupaș⁹⁹ că se svonește că Dna Antonescu și Dna Goga¹⁰⁰ ar fi în Elveția, m-a informat că amândouă sunt la Târgu Jiu. Dna Goga a trecut pe la Alba Iulia unde se găsea prin Sibiu, văzând și pe Mitropolitul și spunându-i că merge la Dna Antonescu, nevrând să o lase singură. De Mareșal și soția lui nu știa nimic pozitiv. Mitropolitul – ca tot românul – vrea, caută să se acomodeze noiei situațiuni. Desigur își va fi reproșând și el multe. Legăturile lui cu Mareșalul erau atât de strânse, încât ar fi putut să exercite o mai mare influență asupra acestuia, spre a-l opri de pe căile nefaste pe care apucase. Trebuia să o facă chiar dacă și-ar fi îndepărtat simpatiile ce i le purta Mareșalul.

Luni, 25 septembrie 1944

Eri, duminică dimineața, am văzut pe Gralul Potopeanu, ministrul Economiei Naționale, interimar la Finanțe. l-am mulțumit pentru reparația de la BNR, prin anularea Decretului-lege din 29 iunie 1944. „Era un act de dreptate și o necesitate de revenirea dvs. la bancă. Am făcut-o cu plăcere” spune dânsul, vrea să mă numească Guvernator. li spun că bucuros n-aș primi și aș fi fericit dacă s-ar găsi o altă soluție. Am spus-o aceasta și dlor Dinu Brătianu și Iuliu Maniu. Ei sunt de părere că nu pot declina de la mine această însărcinare. „Desigur, reflectează Potopeanu, totul este aranjat prin o

⁹⁹Ioan Lupaș (1880 – 1967), istoric și teolog, profesor la Seminarul „Andreian” din Sibiu (1905 – 1909), inspector școlar confesional (1909 – 1919), protopop de Săliște (1909 – 1920), secretar general al Resortului de Culte și Inspecție Publică în Consiliul Dirigent (1918 – 1919), profesor la Universitatea Daciei Superior din 1919; director fondator al Institutului de Istorie Națională din Cluj, membru al Academiei Române (1916), deputat în Sinodul metropolitan și în cele eparhiale din Sibiu și Cluj, membru al Consiliului Național Bisericesc. Deputat din 1919, ministru al Sănătății și Ocrotirilor Sociale (30 martie 1926 – 4 iunie 1927) și ministru al Cultelor și Artelor (28 decembrie 1937 – 20 februarie 1938). Autor prestigios al unor monografii, sinteze, manuale, studii. Legat printr-o mare prietenie de frații Lapedatu, cu Ion fiind coleg la Budapesta și apoi însoțindu-se în numeroase drumeții și călătorii.

¹⁰⁰ Maria Antonescu și Veturia Goga, susținătoarele unor importante acțiuni caritabile de interes social și comunitar în timpul celui de-al doilea război mondial.

înțelegere cu dl Maniu și Brătianu”. „Deci – reiau eu cuvântul – nu-mi rămâne decât să mă supun și să-mi fac datoria cât va fi cu putință. Sunt sigur și contez la concursul colegilor, unii foarte distinși și toți devotați intereselor BNR și țării. De Angelescu, adaugă Potopeanu, nu pot spune nimic mi-a ajutat și-a dat însă demisia înțelegând că în împrejurările de acum nu mai poate rămâne. L-am întrebat dacă au de gând să facă vreo schimbare în direcția BNR. Nu – mi-a răspuns. Nu se va face nici o schimbare. Dar dacă va fi vreodată vorba de așa ceva, aceasta ar putea purcede de la Dv. Sau s-ar cere avizul Dv”.

Și dl Dinu Brătianu, adaug eu, mi-a spus că nu se vor face schimbări, eu pe aceasta contez că vreau și doresc a lucra cu actualul Consiliu. Trecem la chestia vice-governatorului. El spune Teodorescu. „Suntem la același gând, îi răspund eu”. Teodorescu este, după mine, cel mai vechi și apoi, prin el, se înlătură nemulțumirile și ambițiile ce s-ar produce dacă s-ar numi un altul dintre colegi. În fine, îl rog și el convine ca întâi să se producă acceptarea demisiei lui Angelescu și apoi, la câteva zile, să urmeze numirea.

Trecem la chestiunea INCOP-ului. „Exharcu și-a dat demisia spune el; știu, răspund. Și-a dat-o și de la Fundație, păcat căci dacă n-ar fi situația lui politică din trecut, este un element foarte bun și de ispravă”. „Pe cine să delegăm la INCOP? – întreba Potopeanu, trebuie un administrator, așa spun statutele”. Nu știam acest amănunt. Ne vom sfătui. „Da. Puteți delega pe oricine, numai pe Stoicescu nu, că și el le va face tot felul de mizerii. Cel puțin de asta se tem cei de la INCOP”. Am luat act. Îmi prezintă pe fostul nostru funcționar: Liteanu, frate cu Gralul Liteanu¹⁰¹, actualul subsecretar de Stat. „Cunosc doleanțele Dlui Liteanu. Deci vă rog și eu” și cu aceasta concediază pe Liteanu. Mie îmi mai spune: veți face ce se poate. Orice cerere v-aș face să știți că nu insist și totul depinde de posibilitățile dv.

¹⁰¹ Gheorghe Liteanu, general, subsecretar de Stat la Ministerul de Interne în Guvernul General Constantin Sănătescu (23 august – 3 noiembrie 1944).

Joi, 28 septembrie 1944

Angelescu a văzut și el Duminecă, după ce fusesem eu, pe Potopeanu. Luni, la BNR, Angelescu mă „sfătuiește” să primesc numirea de guvernator și să vorbesc cu Maniu și Brătianu, care sigur agreează această numire, încheie el. Răspund: „De zile mă zbucium și nu m-am putut decide, deși și Maniu și Brătianu, pe care i-am văzut, nu numai (că) îmi recomandă să primesc, dar spun și ei că trebuie să o fac”. A fost cam surprins. El, Angelescu, se vede, nu știa sau nu spera să am adeziunea celor doi frunțași. „Atunci, eu – continuă el – îmi reînoiesc demisia”. Într-aceia colegii mă îndemnau mereu să primesc. Celor mai apropiați le-am spus de întrevederea cu Potopeanu.

Miercuri dimineața fiind la Cr(editul) industrial – îmi telefonează Angelescu de la Ministerul Economiei Naționale și mă anunță că va veni la Bancă o delegație de ofițeri ruși, specialiști în chestiuni financiare, pe care să-i primesc.

Am văzut din felul în care îmi vorbia că se pregătește să plece de la bancă. În orele prânzului ni-am întâlnit la BNR. Îmi citește copia scrisorii prin care și-a reînnoit demisia și-mi spune că cu ceasul de față a încetat activitatea lui. „Ce era să fac – întreabă el? În situația dtale – nimic, n-aș fi putut face altfel”. Mă încurajează să continui activitatea, mai cu seamă că aș avea concursul colegilor, care toți sunt pentru mine și încrederea partidelor politice, mai cu seamă a dlor Maniu și Brătianu. „Vom continua și vom face totul să întâmpinăm greutățile” – răspund eu. Am mai vorbit de unele chestiuni personale și la urmă față de propunerea mea, ca după acceptarea demisiei să întrunim Consiliul spre a-și lua rămas bun; prefera să facă aceasta în parte la fiecare dintre colegi.

După prânz am luat parte la Delegația economică a Guvernului. Erau unii dintre Miniștri: Potopeanu, amiral Gheorghiu¹⁰², dr. Marinescu¹⁰³, Gral Eftimiu¹⁰⁴, Burchi¹⁰⁵, Iordan¹⁰⁶ etc. S-au discutat despre chestiuni mărunte. Cea mai importantă și mai lung dezbătută a fost chestiunea Rogifer, care se anchetează.

Azi dimineață unele ziare au publicat demisia lui Angelescu și numirea mea. De fapt demisia s-a produs, dar decretul de numire n-a apărut încă. Cu toate acestea, lumea a început să-și facă apariția „să felicite”. Ce obicei, adeseori nesuferit. Sunt atât de puțini cei ce înțeleg cum trebuie să se comporte în asemenea ocazii. Aceștia sunt cei ce o fac discret și fără zgomot. Sunt mulți și din aceștia. Desigur ei sunt aceia ce trebuie și cum trebuie să o facă. Azi am văzut la CEC pe Ghiță Pop¹⁰⁷, care a fost – în fine – și el numit președinte al Consiliului. Merita. I-am spus întâlnindu-l și fiind numai noi amândoi: „Perseverența cu care ai stăruit în convingerile tale politice și în drumul urmat alături de dl Maniu a fost lungă și grea. Dintre vechii colegi de Universitate și noi, ceilalți contemporani, ești, mi se pare, singurul care ai stăruit, neclintit pe drumul drept. Târziu,

¹⁰² Alexandru Gheorghiu (1890 – 1967), viceamiral, subsecretar de Stat la Ministerul de Război pentru înzestrarea producției de Război în Guvernul C-tin Sănătescu (23 august – 4 noiembrie 1944).

¹⁰³ Nicolae Marinescu (1884 – 1963), general medic; ministru al Muncii, Sănătății și Ocrotirilor (Asistenței) Sociale (4 aprilie 1938 – 23 noiembrie 1939, 23 august – 4 noiembrie 1944). După război este cercetat și întemnițat la Sighet; eliberat în 1955.

¹⁰⁴ Constantin Eftimiu (1893 – 1950), general, ministru al Lucrărilor Publice și Comunicațiilor în Guvernul C-tin Sănătescu (23 august – 4 noiembrie 1944). Arestat și întemnițat, moare în închisoarea de la Aiud.

¹⁰⁵ Lucian Burchi este numit subsecretar de Stat al Aprovizionării în Guvernele C-tin Sănătescu (27 septembrie – 6 decembrie 1944) și N. Rădescu (6 decembrie 1944 – 28 februarie 1945).

¹⁰⁶ Dimitrie Iordan este numit subsecretar de Stat la Ministerul de Finanțe în Guvernul C-tin Sănătescu (1 septembrie – 4 noiembrie 1944).

¹⁰⁷ Ghiță Pop (1884 – 1967), avocat și ziarist, om politic, apropiat al lui Iuliu Maniu; deputat (1919) și senator (1926), subsecretar de Stat la Ministerul Instrucțiunii Publice și Cultelor (17 iunie 1930 – 4 aprilie 1931); secretar general al PNȚ (1940 – 1947), face parte din delegația României care semnează Convenția de armistițiu de la Moscova (12 sept 1944) și este numit ministru al Cultelor și Artelor în Guvernele C-tin Sănătescu (4 noiembrie – 6 decembrie 1944) și N. Rădescu (6 decembrie 1944 – 28 februarie 1945). Este arestat și întemnițat până în anul 1962.

adevărat, dar iată ți-a venit vremea să-ți servești țara și neamul. Ai făcut mari servicii Patriei. M-am bucurat din toată inima. Nu-ți spun aceasta ca să te măgulesc. Mă cunoști de mult. Simt o firească jenă să-ți spun elogii în față. Astăzi trebuie să ți-o mărturisesc. Ce-ar fi fost de biata țară și de neamul nostru de nu se făcea întorsătura de la 23 August? Nici nu vreau să mai mă gândesc la un asemenea cataclism”. El mi-a vorbit mult de cele petrecute la Moscova în cursul tratativelor de armistițiu.

Știrbey i-a făcut o foarte bună impresie: bărbat cuminte și de mare prestanță. A avut un eșec la Molotov¹⁰⁸. Înainte de semnare Vișoianu i-a spus lui Ghiță Pop să mai încerce odată cu Știrbey la Molotov, să ceară reducerea despăgubirilor și eşalonarea lor pe un termen mai lung. S-au dus la el. Dar Molotov le-a răspuns că nu poate și el, resp(ectiv) guvernul sovietic, stau sub o presiune a opiniei publice. Crede că le-a redus destul. Mai mult, imposibil. *Ghiță Pop se teme de comuniști și se teme că vor urma lupte grele cu ei*(subl. în text). Se vorbește că comuniștii ar fi câștigat de partea lor pe Rege. Dacă o fi având ceva din firea nestatornică a tatălui său se poate să-i fi sucit comuniștii capul. Răspund că totuși am încredere în bunul simț al poporului, cu deosebire în Transilvania. Și el, dar totuși e îngrijorat. Atacul comuniștilor împotriva lui Mihalache și Lupu¹⁰⁹ e semnificativ. Blocul (Partidelor Democrate – n. n.) cu greu va putea fi menținut. Comuniștii sunt înarmați. Se svonește că Directorul Siguranței, colonelul Ghica¹¹⁰, ar fi cu ei. Eu nu cred.

¹⁰⁸ Molotov Veaceslav Mihailovici (1890 – 1986), om politic sovietic, colaborator al lui Stalin, în perioada respectivă era ministru al Afacerilor Externe (1939 – 1949).

¹⁰⁹ Nicolae Lupu (1876 – 1946), medic și om politic, fondator al unor așezăminte și al spitalului bucureștean ce-i poartă numele, prefect de Fălciu (1907), deputat din 1913 în toate legislaturile și fondator al Partidului Țărănesc (1924 – 1926); ministru de Interne (27 decembrie 1919 – 13 martie 1920), ministru al Instrucțiunii (4-20 iunie 1927); ministru al Muncii, Cooperației și Asigurări Sociale (21 iunie 1927 – 3 noiembrie 1928); deputat ales în noiembrie 1946.

¹¹⁰ Alexandru Ghica, colonel, a îndeplinit funcția de prefect al Poliției Capitalei.

„Intelectualii noștri sunt oportuniști. Dau năvală la comuniști”, adaugă el. Ne putem aștepta la o schimbare în guvern. L-am istorisit și i-a făcut plăcere, cele petrecute la Sibiu în noaptea de 23–24 August, după proclamația Regelui. În Secuime, secuii se declară comuniști. În Covasna, de pildă, după înaintarea rușilor s-a numit primar și primăreasă dintre români. Dar după ce ungurii de acolo s-au declarat comuniști, primarii și primărița au fost schimbați cu secui.

Miercuri, 4 octombrie 1944

Duminecă 1 octombrie am văzut pe generalul Potopeanu. Ni-am înțeles asupra modului cum să decurgă prezentarea dânsului la BNR. Eu îl văd bine venit și el are experiență. Mă roagă să-i dau mâine cuvintele de bine restrânse, să se acomodeze în răspuns. Mi-a vorbit de Exharcu. Ține la el și ar vrea să-l păstreze pe la Federație. Am și eu cuvinte bune despre Exharcu, le merită. Nu cred că el, cu bunul lui simț, să vrea să rămână cu toate insistențele. Mi-a vorbit și de Creditul Industrial. Vrea să restabilească vechea organizație. Fițescu și-a prezentat demisia. Nu i-a primit-o. Are însă cuvinte de critică severă la adresa lui Fițescu¹¹¹. Marți în 3 octombrie, la 12, s-a făcut vizita obișnuită la BNR. A venit Potopeanu însoțit de Iordan (?). Au fost de față toți cei din Consiliul General. L-am salutat prin discursul pregătit și comunicat deja ieri. Cred, discursul a făcut bună impresie. Cel puțin colegii au fost de părere să fie publicat. A răspuns generalul – a profitat de ocazie să facă și instalarea mea în noua însărcinare. S-a ocupat de raporturile dintre BNR și Ministerul Finanțelor și a expus un program de activitate. Discursul a fost bun, foarte bun și ținut în termeni sobri. S-au discutat unele chestiuni: cea a înlocuirii pengă-ilor în Transilvania liberată și cea a bonurilor de casă. La 1 h s-a terminat.

¹¹¹Fițescu N. Ion (n. 1888 – ?), jurist, profesor universitar specializat în cooperatie și drept comercial. Operă legislativă și juridică; ministru al Economiei Naționale (14 ianuarie 1942 – 23 august 1944).

După amiază a venit secretarul lui Potopeanu să-mi spună că ministrul dorește să se publice ambele discursuri.

Joi, 5 octombrie 1944

Apar în presă declarațiile Ministrului de Finanțe și ale mele. La bursă activitate fermă. Mi se spune că declarațiile au făcut impresie bună și liniștitoare. Motaș¹¹², care a fost acolo și a vorbit cu agentul oficial de schimb Stoica, îmi spune că acesta i-a vorbit foarte elogios de impresia declarațiilor și că toată lumea e de acord că sinceritatea cu care am vorbit a adus liniște pe piață. De altă parte aud că mențiunea ce am făcut că „o sporire a circulației financiare nu va putea fi evitată” ar fi avut un efect nedorit. Îmi pare nesperată această critică. Lumea știe și vede din situațiile BNR care e nivelul emisiunilor. Am convingerea că trebuia să spun adevărul dacă nu pentru altceva cel puțin pentru a justifica ceea ce, fatal, se va întâmpla și a arăta situația grea în care ne găsim.

Vineri, 6 octombrie 1944

„Universul” comentează declarațiile. Are pentru guvernatorul BNR cuvinte elogioase. Relevă punctul (accentul?) acestuia de sinceritate și realitate. Mi se fac vagi aluziuni din partea unora la fraza cu sporul circulației financiare. Unii cred că trebuie dată o explicație. Cred că ar fi o mare eroare. În presă („Timpul”) se pare că se va scrie ceva în legătură cu captura de devize și aur de la Mihai Antonescu.

¹¹² C. I. Motaș (1887 – 1950), inginer specialist în instalații de gaz metan; deputat de Târnava Mică (1922 – 1926); a făcut parte din conducerea Societății Naționale de Gaz Metan; prieten și tovarăș de drumetii cu Ion Lapedatu.

Sâmbătă, 7 octombrie 1944

Cum am fost prevenit, în „Timpul” apare un articol în legătură cu captura de la Mihai Antonescu

După amiază, Conferință la Economia Națională cu Potopeanu, Iordan, Emanoil, Bobaci (?), Gral Liteanu și reprezentanța statului. Se renunță la o acțiune mărită în devizul liber de devize și aur. Se decide a se accelera măsurile privind stabilirea prețului aurului de la producători. Repet cererea ce o făcusem mereu în anii precedenți de a se da un plus de preț amicilor exportatori din Munții Apuseni. Se discută proiectul (vechi?) a unui impozit pe contingente de bursă. Părerile sunt împărțite. Eu îl consider inoportun și fără efect în ce privește puțința de a stabili urcarea cursurilor la active. Cer să ni-l transmită și nouă la BNR.

Joi, 26 octombrie 1944

Eri au fost două săptămâni de când s-a deschis criza în guvern. Gralul Potopeanu a fost nevoit să demisioneze din guvern. Ca fost guvernator militar în Transnistria (numai în zilele din urmă ale ocupației din partea armatei a acestei provincii) s-a cerut arestarea lui. Câtva timp a fost reținut la domiciliu cu pază militară. Se spune că Com. (isarul) sovietic n-ar fi fost mulțumit și atunci a fost deținut la Arsenal.

Ministerul de Finanțe și Economie Națională au rămas fără titulari. Între timp Partidul comunist și cel social-democrat publică un proiect de reforme urgente, sub denumirea de platformă și cer celorlalte partide, îndeosebi celor burgheze să adere. Între reforme era și exproprierea exploatațiilor agricole peste 50 hectare și alte asemeni reforme sociale și muncitorești.

Partidele burgheze rămân pe punctul lor de vedere de a se continua guvernarea pe bază de program stabilit de bloc: continuarea războiului, executarea armistițiului și organizarea producției și muncii în țară, ordine internă și epurația elementelor

reacționare (hitleriste, fasciste) din aparatul de stat. Înțelegerea nu se poate face. Ruptura se produce.

Partidul comunist și social-democrat continuă agitațiunile în întruniri sgomotoase și contau să se interzică o mare întrunire a național-țărăniștilor convocată pe Duminica de 15 octombrie. Pătrășcanu¹¹³ și Titel Petrescu¹¹⁴ es din guvern. La proiectul de platformă aderează și alte grupări de stânga, între ele Frontul Plugarilor al lui Petru Groza.

Ei propun un guvern de concentrare. Se vorbește de preșidenția la acest guvern a lui Petru Groza. Național-țărăniștii și liberalii continuă guvernarea și caută să ocupe locurile vacante în guvern. Sunt două săptămâni de la izbucnirea crizei și nu reușesc.

Asară îmi telefonează dl Iuliu Maniu că vrea să mă vadă urgent. Eram tocmai la Delegația Economică a Guvernului. L-am văzut azi de dimineață. Mă dusesem pregătit să-l informez în diferite chestiuni privind BNR. Dar ce era? E nevoie ca încă azi să se întregească guvernul. Regele vrea să plece diseară pe front. Trebuie să aibă guvernul întregit. Mă roagă să primesc pe lângă însărcinarea de la BNR și pe cea de titular la Ministerul Finanțelor. Face un apel călduros și insistent. E vorba de un interimat de 20–30 zile până se rezolvă chestiunea prin un nou guvern fie de tehnicieni, fie politic. El înclină spre formula primă. De aceeași părere este și Regele. Îl ascult. Când termină îi răspund: „Nu că țin să-l servesc, ori cât de mult îi sunt atașat personal prin stimă și afecțiunea ce o am pentru dânsul, însă este imposibil. Simt că mă depășesc chiar și problemele de la BNR. Mi-ar fi imposibil să mai iau asupra mea și răspunderea Ministerului Finanțelor. M-ar

¹¹³ Lucrețiu Pătrășcanu (1900 – 1954), jurist, om politic de stânga, ministru secretar de Stat în Guvernele C-tin Sănătescu (23 august – 7 septembrie 1944; apoi ministru de Justiție între 4 noiembrie 1944 – 6 decembrie 1944); în Guvernul N. Rădescu (6 decembrie 1944 – 5 martie 1945) și în Guvernele Petru Groza (6 martie 1945 – 30 noiembrie 1946; 1 decembrie 1946 – 29 decembrie 1947; 30 decembrie 1947 – 14 aprilie 1948).

¹¹⁴ Constantin-Titel Petrescu (1888 – 1957), avocat și publicist; membru și președinte al PSD (1943 – 1946); ministru secretar de Stat în Guvernul C-tin Sănătescu (23 august – 4 noiembrie 1944).

depăși și eu aș ieși uzat din aceste două însărcinări. În plus trăim vremuri când fiecare caută să se derobeze de orice răspundere. O văd aceasta la bancă. De cele mai multe ori trebuie să-mi iau singur răspunderea pentru atâtea probleme urgente și presante. Așa este și în Ministerul Finanțelor. Nu pot să mă angajez cu tot regretul ce-l am de a nu putea să-l servesc”. „Vă rog să vă mai gândiți” – spune Maniu. „Vă rog să vă gândiți la altcineva pentru că în nici un caz eu nu mă pot angaja la noua răspundere”. Am propus pe Savel Rădulescu. „El este – răspunde Maniu – privit ca prea angajat în politica engleză și n-ar fi bine văzut de anumite cercuri”. M-am despărțit cu declarația că-mi este cu neputință să accept, fie acum, fie mai târziu.

Am renunțat să-i mai pun alte chestiuni de la BNR – precum mă gândisem.

La eșire am găsit pe Livezianu¹¹⁵, redactor la „Dreptatea”. Îmi spune că ieri a trimes pe Gheler (?) cu o cronică în care se (înfățișau?) cu destăinuirile și atacurile împotriva unora din conducerea BNR. Îi spun că am citit acea anonimă. Era vorba de mine și anume că primele cinci milioane de fr. elvețieni din cele date la intervenția lui Mihai Antonescu, s-au aprobat în februarie a.c., când banca era sub conducerea mea. Mai departe se face un atac împotriva lui Băbeanu, care ar fi la BNR reprezentantul lui Gigurtu și Grupului Mica: că (?) el are conducerea Serviciului aurului la BNR și insinua că în această calitate ar face servicii Societății Mica.

Se mai vorbea de Leon¹¹⁶ și de Bălan (?). Acesta era întrebat că pentru cine a făcut lungile voiajuri prin Roma, Paris, Lisabona etc.? Se mai spunea tendențios de delegația lui

¹¹⁵ Octav Livezeanu (1902 – 1975), ziarist, ministrul Informațiilor în Guvernele Petru Groza (1 decembrie 1946 – 29 decembrie 1947; 30 decembrie 1947 – 14 aprilie 1948), apoi ministrul Artelor și Informațiilor (15 aprilie 1948 – 23 mai 1952).

¹¹⁶ Gheorghe N. Leon (1888 – 1949), jurist și economist, profesor universitar, președinte al Asociației Economistilor Români și director al revistei „Analele economice și statistice”; membru al PNL, secretar general la Ministerul Industriei și Comerțului (1926), deputat (din 1927); subsecretar de Stat la Ministerul

Bibescu la Ankara și a lui René Râmniceanu în Elveția. Se vedea din toate că anonima era făcută de cineva de la BNR. Noi nu vom publica nimic în „Dreptatea” fără a vă informa de mai înainte – spune Livezeanu.

La urma urmei mă întrebă dacă ei ar putea continua atacurile împotriva lui Stoicescu? I-am răspuns categoric că nimic din ce este în legătură cu BNR – BNR trebuie lăsată în pace. Nu e vorba de BNR – spune el, ci exclusiv Stoicescu.

Nici împotriva lui Stoicescu și a nici unuia din cei de la BNR – să nu se publice nimic. Mi-a răspuns: Am înțeles. Bine – zic eu – dar să nu se publice absolut nimic, nimic.

Vineri, 27 octombrie 1944

La prânz Mihai Romniceanu vine și-mi spune că Dinu Brătianu i-a solicitat să ia Ministerul Finanțelor. Până să aștept a-mi spune ce s-a hotărât, îi răspund eu: „Trebuie să primești. E în interesul țării și al (nostru) BNR – nu putem să nu sprijinim pe cei doi stâlpi ai țării, singurii ce ne-au mai rămas: Brătianu și Maniu”. „Așa cred și eu”, mă întrerupe Romniceanu. „Nu pot să nu dau tot concursul lui Dinu Brătianu”. Eu continui: „Regret că nu te vom mai avea la BNR – dar acesta va fi numai temporar, iar de la Ministerul Finanțelor vei fi același bun sfătuitor pentru BNR”. Mă roagă să-i dau concursul. „Cred că nu te îndoiești” răspund eu. „Dacă aș putea aș face și imposibilul pentru dta, căci facem pentru biata țară”.

Am mai discutat și alte chestiuni. Legea impozitului pe câștigurile din bursă trebuie abandonată. *Să se facă o politică de încurajare a capitalului* (subl. în text), mai cu seamă azi când e atâta nevoie să se mențină încrederea în armata țării. Am vorbit de situația lui

Agriculturii și Domeniilor (2 octombrie 1934 – 29 august 1936). Ministru al Economiei Naționale și ad-interim la Finanțe și Agricultură și Domenii (4 iulie – 14 septembrie 1940); ministrul Economiei Naționale în Guvernul Ion Antonescu (14 septembrie 1940 – 10 noiembrie 1940). Moare în închisoare.

Leon în urma legii ce se pregătește pentru epurație și la întreprinderile particulare – Ar fi bine să înțeleagă și să se retragă.

La urmă i-am arătat întrevederea ce o avusem azi dimineață cu Maniu. Atunci era vorba de întregirea cabinetului. Acum însă de alcătuirea unui nou guvern politic. Se pare că partidele s-au înțeles. Liberalii vor ține 4 portofolii, național-țărăniștii 4, iar partidele de stânga, la un loc, 6. Vor fi și trei ministere neutre: internele, războiul și externele. Ce privește programul de guvernare de asemenea s-au înțeles.

Comuniștii vor desființa gărzile lor, azi înarmate.

Luni, 13 noiembrie 1944

Săptămâna trecută, joi 9 noiembrie am luat parte la Delegația Economică a noului Guvern. Prezident, prietenul Petru Groza¹¹⁷ de la Deva, care e vicepreședinte al Consiliului de Miniștri. Am cunoscut pe noii miniștrii, pe care nu-i cunoșteam personal. S-a discutat chestiunea livrărilor către Rusia pentru întâia rată din suma de 300 mil. dolari (art. 11 din Convenție). A referat ministrul Christu¹¹⁸. A arătat deosebirea mare între ceea ce oferim noi și ce cere Comisia Interaliată rusă¹¹⁹. Deosebirea e și în cantități și în preț. Ei cer prețurile

¹¹⁷ Dr. Petru Groza (1884 – 1958), jurist cu studii la Budapesta și Leipzig, dintr-o ilustră familie transilvană, mare proprietar, om politic cu vederi de stânga. Deputat în Sinoadele și Congresul Național Bisericesc; membru în Marele Sfat Național (1919); deputat în Parlamentul României (1919 – 1927); membru al Partidului Poporului (1920), ministru de Stat (16 aprilie – 13 decembrie 1921), ministru al Lucrărilor Publice (30 martie – 14 iulie 1926) și ministru de Stat (14 iulie 1926 – 4 iunie 1927) în guvernele Al. Averescu. Întemeietor al „Frontului Plugarilor” (1933). Vicepreședinte al Consiliului de Miniștri în Guvernul C-tin Sănătescu (4 noiembrie 1944 – 6 decembrie 1944) și în Guvernul N. Rădescu (6 decembrie 1944 – 28 februarie 1945), iar de la 6 martie 1945 până la 2 iunie 1952 președinte al Consiliului de Miniștri. La 2 iunie 1952, Petru Groza a fost ales președinte al Prezidiului Marii Adunări Naționale a RPR, funcție pe care a îndeplinit-o până la moarte. Apropiat ca generație de Ion Lapedatu, s-au cunoscut din anii tinereții, rămânând în legături de prietenie, intervenind în cazul acestuia pentru a nu suporta detenția. Acestor relații și accidentului care l-a imobilizat le-a datorat, credem, excluderea de la arestarea odată cu lotul demnitarilor.

¹¹⁸ Christu Ion (1895 – 1953), diplomat și economist, doctor în drept la Paris; a intrat în serviciul diplomatic în 1928, obținând titlul de ministru plenipotențiar în 1934 după o serie de succese în cunoscute tratative economice. Subsecretar de Stat la Ministerul Afacerilor Străine (februarie – iunie 1940), ministru la Sofia (1943 – iulie 1944), membru în Delegația pentru Armistițiu (septembrie 1944) și președinte al Comisiei române pentru executarea acestuia (septembrie – octombrie 1944), apoi membru în Delegația română la Tratatul de Pace (Paris, iulie, 1946).

¹¹⁹ Vezi cu date concrete, la Ion Alexandrescu, *Economia României în primii ani postbelici (1945 – 1947)*, Ed. Științifică și Enciclopedică, București, 1986, p. 38-44.

din 1938 ceea ce noi nu putem accepta. Ar însemna să dăm produse și materiale de valoare de 2 ½ ori mai mare decât ar rezulta pe baza prețurilor în dolari cu care s-au făcut exporturile din anul acesta și cel trecut. Sindicatele cer salariile din 1940 de 10 ori. Patronii oferă de 6 ½ ori. Comisariatul prețurilor propune o scară descrescândă, începând cu de zece ori salariile din 1940 la salarii cu 10 lei era atunci și degresiv cu fracțiuni mici în măsura în care salariul era mai mare. S-ar ajunge la salarii de 20.000 lei lunar în 1940 – la o creștere de cca 7 ½ ori. Chestiunea a rămas în discuție și deci era a doua zi, vineri. Eu atunci n-am mai putut lua parte, plecând la Sibiu. Am ajuns acolo sâmbătă la prânz. În aceeași zi mi s-a comunicat telefonic că autoritățile militare sovietice au cerut sediilor noastre din Secuime (Miercurea Ciuc, Odorhei și Târgu Mureș) să se retragă imediat. Se spune că această dispoziție s-a dat și autorităților administrative. Știrea în Sibiu a provocat consternație generală. Am luat-o la cunoștință cu calm. Speram că se va reveni. Am sosit la București luni dimineața, azi. Aici am aflat că „deocamdată” sediile rămân. Se spune că Groza ar fi luat contact cu Vâșinski¹²⁰, locțiitorul lui Molotov la Comisariatul de Afaceri Străine de la Moscova. Mai mult, Băbeanu îmi comunică că Vâșinski ar fi de acord să se schimbe, să se scurteze termenul de preschimbare a rublelor. Mă întăresc în speranța că lucrurile se vor aranja cumva. Ministrul Finanțelor fusese azi dimineață la Bancă chiar în chestiunea rublelor, adevărat a schimbului cu termen prescurtat. Mi-a lăsat vorbă că vrea să mă vadă. Mă duc la el la 12 h. Vorbim de noile credite de care are nevoie pentru lucrările către armatele sovietice. Cere un acot de 1 ½ milioane lei. Se va da. Nici nu se poate altfel. Îmi comunică că a pus d-lui Dinu Brătianu chestiunea lui Leon. Îl va chema la dânsul și-i va recomanda să demisioneze. În locul lui – tot după înțelesul cu dl Dinu Brătianu – să fie cooptat N. Ștefănescu de la Creditul Rural. Mie îmi convine. Îl cunosc de la („Dimineața”) și de la Comisiunea pentru titlurile pierdute de la Datoria publică. Ce-l privește pe Neagu, dl Dinu Brătianu nu ar fi de părere să fie trecut director general la Creditul Rural în care să fie

¹²⁰ Vâșinski Andrei Ianuarevici (1883 – 1954), jurist și diplomat, secretar, Prim locțiitor al Comisarului sovietic pentru Afaceri Externe, apoi ministru de Externe (1949 – 1953).

înglobat și Binajul (?). Vorbesc ministrului și de cazul lui Augustin Popa¹²¹, căruia îi oferisem un loc la Telefoane. N-a acceptat din motive de ordin personal. Totuși, ministrul Economiei Naționale mi-a trimis vorbă prin Ghilezan ca să-l cooptam, iar azi Șerban îmi spune că aceasta ar fi dorința dlui Maniu. La ieșirea de la Bancă văd pe Petru Groza. Mă preumblu cu el vreo ½ oră. Îmi spune de întrevederile ce le-a avut cu Vâșinski. Cred că sovieticii îi acordă încrederea.

Miercuri, 29 noiembrie 1944

De la 13-28 mi-a mers rău cu sănătatea. La urmă doctorii au găsit că am făcut un icter malin și că va trebui să stau 2-3 luni în un sanatoriu. Eu nu mă simțiam bolnav și cunoscându-mi organismul eram sigur că în 8-10 zile mă voi reface. Totuși m-am dus la Clinica din Sibiu spre a mă examina Hațieganu. - Am stat acolo o săptămână. Icterul a dispărut și din analize și cercetări a rezultat că n-am nimic serios. Am revenit la București duminică la 26 octombrie. Aici am găsit că situația politică era foarte încărcată. Se cerea de muncitorimea din sindicate îndepărtarea ministrului de Interne, Penescu¹²² și aducerea la Departamentul Războiului a Gen. Rășcanu¹²³, care - se spune - ar fi simpatizând cu partidul comunist.

Luni și marți în 27 și 28 octombrie am luat parte la Delegațiunea Economică a Guvernului prezidată de Petru Groza. S-a discutat chestiunea salariilor și chestiunea executării art. 11 din Convenția de Armistițiu relativ la livrările în contul despăgubirilor de 300 mil. dolari. Salariile pentru muncitori s-au sporit cu 10-8 ori la cele avute la 31 decembrie 1940, iar ale funcționarilor între 10-7 ori la cele de la aceiași dată.

¹²¹Popa Augustin, profesor universitar, fruntaș politic liberal, deputat (1929 - 1931; 1932 - 1933).

¹²²Penescu Nicolae (1895 - 1984), jurist cu doctorat la Paris (1923), fruntaș țărănist ales deputat în 1937. Ministru de Interne în al doilea guvern Sănătescu, ales secretar general al PNȚ în decembrie 1944. Implicat în zona afacerilor bancare, a fost un prosper om de afaceri și un activ lider politic.

¹²³Constantin Rășcanu (1887 - 1980), general, ministru de Război în Guvernul Dr. P. Groza (6 martie 1945 - 29 noiembrie 1946).

În chestiunea Comisiei de Armistițiu, Savel Rădulescu a prezentat textul răspunsurilor de dat Comisiei Interaliatate Sovietice. Foarte documentate. Redactarea mi s-a părut cam rigidă. N-am zis nimic. Eri, marți, Iordan mi-a arătat cum au fost primite aceste răspunsuri de Vinogradov¹²⁴ și Bukarenko¹²⁵. Guvernul nemaiputând face altfel, s-a înclinat în fața cererii sovieticilor și a acceptat prețurile din 1938. Aceasta însemnează că în loc de 300 milioane dolari socotiți la valoarea prețurilor mondiale din 1944, vom plăti de 2 ½ ori mai mult. Cei doi reprezentanți au primit cu satisfacție răspunsurile date, iar ieri dimineața – după ce luaseră contact cu Moscova – au chemat pe Savel Rădulescu să-i comunice că și Moscova a luat act cu satisfacție de punctul de vedere acceptat de guvernul român. Din Delegația Economică, miniștrii au trecut în Consiliu, în care urma să se discute și decide asupra situației politice. Înainte de a pleca, Groza mi-a arătat un raport confidențial ce-l primise de la informatorii lui (secreți) în care am citit, că dorința sovietelor ar fi să se alcătuiască un guvern democrat din grupul Ralea¹²⁶, Frontul Plugarilor etc. și că dacă aceasta nu se realizează țara va fi – în cel mult 15 zile – ocupată militaricește. Tot acolo am citit o critică aspră relativ la partidele burgheze, în deosebi la Național-Țărăniști. Se spunea că Maniu face rezistență la îndemnul Englezilor și americanilor, de care ar fi susținut. Nu știu ce preț se poate pune pe aceste afirmațiuni. Nu-mi prea vine a crede că sunt reale. Poate plăsmuiți. Totuși criza politică este gravă. Azi de dimineață Ministrul Finanțelor avea să vină la BNR să discute în Chestiunea împrumutului. A venit, dar și am intrat în discuțiuni. Trebuia să meargă la o conferință la dl

¹²⁴ Vinogradov V. P., general sovietic, membru în Comisia aliată de control.

¹²⁵ Probabil Bogdenko, contraamiral, reprezentantul sovietic în Comisia Aliată de Control din România.

¹²⁶ Ralea Mihai (1896 – 1964), doctor în Drept la Sorbona (1923), asistent iar din 1926 profesor de psihologie și estetică la Universitatea din Iași și, ulterior, București. Deputat din partea PNȚ (1928 – 1932), a devenit ministru al Muncii (1938 – 1940) slujind regimul carlist și apoi pe cel antonescian. În 1944 a aderat la Frontul Plugarilor și la noul regim care i-a încredințat, în iunie 1940, postul de ambasador în SUA.

Dinu Brătianu. O primă informație primită de la această conferință – prin Bubu Fruma¹²⁷, care luase și el parte este că situația depinde de Maniu. Probabil Maniu nu abandonează pe Ministrul de Interne și se solidarizează cu el. Se pare că stăm înaintea unei demiteri a întregului guvern.

Vineri, 1 decembrie 1944

Criza în guvern s-a agravat. Maniu cere demisia întregului cabinet. Se gândește la un guvern de tehnicieni. Brătianu pare a fi de aceeași părere. Partidele de stânga din contra cer să rămână guvernul, înlocuindu-se Ministrul de Interne și dându-se Războiul generalului Rășcanu. Despre acesta se spune că ar fi comunist, că ar vrea să reformeze armata cu un nucleu din Divizia „Tudor Vladimirescu” și cu unități din prizonierii ce se găsesc în Rusia. Ce e adevărat – nimenea nu mi-a putut arăta. Mă întreb însă, dacă o astfel de reformă ar putea face singur Ministrul de Război? Desigur că nu. Tot ce e de obiectat, ar fi ca pusă chestiunea astfel, partidele care n-au aprobat-o, s-ar găsi în o situație foarte delicată față de Soviete. Divizia „Tudor Vladimirescu” este compusă din români, însă organizată în Rusia și stând sub comanda și administrarea rusească. Tot asemenea și ce privește unitățile ce le-ar organiza din prizonierii români din Rusia.

Eri am luat prânzul la Râmnicu. Spunea că cei din Partidul liberal înclină spre o soluție împăciuitoare cu cei de stânga. El mi-a lămurit și chestiunea Vâșinski – Maniu. Stoicescu îmi spunea că Vâșinski l-a primit pe Maniu, a discutat cu el, însă memoriul ce a vrut să îl dea, Vâșinski l-ar fi refuzat sub cuvânt că „nu poate primi un memoriu de la o persoană particulară”. Îmi vine greu să cred toate acestea, deși Stoicescu spunea că le deține de la Nicu Stănescu, un prieten al lui Maniu, pe care îl văzuse chiar dimineața.

¹²⁷ Fruma Bubu, economist, prieten al lui Ion Lapedatu.

Râmniceanu mi-a explicat că Vâșinski după ce a citit memoriul, care era ținut în termeni categorici și rigizi, ar fi spus lui Maniu, că în această formă e mai bine să nu-l prezinte, pentru că ar indispuce cercurile conducătoare de la Moscova și deci i l-a înapoiat. Cu totul tot altceva – deci.

După amiază, a fost ședința la Delegația Economică. S-a terminat chestiunea salariilor. S-a trecut și tariful Societății de Gaz Metan. Savel Rădulescu și cu Iordan au raportat că sovieticii cer acum fabrica de tunuri Malaxa. În expunerea făcută, Savel Rădulescu a avut cuvinte elogioase ce privește ajutorul ce-l are de la BNR. Am adăugat și eu câteva cuvinte arătând că și delegații sovietici cari lucrează cu BNR mi-au exprimat mulțumirile lor.

Azi am fost la Te Deum de la Patriarhie pentru ziua de 1 Decembrie, aniversarea unirii Ardealului. A fost o slujbă frumoasă. Au fost de față Vâșinski, Vinogradov, Bogdarenko¹²⁸ și delegațiile engleză și americană. La defilarea trupelor s-au intonat imnul regal român, cel sovietic, englez și american. De la Patriarhie am venit cu Râmniceanu. Mi-a spus că Brătianu ca și Maniu este pentru guvern de tehnicieni. În acest guvern era luat în combinație la Finanțe Victor Bădulescu. A fost chemat de Rădescu, care ar fi să alcătuiască acest guvern. Dar a refuzat. A refuzat și la stăruințele lui Dinu Brătianu, care i-a răspuns că pentru el, pentru Brătianu, Victor Bădulescu este acum o mare deziluzie. Noi care cunoaștem pe Bădulescu eram siguri că nu se angajează. Ce privește guvernul de tehnicieni, Râmniceanu spunea că cei mai mulți din Partidul Liberal nu-l aprobă și nu cred că va fi o soluție bună.

¹²⁸ Probabil Bogdenko.

Luni, 4 decembrie 1944

La 2 decembrie, sâmbătă, guvernul a demisionat. Cei de stânga erau pentru rămânerea guvernului și înlocuirea Ministrului de Interne, iar Răsboiul să fie dat tot Generalului Vasiliu-Rășcanu. Partidele burgheze însă au fost pentru demisie, care s-a și produs. Gralul Rădescu a fost însărcinat cu formarea unui nou guvern. De prezent încearcă o formație politică din toate partidele. În caz de nereușită se spune că va face un guvern de tehnicieni. În chestiunea memoriului Maniu către Vâșinski, am fost informat cu o a treia versiune, anume că memoriul a fost prezentat de Ghița Pop, care a comunicat că pentru eventualele discuții și lămuriri, Maniu se prezintă cu plăcere la Vâșinski. La aceasta, Vâșinski ar fi răspuns că nu-l poate primi fără înștiințarea prealabilă a Moscovei. Nu-mi vine să cred așa ceva. Am rugat pe Lăzeanu să se informeze de la Vișoianu. Eri, dimineața, am văzut pe B. Brănișteanu¹²⁹ acasă la el. Este suferind. A rămas același, cu ideile lui socialiste, însă foarte ponderat și înțelept. Mi-a spus că Știrbey a fost să-l vadă. Știrbey este foarte mâhnit și îngrijorat de cele ce se întâmplă în politica internă. La Moscova, cu ocazia tratativelor pentru armistițiu, ar fi spus ambasadorului Angliei că nu prea înțelege rolul lui. Ca prinț și mare proprietar să reprezinte țara față de puternica Uniune a Sovietelor cu o structură atât de comunistă. I s-a răspuns că cu atât mai bine și mai de dorit. Azi a venit la BNR maiorul Burns¹³⁰ de la Misiunea Americană, colaborator al Gralului Schuyler¹³¹, șeful delegațiunii. A cerut diverse informațiuni în legătură cu emisiunea și acoperirea ei. *I-am dat tot așa cum se cuvine: exact și detaliat.* (subl. în text). A fost foarte mulțumit. Spunea că avem mult aur. I-am răspuns că față de nevoile și sarcinile României

¹²⁹ Benno Brănișteanu (1874 – 1947), ziarist, comentator la „Adevărul”.

¹³⁰ Maiorul Burns, ofițer american atașat pe lângă Comisia Aliată de Control.

¹³¹ Schuyler C.V.R., general american, reprezentant al SUA în Comisia Aliată de Control.

este preaputînșineînsemnat. Translatoriaufost MirceaSolacolu¹³² de la BNR și Alimănișteanu¹³³, repartizat la Misiunea americană.

Marți, 5 decembrie 1944

Azi am fost invitat de viitorul Consilier economic al Legațiunii Statelor Unite, Melbourne¹³⁴. A venit în societatea d-lui Mircea Solacolude la BNR, ca translator și cu Negri (?), de la Ministerul de Externe. Discuțiile au durat vreo 30–40 min.; a arătat mult interes pentru România. I-am pus la dispoziție serviciile BNR pentru orice chestiuni economice și financiare i-ar interesa. Datele relativ la emisiune și acoperire le-am luat de la Burns.

S-a interesat și de aurul polonez. Va pune în discuție și alte probleme spre a cunoaște evoluția economică a României în cei din urmă trei ani. A declarat că America are tot interesul față de România și ține să fie cât mai curând eliberată de sarcinile războiului. De prezent – spunea în continuare – au greutăți cu chestiunile politice (cred că înțelegea raporturile dintre cele trei comisiuni aliate pentru armistițiu), dar că trecuți peste acestea se vor ocupa de cele economice și financiare.

Astă seară se cunoștea lista cabinetului de tehnicieni a Generalului Rădescu. Se mai știa însă că Titel Petrescu a intervenit la Moscova să mai încerce odată un guvern politic. Rădescu a acceptat. Se pare că va reuși.

Miercuri, 6 decembrie 1944

Dimineața vine la BNR Râmniceanu. Eram numai cu Lăzescu, fiind sărbătoare. Am discutat chestiunea împrumutului și adunării ținută azi de funcționarii BNR pentru a se

¹³² Mircea Solacolu, economist, membru PNL-Tătărescu.

¹³³ Dumitru Alimănișteanu (1898 – 1973), inginer; om politic, membru al PNL, subsecretar de Stat la Ministerul de Finanțe (29 august 1936 – 28 decembrie 1937); după război ministru de Finanțe în Guvernul Dr. P. Groza (6 martie – 11 aprilie 1945). Arestat și întemnițat la Sighet.

¹³⁴ Roy Melbourne, ofițer atașat Comisiei Aliate de Control.

constitui un sindicat. Râmniceanu mi-a spus că s-a putut forma guvernul. Internele le ia Gralul Rădescu¹³⁵, iar Răsboiul – generalul Negulescu¹³⁶. Încolo nici o schimbare. Va să zică singur Penescu de la Interne rămâne pe dinafară. La amiază am fost la parastasul pentru Titulescu, la biserica Batiște. Lume multă. Fețe de mult neîntâlnite.

Joi, 7 decembrie 1944

Știrea cea mai deprimantă îmi aduce Stoicescu. O știe de la Savel Rădulescu. Malinovski¹³⁷ a comunicat că Ardealul de Nord va fi dat României numai după Conferința de Pace. Până atunci rămâne să fie administrat de ruși.

Tot azi m-a văzut Ionel Pop. El spunea că Vinogradov a făcut o adresă Comisiei române de armistițiu arătând că Ardealul revine României. În aceasta nu e nici un dubiu dar că în privința administrării până la Conferința de pace va trebui să intervină un acord între cele două guverne. Ulterior s-a primit comunicatul lui Malinovski.

Marți, 12 decembrie 1944

Azi dimineață am fost la dl Dinu Brătianu. Mi-a vorbit de două chestiuni.

Întâia: Administratorii BNR – epurabili. După el sunt doi: Leon și Neagu. Situația lui Neagu e mai bună și încât îi un element de valoare, util BNR. Leon are multe la activul său. A fost luat în guvern de Antonescu ca să mulțumească pe germani. A avut o atitudine filogermană pronunțată. Are legături în Germania. Eu îi răspund că la Universitate n-a fost epurat. „Da, dar la BNR situația lui va fi mai grea. Ar fi bine să demisioneze”. Îl va chema

¹³⁵ Nicolae Rădescu (1874 – 1953), general, președinte al Consiliului de Miniștri, ad-interim la Interne (6 decembrie 1944 – 28 februarie 1945) și ministru de Interne (14 decembrie 1944 – 28 februarie 1945).

¹³⁶ Ion Negulescu (1887 – 1949), general, ministru de Război în Guvernul N. Rădescu (6 decembrie 1944 – 28 februarie 1945). Arestat, moare în timpul anchetei la infirmeria închisorii Jilava.

¹³⁷ Malinovski Rodion Iakovlevici (1898 – 1967), mareșal sovietic, comandant al Frontului 2 ucrainean (1944 – 1945).

și-i va vorbi în acest sens. De Neagu? Să rămână. Neagu își va putea justifica colaborarea cu guvernul Antonescu. El a apărut pe cât s-a putut interesele țării și ale BNR.

A doua chestiune: Întreprinderile Bragadiru. Îmi dă o scrisoare a lui Mironescu. Cere ca BNR să le sporească creditele cu 50 milioane și împotriva situațiilor ce le are împrumutul de refacere.

Cu BNR – va merge ușor, spun eu. Întreabă dacă la Bragadiru sunt dintre cele mai solide. Cu Federația să n-am ... (*cuvânt indescifrabil*). Trebuie organizată adaugă Brătianu. Da, am răspuns și știu că Romniceanu avea un proiect încă când era la BNR.

Am trecut la Împrumutul Romniceanu. Îi vorbise și-l asigurase că va obține atât cât trebuie să acopere obligația pentru 1944 din despăgubirea de 300 milioane dolari. Cunoștea combinația cu monetele de aur. I-am arătat discuțiile urmate în Consiliu și opiniile Stoicescu – Neagu. Le găsia justificate, dar înclina să creadă ca și noi că tot mai bine un împrumut decât noi (noi) emisiuni. Îl pusese în curent cu planul acestui împrumut și emisiune de monete aur deja lordan. Dar pe Brătianu îl preocupa – și cu drept cuvânt – anarhia din țară. Aceasta e problema cea mare. Trebuie să facem ordine, să fie liniște. Dar cu ce? Când s-a cerut să se organizeze armata înlăuntrul țării, sovieticii au spus: sporți jandarmeria. Au sporit-o și acum o vreme cu 12.000 oameni. Revine 36.000. Dar ce sunt aceștia pe lângă nevoile țării. Comuniștii vor să distrugă tot. Eri a fost dezarmat și demobilizat Reg. 5 Roșiori al Reginei Elena. Soldații și ofițerii plâneau.

Vorbim și de stabilizarea monetară. Nu o putem face singuri, izolat. Se va pune când va lua în discuție stabilizarea monetelor în general. Stabilizarea monetară va fi o chestiune internațională.

Toată ziua am fost în Consiliu la BNR pentru discutarea împrumutului proiectat de Romniceanu. Sunt scrisoare și precizări. Le vom comunica fără rezerve.

Seara, pe la 7 h se anunță Al. Ștefănescu. Mă retrag cu el și las pe colegi să delibereze pe mai departe. Ștefănescu fusese și la alții, văzuse pe Maniu, pe Zamfirescu,

dintre liberali, pe Leucuția etc. Trei chestiuni a pus el. Atitudinea lui Romniceanu, pe care îl acuză foarte discret că și-a dat mâna cu comuniștii, că el e cauza că s-au stabilit salariile maxime pentru muncitori și funcționari cu comuniștii. Îl considera de al lor și că în adunările lor este foarte aplaudat. Îl critica ca caracter și moral. Îl ascult până la sfârșit și apoi îi răspund: „Eu am luat parte la toate ședințele Delegației Economice, în care s-a discutat și hotărât chestiunea salariilor. Salariile au fost propuse și susținute de Romașcanu. El e responsabil. El a dat la presă, înainte de vreme, tabloul salariilor. În toate ședințele Romniceanu a dat expresiune îngrijorărilor pentru repercursiunile sociale și economice și (?) nerespectarea duce (la) urmări intempestive.

Cred deci că acuzele ce i se aduc sunt nedrepte. Că are simpatie la comuniști, se poate, dar nu cred că aceasta se întemeiază pe servicii ce le-ar fi făcut sau le face”. A doua. Il acuza pe Romniceanu că stă sub influența lui Vulcănescu¹³⁸, care este un dezechilibrat și un amoral. Vulcănescu vrea să dărâme societatea burgheză, să distrugă capitalismul. Îi spun: „noi cunoaștem pe Vulcănescu. Are idei și gânduri primejdioase. Totuși poate fi ținut în frâu. Nu cred că Romniceanu se lasă influențat de Vulcănescu”. În al treilea rând, e revoltat de împrumutul ce vrea să-l facă Râmniceanu în legătură cu punerea în circulație a monedelor de aur. Va duce la ruinarea, distrugerea monetei. Mă roagă să vorbesc cu Brătianu și Maniu. Îi spun că cu Brătianu am vorbit. Pe Brătianu îl preocupă alte griji, mai mari: ordinea în țară. Dar noi cei de la BNR ne preocupăm de chestiune. Îi vom arăta toate îngrijorările noastre și vom lăsa Guvernul să decidă. Mai mult – cred eu – nu putem face. Nu suntem chemați să decidem singuri. A refuza cantitatea de aur ce ni se cere (5.600 Kg) – dacă Ministerul Finanțelor este decis totuși să facă împrumutul ar însemna să provocăm o criză parțială sau generală de Guvern. Or nu

¹³⁸ Mircea Vulcănescu (1904 – 1952), finanțist, subsecretar de Stat la Ministerul de Finanțe în Guvernul lui Ion Antonescu (27 ianuarie 1941 – 23 august 1944).

e cazul să ne asumăm o asemenea răspundere. Noi ne arătăm îngrijorările și aprehensiunile noastre și guvernul decide.

Miercuri, 13 decembrie 1944

Ne ocupăm de chestiunea împrumutului. Fac o redactare a concluzionărilor noastre. Colegii constată că e în toate completă și nu ne angajează în lansarea împrumutului. Toți o semnează. Stoicescu prezintă textul opiniei sale, arătând în culori negre și pesimist efectele împrumutului. Sunt multe exagerări. Nu e însă dat fiind hotărârea Consiliului, care lasă Ministerului Finanțelor să chibzuiască dacă mai face sau nu împrumutul și latura politică a chestiunii – care vrea (?) ca să fie anunțat Ministrul Finanțelor că i se pune la dispoziție aurul cerut.

Joi, 14 decembrie 1944

Predau Ministrului hotărârea Consiliului. I-o citesc. O ascultă în liniște. Am impresia că va răspunde la obiecțiunile noastre.

Sâmbătă, 16 decembrie 1944

De dimineață Leon îmi spune că a fost cu Strat¹³⁹, (fost subsecretar de Stat) la Dinu Brătianu să-l prevină că în calitate de șef al Partidului Liberal, trebuie să intervină ca să nu fie arestați, ca criminali de război toți foștii miniștri de la Guvernul Gigurtu până la 23 august, ci să se facă instrucții și anchete prelabile. Brătianu l-a îndreptat să vorbească cu Bebe Brătianu. Cu această ocazie i-a spus lui Leon să se retragă de la BNR – Leon o va face

¹³⁹Gheorghe Strat (1894 – 1957), jurist, profesor universitar de economie la Oradea, Cluj și București, fruntaș liberal din gruparea Gh. Brătianu, a fost șeful organizației județene Cluj; referent al Consiliului Legislativ (1926 – 1934), subsecretar de Stat la Ministerul Economiei Naționale (4 iulie 1940 – 14 septembrie 1940). Întemnițat la Sighet (1950 – 1955), apoi cu domiciliu obligatoriu la Mărgineni (1955 – 1956).

în câteva zile. Spre sară văd pe Romniceanu. Rămân acolo 2 ½ ceasuri, deoarece după terminarea chestiunilor ce aveam cu el, m-a reținut la o conferință în chestiunea colectării cerealelor de predat sovieticilor.

M-a primit cu știrea că Comisarul Sovietic mai cere cinci (?) miliarde pentru cheltuielile Comandamentului Aliat (art. 10 din Convenția de Armistițiu). Vor veni luni să ridice suma. Va vorbi cu Vinogradov. I se pare exagerată suma, ca și cele de până acum, ecurente (?) sub acest titlu. Vorbim de cazul Leon și de Neagu. Îi spun că Brătianu e mai optimist ce privește pe Neagu. Mi-a vorbit și mie Brătianu – călduros despre Neagu. Vorbim de Valentin Georgescu¹⁴⁰. Îi spun de scrisoarea lui Aușnit care cere sancțiuni împotriva lui Georgescu. Georgescu, abstracție făcând de cazul Aușnit, va trebui pus în disponibilitate, lipsind din țară de aproape doi ani. Vorbim de Creditul Industrial. Dacă Vlădescu nu primește preșidenția, să-l facă pe Portocală¹⁴¹. Prefectul Poliției, care fusese la Romniceanu, i-a spus că a isbutit să-l tempereze pe Rădescu și că așa numiții criminali de război, nu vor fi arestați imediat. Vor trebui studiate și făcute anumite modificări în legile respective. Conferința pentru colectarea cerealelor a durat ½ oră. A fost Burada, Ghilezan¹⁴² și Stănciulescu¹⁴³, conducătorul exportatorilor. Se crede că organizația prezidată de acesta va da maximul de randament.

¹⁴⁰ Valentin Rică Georgescu, inginer la compania americană The Standard Oil Co of New Jersey; în conducerea Ministerului Economiei Naționale. Personaj implicat într-o acțiune de spionaj. Vezi la Constantin Pantazi, *Cu mareșalul până la moarte*, Ed. Publiferom, București, 1999.

¹⁴¹ Radu Portocală (1888 – 1952), avocat specializat în dreptul maritim; membru al PNL, primar al Brăilei (1922 – 1926), deputat (din 1927), subsecretar de Stat în Ministerul de Interne; apoi, în anii dictaturii regale, subsecretar de Stat la Ministerul de Interne (24 noiembrie – 5 decembrie 1939) și ministru secretar de Stat la Președinția Consiliului de Miniștri (5 decembrie 1939 – 28 iunie 1940). Este arestat în 1950 și întemnițat la Sighet, unde și moare.

¹⁴² Emil Ghilezan (1911 – 1999), economist și jurist, fruntaș al tineretului național-țărănist, subsecretar de Stat la Ministerul Finanțelor (4 noiembrie 1944 – 28 februarie 1945). Refugiat în străinătate, susține Liga Românilor Liberi și devine secretar general al Comitetului Național Român.

¹⁴³ Stănciulescu Lucian (1893 – 1980), economist, om politic fruntaș în organizația PNȚ București.

Marți, 19 decembrie 1944

Frate meu vine și-mi spune din partea lui Dinu Brătianu că în locul lui Leon să cooptăm pe Victor Slăvescu¹⁴⁴. Îi spun că aprețiez mult pe Slăvescu, dar nu are simpatii. O să fie cooptat însă mai mult de silă. El îmi răspunde că cunoaște bine pe Slăvescu, că a lucrat și lucrează cu el și se înțelege foarte bine. Da, desigur, și eu personal mă pot înțelege, precum m-am înțeles cu toți cei din Consiliu în cei 17 ani trecuți. Tot azi de dimineață a venit Leon să-mi spună că și-a dat demisia.

Cooptarea lui Victor Slăvescu. Romniceanu îi amintește de N. Ștefănescu. Totuși Brătianu recomandă pe Slăvescu. Îi spun că noi credeam să cooptăm pe unul din colegii numiți de guvern, pe Băbeanu sau Râmnicănu, căci Neagu deocamdată nu poate veni în combinație. Brătianu stăruie pentru Slăvescu. Chestiunea Neagu e destul de amenințată. S-ar putea să trebuiască să-și dea demisia. A vorbit cu Primul Ministru Rădescu, care i-a recomandat ca toți cei ce au fost în guvernele de sub Antonescu să dimisioneze. Nu a spus nume. Va vedea ce trebuie să facă Neagu. Vorbim de impozitul global, proiectat de Ministerul Finanțelor. Brătianu îi atrage atențiunea că partidele de stânga vor putea provoca multe dificultăți și agitații punând în discuție sau contestând veniturile declarate. Mai bine să mențină impozitul de supra cotă chiar dacă ar fi să accentueze pe progresivitatea pentru veniturile mari. Vorbim de greutățile prin care trec întreprinderile industriale: Letea, Fabrica de zahăr, exploatările petrolifere etc.

¹⁴⁴ Victor Slăvescu (1891 – 1977), finanțist și economist cu doctorat la Halle, profesor universitar, director de bancă, inițiator al revistei „Independența economică”; director general al Societății Naționale de Credit Industrial. Om politic liberal, deputat (din 1927) și senator; subsecretar de Stat la Ministerul de Finanțe (14 noiembrie 1933 – 3 ianuarie 1934), ministru de Finanțe (5 ianuarie 1934 – 1 februarie 1935); ministru al Înzestrării Armatei (1 februarie 1939 – 4 iulie 1940). A fost administrator la BNR și membru în Consiliul Superior Bancar (23 ianuarie 1941 și, din nou, la 23 ianuarie 1946). Arestat în 1950 și eliberat în 1955.

Sâmbătă, 23 decembrie 1944

Joi, 21 decembrie, au fost la mine Dna Madgearu¹⁴⁵, văduva fostului ministru asasinat de legionari în 1940. A cerut sprijinul BNR pentru acțiunea pornită de un comitet de doamne (din Partidul Național Țărănesc) pentru ajutorarea soldaților răniți pe frontul de vest și aflați în spitale din București. Am dat 200.000 lei. Dna Madgearu și cu Dinu Jovin¹⁴⁶, care o însoțise, n-au prea fost mulțumiți. S-au dus la dl Maniu. Dl Maniu a chemat urgent pe Gogu Șerban, directorul meu de cabinet, față de care și-a arătat toate nemulțumirile. Șerban i-a explicat că suma de 200.000 a fost dată de guvernator, fără deciziunea Consiliului, a cărei ședință tocmai se terminase când a venit Dna Madgearu. De prisos. Dl Maniu a rămas nemulțumit și mâhnit. A doua zi l-am văzut pe Maniu. l-am explicat că dacă am dat pentru Crăciunul Armatei (daruri de Crăciun pentru soldații de pe front) sume mai mari, le-am dat cu hotărâri de ale Consiliului și le-am dat celor ce au aranjat acest Crăciun al Armatei. Dacă au fost între organizatori și liberali, nu însemnează că am dat Partidului Liberal. M-am interesat atunci cine sunt organizatori dintre prietenii Dv. – i-am spus. N-am găsit pe niciunul. Acțiunea Dnei Madgearu este de proporție cu mult mai redusă ca Crăciunul Armatei. Cu toate acestea vom reexamina chestiunea și voi cere Consiliului să mă autorizeze a da o sumă mai mare. Abia l-am putut împăca. Am observat o animozitate față de Partidul Liberal pe care la un moment dat l-a numit acaparator. Mă gândiam în mine, dacă acestea sunt relațiile dintre aceste două partide, cum se vor împăca lucrurile, acolo unde vor fi cinuri de (text ilicit) vorbele *Scripturii*.

¹⁴⁵ Virgil Madgearu (1887 – 1940), economist, sociolog, profesor la Academia de Înalte Studii Comerciale și Industriale din București; om politic, secretar general al PNȚ, teoretician al doctrinei „statului țăărănesc”; ministru al Industriei și Comerțului (10 noiembrie 1928 – 14 noiembrie 1929), ministru de Finanțe (14 noiembrie 1929 – 7 ianuarie 1930), ministru al Industriei și Comerțului (13 iunie – 8 octombrie 1930); ministru al Agriculturii și Domeniilor (10 octombrie 1930 – 4 aprilie 1931), ministru al Industriei și Comerțului (11 august – 17 octombrie 1932), ministru de Finanțe (20 octombrie 1932 – 9 noiembrie 1933). Este asasinat de o echipă legionară, la 27 noiembrie 1940.

¹⁴⁶ Ion Jovin (1899 – 1994), medic radiolog, profesor universitar, apropiat de Iuliu Maniu și de Ion Hudiță. Arestat între 1948 și 1954.

Nimenea nu poate sluji la doi stăpâni. La urmă ne-am despărțit prietenește, urându-mi să mă vadă la Sibiu de sărbători, unde tocmai pleca cu Ionel Pop, Boilă etc.

La BNR am comunicat – firește fără detalii – rezultatul întrevederii cu dânsul. Am fost autorizat ca pentru fondurile de care va fi nevoie în acțiunea Dnei Madgearu să mergem până la cinci milioane.

La prânz am văzut pe Lia Jovin. Am înțeles că ar fi așteptat cel puțin un milion. I-am răspuns că vom da trei. La prânz, la Pica unde era invitată și Lia Jovin, a luat parte și Romniceanu, Ministrul Finanțelor. Lui Pica i-am spus în câteva cuvinte întrevederea cu Maniu.

După prânz Aurel Pană¹⁴⁷, fost ministru de Agricultură sub Antonescu, cumnat cu frate-meu, vrea să-mi vorbească urgent. Îl văd la el acasă. Îmi spune că e informat că arestarea foștilor miniștri antonescieni este iminentă. Așa a fost informat, dar că în liste s-au făcut unele discriminări pentru anumite persoane, care n-ar urma să fie arestate. Faptul acesta îl neliniștește. Dacă ar fi o măsură generală pentru toți – n-ar avea nimic de zis. Dacă însă se fac excepții cu unii, este jignitor și atunci s-a gândit să facă tot ce poate spre a fi și el exceptat. Mă roagă să vorbesc cu Maniu. „El este la Sibiu – spun eu. Totuși, dacă-l întâlnesc acolo, îi vorbesc”.

De la Pană am mers la Dinu Brătianu. Vorbim de locurile vacante de la BNR. Ține că în locul lui Leon să cooptăm pe Slăvescu. A vorbit cu Rădescu, care nu numai (că) nu are nimic împotriva persoanei lui Slăvescu, dar îl apreciază. Voia să-l ia în guvernul de tehnicieni. Reflectez eu și spun, „dar dacă și dl Maniu și Partidul Național Țărănesc ar avea intenția de a introduce pe cineva de-ai lor la BNR?” Brătianu răspunde. „Locul lui Leon nu-l pot cere. Este loc pentru noi. Dar se poate să fie cineva din partea lor între cei numiți de guvern de exemplu, în locul lui Neagu, dacă va fi și el nevoit să demisioneze”. La aceasta

¹⁴⁷ Aurelian Pană (1880 – 1951), agronom; subsecretar de Stat la Ministerul Agriculturii și Domeniilor (20 ianuarie 1941 – 25 septembrie 1942) și ministru al Agriculturii și Domeniilor (25 septembrie 1942 – 3 iulie 1943) în Guvernul Ion Antonescu. Arestat și întemnițat în 1949, moare în închisoarea de la Gherla.

spun din partea mea: „Eu țin să fie – dacă doresc – și ei reprezentați în Consiliul BNR. A devenit vacant locul meu și va fi pus la adunarea generală. Să alegem în acest loc pe cineva din ai Partidului Național Țărănesc”. La aceasta Brătianu spune „Nu, eu voi face propunerea în Adunarea generală ca locul D-tale să fie păstrat liber. D-ta ai primit locul de guvernator la cererea noastră. Nu ne putem lipsi de locul avut – dacă ar fi să renunți la cel de guvernator”. Îi mulțumesc, dar nu cred că m-aș mai putea reîntoarce la locul avut. Îmi spune că pe Petrescu (Petrașcu? Predescu?) îl vor lua la Banca României ca administrator și în comitetul de direcție. În locul lui la BNR – să cooptăm pe Nicolae Ștefănescu de la Creditul Rural. Întreb „care e situația celor acuzați ca criminali de război și colaboraționiști, foștii miniștrii antonescieni?” Îmi răspunde că nu crede că ar fi iminentă arestarea, că ar trebui să se facă anumite discriminări, ca de exemplu miniștri care au fost tehnicieni, cari n-au luat parte la hotărâri politice și pe cari Antonescu nici nu-i consulta în asemenea chestiuni. Dă ca pildă pe Cretzianu, Neagu. Atunci întreb „cum apreciați cazul lui Pană?” „Tot ca un ministru de resort, tehnician, pe care nu-l consulta nicicând în alte chestiuni decât ale departamentului”. Adaugă însă că greutatea cea mare este că dl Maniu cere arestarea tuturor de la 1938 încoace. Și aceasta pentru a implica și pe Tătăărăscu pe care îl considera ca unul dintre cei mai vinovați pentru politica de alianță cu germanii. Având această informație cred că e de prisos să mai vorbesc cu dl Maniu pentru Pană. Nu voi obține nici un rezultat.

Sfârșitul unei lumi

Vineri, 5 ianuarie 1945

În 24 decembrie am mers la Sibiu, unde am rămas luni și marți, cele două zile de Crăciun. Miercuri m-am reîntors la București. Am văzut pe sibieni. În prima zi de Crăciun, după biserică, am mers cu Dragomir¹⁴⁸ la Mitropolitul. A venit vorba de Lupaș, care a fost „epurat”, după noua expresiune, adică scos din învățământ prin comisia de epurare cu două voturi pentru epurare și unul (rectorul Borza¹⁴⁹) contra. Cei doi au fost Petrovici¹⁵⁰ de la Litere (comunist) și Moșoiu¹⁵¹ de la Drept (cu Tătăărăscu). Lumea e consternată pentru Lupaș¹⁵², deși are foarte mulți adversari personali. Totuși o personalitate culturală ca el să-și încheie cariera în acest fel, nedrept, zic eu. Lupaș spunea că singura acuză – este că a fost președintele Secției Sibiu a Asociației româno-germane.

¹⁴⁸ Silviu Dragomir (1888 – 1962), istoric de largă cuprindere, profesor (1919 – 1947), decan și prodecan la Universitatea Daciei Superior din Cluj, director al Institutului de Studii Sud-Est Europene și al publicației „Revue de Transylvanie”. Membru al Academiei Române (1928). Deputat (1927 – 1928); ministru secretar de Stat (30 decembrie 1937 – 10 februarie 1938); secretar de Stat pentru Minorități (1938). Autor al unor importante monografii, studii, culegeri de documente privind istoria politică și a bisericii; prieten cu frații Lapedatu.

¹⁴⁹ Al. Borza (1887 – 1971), botanist, profesor universitar, întemeietorul Grădinii Botanice din Cluj, promotor al mișcării de ocrotire a naturii în România, primul președinte al Comisiei Monumentelor Naturii.

¹⁵⁰ Emil Petrovici (1899 – 1968), filolog, reputat slavist, profesor universitar la Universitățile din Cluj și București, membru al Academiei Române (1948), rector al Universității din Cluj; membru PCR.

¹⁵¹ Tiberiu Moșoiu (1897 – 1951), jurist, profesor universitar la Academia de Drept din Oradea; membru al PNL, deputat (din 1927), primar (interimar) al orașului Oradea (1933 – 1934), subsecretar de Stat la Ministerul Agriculturii și Domeniilor (29 august 1936 – 28 decembrie 1937); după război, guvernator al BNR (1946 – 1947).

¹⁵² Vezi și la Ioan Oprea, *Istoricii și Securitatea*, Ed. Enciclopedică, București, 2004, p. 339-343.

Se pare însă că sunt și altele. Dragomir spunea că în o călătorie a lui în Germania, Lupaș ar fi luat parte la o întrunire a lui Quisling¹⁵³ cu partizanii acestuia. Iar Mitropolitul spunea că l-a sfătuit să nu primească președinția la Sibiu, l-a conjurat chiar, dar a doua zi Lupaș i-a spus că totuși o primește, fiind aceasta o societate culturală. Dragomir adaugă, că sibienii români din secția Societății nu voiau să aleagă pe Lupaș, ci pe prof. Vasiliu¹⁵⁴ de la Medicină. Lupaș însă a adunat pe sași și s-a ales. Tot în asemenea condițiuni a fost epurat cu două din trei voturi și Ghibu¹⁵⁵ și cu toate voturile tânărul profesor de sociologie Herseni¹⁵⁶. Dl Hațieganu, fostul rector, de asemenea mi-a vorbit că e amenințat cu epurarea. Comisia nu s-a pronunțat. Învinuirea ce mi-a spus este că a fost decorat cu „Vulturul Negru”, o decorație germană ce s-a dat la toți rectorii universitari. Hațieganu continuă să aibă multe simpatii în corpul didactic de la Medicină și în rândurile tinerimei universitare.

M-a rugat să vorbesc cu Petru Groza. În adevăr joi dimineața, sosit la București, l-am văzut pe Groza. l-am vorbit de Hațieganu și Lupaș – să intervină la Ministerul de Instrucțiune să nu aprobe decizia de epurare adusă cu majoritate de voturi. Mi-a promis. „În tot cazul – zicea el – dacă nu voi putea face mai mult, voi îngriji să nu piardă dreptul de pensiuine”.

¹⁵³ Quisling Vidkun (1887 – 1945), om politic norvegian, organizator al Partidului fascist în Norvegia (1933), prim ministru (1940, 1942 – 1945), colaboraționist, condamnat și executat ca criminal de război.

¹⁵⁴ Vasiliu Titu (1885 – 1961), medic, profesor universitar de anatomie patologică la Universitatea din Cluj (1919), decan și prodecan (1926 – 1927, 1927 – 1928). Creator al Școlii de Anatomie patologică la Cluj.

¹⁵⁵ Onisifor Ghibu (1883 – 1976), pedagog, profesor universitar, membru corespondent al Academiei Române. Activ în planul mișcării naționale a românilor transilvăneni și basarabeni, a fost președinte al Secției școlare a ASTREI, membru în Consiliul Național al Transilvaniei (1919) și secretar general la departamentul Instrucție în Consiliul Dirigent (1918 – 1920). A fost membru al Partidului Național Creștin și senator (1926 – 1927).

¹⁵⁶ Traian Herseni (1907 – 1980), sociolog, jurist, psiholog și etnolog cu orientare politică de dreapta. Profesor universitar cu studii și lucrări remarcabile, membru de frunte al Școlii Sociologice de la București.

Azi am văzut pe Leucuția, ministrul Economiei Naționale. I-am vorbit de Comisia care pleca la Istanbul și Ankara și de transporturile ce trebuiesc făcute. M-a întrebat cum s-a făcut cooptarea la BNR a lui Slăvescu. I-am spus că a cerut-o dl Dinu Brătianu, dar că eu am spus dlui Brătianu, înainte de cooptare, ce se întâmpla dacă și național-țărăniștii ar vrea locuri sau ar cere locuri în conducerea băncii – cari nu le-ar putea fi refuzate. Dl Brătianu mi-a răspuns că locul lui Leon, în care urmează să fie cooptat Slăvescu, nu-l pot cere național-țărăniștii, dar că Ministerul Finanțelor ar putea să numească pe careva, dacă s-ar ivi vacanțe în locurile care reprezintă statul. Am arătat că n-avem astfel de locuri. S-ar putea să fie, dacă Neagu, ca fost colaborator în Guvernul Antonescu, ar fi nevoit să-și dea demisia. Dar Dl Dinu Brătianu crede că Neagu va putea să-și justifice activitatea ca fost ministru de resort, exclusiv tehnician, care n-a făcut politică și nici nu a aprobat pe Antonescu. La aceasta Leucuția mi-a spus că are scrisoarea originală a lui Neagu către Mihai Antonescu prin care îl ruga să-i mijlocească o fotografie de a Mareșalului căci vrea ca în tot momentul să-l aibă înaintea ochilor. Am mai spus Dlui Brătianu că este și locul meu și eventual a lui Romniceanu. Dl Brătianu spunea că va face propunerea Adunării generale ca locul meu să rămână liber pentru cazul că aş dori să mă reîntorc în rândul administratorilor aleși, dat fiind că am primit sarcina de guvernator la insistența lui și a dlui Maniu. Eu însă nu cred ca să se mai poată să mă reîntorc la situația avută în momentul când ar trebui să renunț la postul de guvernator. Deci, am încheiat conversația cu Leucuția, „te rog spune-i Dlui Maniu dacă mergi la Sibiu, că am prevenit pe Dl Brătianu de eventualele dorinți sau cereri ale Partidului Național Țărănist”.

Am trecut să văd pe Romniceanu la Finanțe. Vorbind de BNR, mi-a spus că a primit de la dr. N. Lupu o scrisoare în care cere să alegem la BNR în Consiliu pe Neg. Stoicescu, (Hrisescu ?) ca cenzor pe Nestor Badea. Stoicescu e prieten personal cu Lupu. Badea este omul lui Mihalache – nepot.

Sâmbătă, 20 ianuarie 1945

Băbeanu ne aduce dimineața știrea, pe care o deține de la moșierul Sănătescu, fratele fostului prim-ministru, că odată cu deschiderea Congresului Sindicatelor Muncitorești s-ar fi proiectat turburări și revolte care să ducă la înstăpânirea partidelor de stânga, că se are în vedere un atac împotriva BNR și Monetăriei, între altele. Deși nu voiam să cred, colegii mă roagă să merg la Ministrul Finanțelor și la Prim-ministru să le comunic aceste informațiuni. Merg la Finanțe. Spun lui Romniceanu propunerea, cu el trecem la preșidenție să vedem pe Gralul Rădescu. Nu-l găsim acolo. Ne primește Groza. Într-aceea vine și Const. Brătianu, ministrul Înzestrării Armatei. Spun lui Groza cele auzite, firește nu numai în sensul că s-ar pregăti demonstrații și că poate va fi cazul să sporim garda la BNR. Groza ne spune că nu va fi nimic. Va fi liniște. Vrea să (lămurească?) străinătății că nu suntem în Grecia sau în Belgia. La Congres vor veni și reprezentanți ai muncitorimii din Anglia și America. Se adresează însă lui Const. Brătianu – „dar cu o condiție, să-mi dați până diseară Legea sindicatelor”. Brătianu: „o aveți”. Groza: „da, dar muncitorimea a consimțit la însemnate renunțări, Dv. la nimic”. Brătianu: „Cum? Legea este gata, așa cum ne-am înțeles azi la Primul Ministru, însă dacă Dv., după ce am ieșit de la Prim Ministru, v-ați schimbat, cine e de vină ?” Tot Brătianu: „Vreți să ne șantajați. Altă lege decât cea convenită, nu se poate”. Groza are aerul că vrea să amenințe.

Brătianu: „Nu ne înspăimânta”. Apoi către mine: „Să nu crezi că tot mereu ne certăm. Suntem prieteni mai totdeauna”. Groza zâmbește. „Da, spune el, totuși s-ar putea ca muncitorimea să ocupe Radiodifuziunea, dacă nu veți (?...) de cursul congresului”. Brătianu: „Nu-l va ocupa ”. Groza: „Desigur că Vișoianu ține acolo pe toți hitleriștii cari își fac de cap”. Brătianu: „Ne-am înțeles de la început cele patru partide că Radiodifuziunea să (o dea ?) numai pentru propaganda în străinătate și nici de cum pentru propaganda politică a partidelor. De la aceasta nu ne putem abate”. I-am lăsat și am plecat, spunând colegilor la BNR cele discutate și întâmplate.

Duminică, 11 martie 1945

Multe și mari evenimente s-au petrecut de când n-am mai continuat aceste însemnări. Mă voi mărgini cu unele dintre ele; cele ce privesc mai de aproape cercul meu de activitate. Adunarea generală BNR la 18 februarie a.c. a decurs în cea mai perfectă ordine și bună înțelegere. Discursul ce l-am pronunțat – după aprecierile unanime, particulare și ale presei – a făcut bună impresie și a fost aprobat de toate cercurile, ca sobru, sincer și conform realităților. Dl Dinu Brătianu a propus și adunarea cu unanimitate a aprobat o recompensă pentru văduva lui Titulescu și a decis să se mențină libere, neocupate, locurile avute în Consiliu de mine și Mihai Romniceanu.

Cu o săptămână înainte de adunarea generală fusesem la Sibiu, de unde am revenit duminică în 11 februarie. La reîntoarcere am adus la București și pe dl Iuliu Maniu, chemat aici din cauza crizei politice izbucnite în Guvernul gen. Rădescu. În drum am povestit multe cu dl Maniu, din Ardealul de odinioară, amintiri frumoase, înălțătoare și duioase. Am vorbit de Marea Adunare generală a Asociațiunii de la Blaj din 1911, aniversarea a 50 de ani a acestei instituțiuni¹⁵⁷. l-am amintit de conversația ce a avut-o în Piața Blajului (plină) de lume românească cu Pásmándry Denés, deputat maghiar și corespondentul al marilor gazete de la Paris și Londra. Și-a adus bine aminte de dialogul prezentat atunci și când Pásmándry (?) și-a încheiat discuția cu cuvintele: „Până acum n-am crezut în Romania Mare; acum nu mai am nici o îndoială”. Tot atunci a scris el în gazetele de la Budapesta, că n-a fost o adunare culturală, ci o adevărată mare adunare națională a poporului român din Ardeal. Ni-am mai amintit de alegerile de la 1910, de propunerea cu care venise la el, la

¹⁵⁷ Despre adunarea generală a ASTREI din 1910, ținută la Blaj, și momentul emoționant din piața orașului, când ziaristul Pásmándry Denés (fost deputat) a făcut afirmația : „Până acuma n-am crezut în România Mare, dar de acum înainte sunt sigur că se va realiza”, vezi Ion I. Lapedatu, *Memorii și amintiri*, p. 138.

Maniu, deputatul guvernamental Rosemberg (?), deputat de Abrud (care cu 120 – 150 voturi) și prin care opria cu tărie asemenea mandate din cercuri curat românești.

Propunerea ca Maniu să fie ales la Vințul de Jos, Vaida la Arpaș, Vlad la Orăștie, dar și să cedeze cercul Ighiului fiului lui Iszack Ioska, fișpanul Aiudului – adică lui Iszack Paul. Maniu a refuzat. Nu are drept să târguiască interesele poporului român. Vrea lupta. Rosemberg îi spunea că vor cădea candidații români. Maniu a căzut cu 3 voturi în urma unor abuzuri și încălcări de lege brutale. Vaida a căzut la Ighiu de asemenea cu 2–3 voturi. Vlad căzut la Orăștie cu vreo 120 voturi. Alegerile au fost petiționate la Curie. A costat o groază de bani. Rezultatul la Vinț. Comisiunea a constatat că Maniu avea majoritate de vreo 30–32 de voturi, dar că deoarece în comună se făcuse propagandă că de la aceste alegeri depinde unirea cu Țara Românească, voturile din acea comună în număr de vreo 35 i-au fost anulate ca propagandă împotriva integrității statului și astfel a rămas în minoritate cu 2–3 voturi¹⁵⁸. Cu amintiri de acestea am ajuns bine la București, unde situația politică a guvernului se înrăutățise mult. Virtualmente Guvernul nu mai putea funcționa. Orice încercare de înțelegere s-a dovedit zadarnică. Situația devenise gravă în săptămâna dintre 18–25 februarie. Noi, cei de la BNR am plecat sâmbătă în 24 februarie să facem o excursiune în Bucegi, la Diham, la noua casă de adăpost a Asociației sportive a funcționarilor noștrii. După o călătorie prietenească și frumoasă am ajuns spre seară la Diham, în Poiana Izvoarelor, unde am găsit un grup de colaboratori de-ai mei de la BNR. Din consiliu eram: eu, Stroescu și Bădulescu. Sara în decursul cinei am auzit la radio vorbirea generalului Rădescu în care se anunța evenimentele sângeroase de la București provocate de întrunirea Frontului. Cine a început agitațiile (?) rămâne nelămurit.

¹⁵⁸ Despre participarea la alegerile din 1906 și 1910, considerate, „cele mai sălbatice alegeri din câte a cunoscut regimul constituțional din Ungaria”, vezi la Ion I. Lapedatu, *Memorii și amintiri*, p. 113-114, 120-122.

Cei din Front spuneau că armata, care ar fi tras la ordinul lui Rădescu; Rădescu că armata n-a tras decât salve în aer de intimidare și că focurile în mulțime s-ar fi tras din partea manifestanților. Discuția în jurul acestor grave întâmplări a continuat toată săptămâna fără să elucideze adevărata stare de lucruri.

Noi, de la cabană, ni-am întors duminică în 25 februarie. Pe tot parcursul de la Bușteni la București am constatat perfecta ordine și liniște. Către sfârșitul săptămânei s-au început consultările la Palat pentru rezolvarea crizei guvernamentale. A fost însărcinat întâi prințul Știrbey cu formarea guvernului. N-a răușit. S-a dat apoi însărcinare lui Petru Groza. Cu partidele vechi nu s-a putut înțelege. Maniu n-a voit să-l admită pe Groza ca arbitru al situației: Groza la rândul lui în consultările cu șefii partidelor, nu l-a cercetat pe Maniu. A avut unele convorbiri cu unii din oamenii lui, cu Mihalache, Lupu etc. La urmă – cum mi-a spus ulterior dl Dinu Brătianu, la insistențele și rugămințile Reginei Mame, Maniu a acceptat să trateze cu Groza. Groza însă n-a oferit celor două partide vechi atât cât cereau ele, adică jumătate din portofolii, ci numai câte două locuri în guvern, ca observatori, adică miniștrii fără portofoliu. Șefii celor două partide au refuzat. Groza a constituit guvernul cu partizanii Frontului Democrat Național, cu grupul Tătărăscu, căruia i-a dat trei portofolii: Externele (Tătărăscu), Finanțele (Alimănișteanu) și Economia Națională (Bejan¹⁵⁹) și cu un disident din Partidul Național Țărănesc, Anton Alexandrescu¹⁶⁰, funcționar la BNR și președintele Comitetului de întreprindere de la această instituțiune. Luni în 5 februarie era convocată o mare adunare muncitorească care să ceară guvern Groza. S-a admis întruniri pe sectoare. Pe

¹⁵⁹ Petre Bejan (1896 – 1978), inginer petrolier, membru al PNL, deputat (din 1933). Subsecretar de Stat pentru Armament la Ministerul Apărării Naționale (9 mai 1935 – 23 februarie 1937) și la Președinția Consiliului de Miniștri (23 februarie – 14 noiembrie 1937); după război ministru al Industriei și Comerțului în Guvernul Dr. P. Groza (6 martie 1945 – 29 noiembrie 1946). Arestat și înțemnițat între 1950 și 1955.

¹⁶⁰ Anton Alexandrescu (1905 – 1984), secretar de Stat în Guvernul Tătărescu (1 februarie 1936 – 28 decembrie 1937), jurist la Banca Națională, lider al Tineretului PNȚ, fondator al Partidului Național Țărănesc, disident, ministru al Cooperației în Guvernul Dr. P. Groza (6 martie 1945 – 29 noiembrie 1946).

marți în 6 martie era convocată o altă adunare. Se vorbea că dacă guvernul nu se alcătuieste în acea zi, adunarea îl va proclama și noul guvern va face jurământ în fața adunării. Nu credeam nimic din toate acestea. Dar pe la amiază Radio a anunțat că Guvernul Groza s-a format și că încă în acea zi va depune jurământul. Adunarea s-a ținut în liniște. Guvernul a făcut jurământul la Rege.

Mi s-a spus că înainte de a da aprobarea sa, Regele a consultat pe dnii Maniu și Brătianu, ce să facă? Maniu l-a sfătuit – se zice – că mai bine să abdice. Brătianu l-a sfătuit ca să-l accepte. Cum că pe această chestiune Brătianu nu a fost de acord cu Maniu – o știam de la Ionel Pop. El însă nu mi-a spus că Maniu ar fi consiliat pe Rege că mai bine să abdice. Această versiune o auzisem de la alții, de la unii colegi din bancă.

Miercuri în 7 martie, dimineața m-a prevenit Slăvescu că a auzit de la Grigoriu, directorul UGIR-ului, că se va face schimbare în funcțiunea de guvernator. L-am răspuns, că mă lasă rece informația. Știam, de când am fost numit guvernator, că funcțiunea mea depinde de conjuncturile politice și că oricând se poate să trebuiască să plec. Spusesem aceasta încă în septembrie trecut, atât dlui Dinu Brătianu, cât și dlui Maniu, cari mă sfătuiseră, după armistițiu, să primesc funcțiunea de guvernator. Pe la orele de amiază, dl Brătianu îmi comunică că ar vrea să ne vedem. Mă duc la dânsul. Găsesc acolo și pe Mihai Romniceanu. „Știu – spun eu – ce vreți să-mi vorbiți. Eu însă îmi dau dimisia”. „De unde știți? – De la Slăvescu”. Atunci Mihai Romniceanu istorisește că a avut o întrevedere cu noul ministru de Finanțe, pe care l-a întrebat ce se întâmplă cu BNR. L-a răspuns că pe el, pe Romniceanu să-l cooptam în locul vacant, căci vrea să-l aibă colaborator prin BNR. L-a întrebat pe ministru, „ce se întâmplă cu Guvernatorul?” A răspuns: „Lapedatu își are locul

său rezervat”. A înțeles că noul guvernator va fi Costel Tătăranu¹⁶¹. Brătianu: „Cu Costel Tătăranu vrea să te înlocuiască pe Dta ... și unde!” Eu : „Trebuie, dle Brătianu, față de alții, cine știe cari ar fi, tot mai bine Tătăranu. Îl cunosc și eu, am colaborat cu el la CAM. E om curat, serios și va lucra în bună înțelegere cu Consiliu. Cel puțin așa cred eu”. „Dar – continuă Brătianu – dacă dta îți dai dimisia, viceguvernatorul să convoace Consiliul general și să vă coopteze pe amândoi”, adică pe mine și pe Romniceanu. „Adunarea generală a refuzat locurile pentru dvs”. Eu: „Ce privește pe dl Romniceanu pot a convoca Consiliul general și să-l cooptam. Ce mă privește pe mine, nu pot accepta o cooptare, decât după ce intră în funcțiune noul guvernator”. „De ce ? reflectează Brătianu. Dta demisionezi și cooptarea se face sub președinția viceguvernatorului”. „Știu. Formal așa este. În fond, totuși o hotărâre adusă cât timp sunt încă în bancă. Așa o înțeleg eu”. Dlui Brătianu nu i-a prea convenit acest răspuns. Spunea că nu trebuie mers cu scrupulele așa de departe. Sunt oameni în cari nu poți avea completa încredere. Și atunci mi-a istorisit unele fragmente de la discuțiile avute în tratativele pentru formarea guvernului. „Am spus lui Groza, zicea Brătianu, eu nu mă leg de numărul portofoliilor. Eu dacă aș avea încredere în guvernul ce-l alcătuiești n-aș cere nici un minister. Așa și la BNR. Această încredere în asigurările ce vi se dau – ori nu. Eu sunt mai sceptic” încheie dl Brătianu. Mihai Romniceanu din partea sa poate să vină la Bancă. Spune că va fi atacat în presa de stânga, așa cum l-a atacat și până acum. În tot cazul roagă să nu-l cooptăm. Se va întâlni în după amiază din nou cu ministrul Finanțelor și va mai vorbi. În tot cazul are un termen de gândire.

La Bancă continue discuții cu colegii. Mi se arată multă simpatie și îndrănesc să cred că nu e de circumstanță. Joi, la 8 martie sunt invitat la prânz la Romniceanu. Nu se

¹⁶¹ Constantin Tătăranu (1893 – 1952), avocat cu studii juridice la Paris, fruntaș liberal, deputat, guvernator al Băncii Naționale (14 martie 1945 – 21 mai 1946). Arestat în 1950, a murit în închisoare.

poate decide să revină la Bancă. Motivele? Se pare teama de atacuri din partea presei de stânga. Îndeosebi pe tema decorației (Vulturul Negru) ce a primit-o de la germani. Va deschide birou advocațional cu Fruma. Mă întreabă, eu ce voi face? Răspund hotărât, „dacă vine Tătăranu și voi fi cooptat, continui activitatea mea la BNR. Mi-o cer și colegii. Mie mi-ar conveni mai mult, pentru interesele mele personale, să mă retrag definitiv de la Bancă”.

Vineri, 9 martie, văd pe noul ministru de Finanțe. Mă primește foarte călduros. Îmi vorbește de simpatiile ce le manifestă mama lui și familia sa pentru mine și de legăturile cu BNR, prin bunicul său, Bălcescu, fost mulți ani director la BNR. Vine vorba și de funcțiunea de guvernator. Înțeleg că trebuie să facă schimbarea. Îi spun: „Cu mine vă veți împăca ușor. Eu vă pun la dispoziție dimisia fără nici o părere de rău”. Îmi mulțumește că-i înlesnesc deslegarea unei chestiuni atât de delicate și dificile. Cu mare greutate a isbutit Tătărașcu să obțină BNR în lotul său, renunțând la alt minister. Frontul cerea omul său la BNR. Se bucură că a reușit să pună pe Tătăranu. Va face totul să nu se facă schimbări mari la BNR. Mă roagă să primesc a fi cooptat. Răspund: „ori sunt, ori nu la BNR, trăim vremuri când fiecare e liber să înlesnească și să ajute pe cei puși în fruntea conducerii statului. Problemele sunt prea grele și presante decât ca cei ce pot, să stea deoparte. Deci dacă crede că pot fi util, îmi ofer bucurosi serviciile. Și dacă văd că trebuie să rămân la BNR – primesc și cooptarea”. La despărțire îmi spune că mâine, sâmbătă, vine să ne facă vizita la Bancă. Să renunțăm la obișnuitele discursuri. Va face o vizită guvernamentală și apoi invită și pe colegi la un schimb de vederi.

Sâmbătă, 10 martie [1945]

Dimineața se publică hotărârea lui Stalin prin care anunța guvernul că preda Ardealul de Nord în administrarea românească. Între ardeleni cu deosebire vestea face mare impresie. Și – desigur – la toată lumea. Ministrul de Finanțe vine la 12 h. Îmi spune că a văzut pe Groza și că acesta vrea să mă vadă sau azi sau mâine. Invităm și pe colegi la

discuție cu deosebire unificarea monetară ce urmează a se face în Ardealul de Nord. Ne înțelegem ca după amiază la 6 h să continuăm discuția în conferință la Ministerul de Finanțe. Vor merge: eu, Bădulescu și Lăzeanu. Înainte de a pleca, îl ia Slăvescu de o parte și-i vorbește de schimbarea în guvernatorie. Îi spune aceleași motive. Slăvescu îl asigură că din partea mea, poate primi în orice moment dimisia. Spune lui Slăvescu că va fi cooptat înainte de a veni noul guvernator. Pentru locul lui Romniceanu nu se poate angaja. La 6 h după amiază conferință la Ministerul Finanțelor. Eu merg cu dimisia în buzunar. Discutăm chestiunea retragerii armatei ungare. Într-aceea e chemat la Președinția Consiliului. El pleacă. Rămânem ceilalți: Durma ¹⁶², Iordan, Lăzeanu, Pandele etc. La plecare ofer scrisoarea de dimisie lui Durma. Nu vrea să o primească. Insistă... și nu vrea să înțeleagă de ce trebuie făcută schimbarea. Îi spun: „Nu se discută, se execută!”

Duminică, 11 martie [1945]

La prânz trec pe la minister și dau ministrului dimisia în scris. Din nou îmi mulțumește că-i înlesnesc rezolvarea acestei chestiuni atât de delicate. Vrea să fiu cooptat după ce vine noul guvernator. Îi spun că azi dimineață am văzut pe Groza. Am vorbit alte chestiuni, am vorbit și de Bancă. Și Groza mi-a spus că Tătăranu vine ca să prevină numirea vreunei alte persoane, care n-ar fi oportună. Deci același lucru ca și explicațiile ce-mi dăduse ministrul. Groza încă mă roagă să rămân la Bancă prin cooptarea în Consiliu.

Vineri, 16 martie 1945

Instalarea noului guvernator. N-am participat. Îmi dădusem demisia. L-a primit Consiliul general. Viceguvernatorul Teodorescu a pronunțat o scurtă alocuțiune de

¹⁶² Mircea Durma, finanțist, a fost director general la Banca Română de Credit, fruntaș, liberal, subsecretar de Stat la Ministerul de Finanțe în Guvernul Dr. P. Groza (6 martie 1945 – 11 aprilie 1945) și ministru de Finanțe (11 aprilie 1945 – 23 august 1945).

binecuvântare. Înainte de a încheia a avut cuvinte foarte călduroase despre fostul guvernator. Noul guvernator și-a început răspunsul spunând că și primul lui cuvânt se îndreaptă spre fostul guvernator pe care îl știe și apreciază și că dorește ca chiar îndată să se facă cooptarea în Consiliu. Am fost cooptat. Mi s-a adus la cunoștință de Slăvescu cum au decurs lucrurile.

Marți, 3 april 1945

Din 21 până în 28 martie am fost la Sibiu. Atmosfera apăsătoare. A apărut Legea exproprierii rurale. Proprietarilor – nici o despăgubire. Arestările curg lanț. La Sibiu e arestat Ghibu, Alex. Vaida, dr. Bușilă¹⁶³, prof. Procopovici¹⁶⁴ și mulți alții. La Brașov: Sextil Pușcariu¹⁶⁵, paraltic, lăsat acasă sub supraveghere. Jinga¹⁶⁶, rectorul Academiei de Comerț, prof. Bozdog¹⁶⁷, N. Căliman¹⁶⁸, dr. Dogaru, dr. Sibianu, etc, etc. În alte orașe asemenea. La Sibiu, *duminecă în 25 martie l-am întâlnit pe Groza* (subl. în text) la Ieronim Stoichiță¹⁶⁹. Foarte agitat. Amenința pe toată lumea. Stoichiță ieșind să mă petreacă îmi spune: „E nebun!”

Azi, marți, l-am văzut la Președinția Consiliului (subl. în text). Era mai liniștit. Am putut vorbi vreo zece minute destul de calm. Îl întreb: „Ce e cu Mitropolitul nostru?”. „El

¹⁶³ Constantin D. Bușilă (1877 – 1950), inginer, profesor la Școala Națională de Poduri și Șosele, președinte UGIR, director general al Societății „Reșița”; ministru al Lucrărilor Publice și Comunicațiilor în Guvernul Ion Antonescu (9 iulie 1941 – 6 octombrie 1943). După război, arestat, moare în temnița de la Aiud.

¹⁶⁴ Alexe Procopovici (1884 – 1946), lingvist și filolog, membru corespondent al Academiei Române, profesor universitar la Cluj.

¹⁶⁵ Sextil Pușcariu (1877 – 1948), filolog, profesor universitar la Cernăuți și Cluj, la ultima Universitate fiind și rector; academician. Afirmat prin studii de filologie și lingvistică, ca inițiator al *Dicționarului Limbii Române*, *Atlasul lingvisticromân*, al revistei „Dacoromania” și al Muzeului Limbii Române.

¹⁶⁶ Victor Jinga (1901 – 1990), economist, profesor universitar, a condus Cooperativele din Ardeal (1929 – 1932); președinte al Tineretului Național Țărănesc din Transilvania și Banat; subsecretar de Stat la Ministerul Economiei Naționale (1 februarie – 23 noiembrie 1939).

¹⁶⁷ Ioan Bozdog, profesor la Târgu Mureș, fruntaș al ASTREI, deputat PNȚ (1928) și șeful organizației județene Mureș.

¹⁶⁸ Nicolae Căliman, profesor, membru al Partidului Național Țărănesc; președintele Despărțământului ASTRA – Brașov, a preluat din 1940 conducerea mișcării „Pro Transilvania”. Arestat în 1947.

¹⁶⁹ Ieronim Stoichiță (†1948), avocat sibian, prieten și tovarăș de drumetii al lui Ion Lapedatu.

și-a făcut-o” – răspunde el – „O să-l sdrobească chiar popii lui. Nu e agreat de nimenea. Uite – continuă Groza – stătea acolo, pe canapea și mi-a spus: Faceți ce vreți cu mine, împușcați-mă, cel puțin îmi închei viața în apoteoză”. N-am putut afla care e chestiunea. Știam că a fost chemat la București și venise cât am stat eu la Sibiu. Probabil e acuzat de legăturile cu Antonescu și de propaganda lui religioasă în Transnistria. Se pare că i se cere să demisioneze. Poate și mai mult. Poate să fie și el pus în fața justiției. Știu însă de un alt conflict. Patriarhul și noul ministru al Cultelor, preotul Burducea¹⁷⁰, vor să schimbe legea bisericească. Întreb deci pe Groza: „Ce, vreți să aruncați la coș Constituția șaguniană? Vreți să unificați biserica pe bazele celei din vechiul regat – Mai mult – răspunde el. Vrem să o democratizăm de jos în sus”.

Îl întreb: „Vreți să faceți și expropriere urbană?” „Nu – nu facem nici o expropriere”. Vorbim de ferma de la Stupini. Îmi recomandă să fac un memoriu. Îl voi face. Nu știu ce voi ajunge. Vorbim și de Așezământul de la Sibiu. Spune; „Ai făcut rău că l-ai dat pe mâna popilor”. Îi explic cum stau lucrurile.

Vorbim și de BNR. Îmi spune că vrea să înlocuiască pe cei trei din Consiliu, membri de stat. Vrea să numească pe Vijoli, funcționar la BNR – să-l numească administrator. Îi recomand să-l îndemne la moderațiune și cumințenie. Mă roagă să vorbesc și eu cu el, cu Vijoli ¹⁷¹. Guvernatorul (Tătăranu) fusese primit înaintea mea. La eșire mi-a spus conversația cu Groza. Îi cere cele trei locuri de administratori. A isbutit să-l convingă să renunțe deocamdată la un loc. Cei trei noi ar fi Vijoli, Gaspard și cineva de la Banca Poporului. Groza a convenit să se facă loc deocamdată pentru Vijoli. Guvernatorul se

¹⁷⁰ Constantin Burducea, preot, ministru al Cultelor în Guvernul Dr. P. Groza (6 martie 1945 – 29 noiembrie 1946).

¹⁷¹ Vijoli Aurel (1902 – 1981), economist, profesor universitar, președinte al Băncii Naționale a României (8 noiembrie 1947 – 5 martie 1952); ministru de Finanțe (20 martie 1957 – 20 martie 1961; 21 martie 1961 – 17 martie 1965; 18 martie 1965 – 20 august 1965; 21 august 1965 – 10 decembrie 1967; 9 decembrie 1967 – 12 martie 1969).

gândește să cooptăm pe Neagu în locul lui Mihai Romniceanu și astfel să înlesnească numirea lui Vijoli. Îi spun că suntem înțeleși pentru Savel Rădulescu. Spune că pe Savel nu-l vreau cei de la Guvern.

Vineri, 13 april 1945

Azi dimineață a venit la BNR (Durma ?), care luase Ministerul de Finanțe, ca titular și Alexandrini ¹⁷², noul lui secretar de Stat. S-au discutat problemele financiare ale Ministerului de Finanțe. Are nevoie pentru echilibrarea bugetului de 30-40 milioane lunar, pe care nu le poate acoperi din venituri bugetare. S-a propus continuarea, sub altă formă, a împrumutului cu medalii comemorative. S-au făcut serioase și grave observațiuni - mai cu samă după experiența împrumutului trecut - relativ la această operațiune. Stoicescu categoric - contra. Ce mă privește prefer avansurile de la BNR decât punerea aurului în circulație. Bădulescu declară că e mai aproape de acest punct de vedere. Rămâne ca Consiliul să se pronunțe. Conferința cu (Durma) a durat patru ciasuri.

După amiază Stoicescu îmi spune că a fost invitat la prânz la Misiunea Americană, la generalul Schuyler, șeful Misiunii. Au mai fost încă patru din Misiune. Între ei și un ofițer, probabil în rezervă pentru că a înțeles că este un foarte bun jurist. I-au interesat situația financiară, monetară și economică a țării. Din întrebările puse a putut vedea că sunt foarte bine pregătiți. Crede că toate aceste informațiuni le-au cerut pentru rapoartele ce le fac. Nu că nu cunoșteau situația, ci ca să se verifice. Schuyler care a plecat mai devreme, având să primească Misiunea sovietică, venită să prezinte condoleanțe pentru moartea lui Roosevelt, i-a spus că îl va ruga să vie și săptămâna viitoare spre a continua discuția.

¹⁷² Alexandrini Alexandru (1902 – 1981), avocat, om politic liberal, deputat de Severin (1933, 1946), ministru de Finanțe (23 august 1945 – 5 noiembrie 1947).

Summary

The Last Notes of the brilliant economist, Ion I. Lapedatu (September 14th 1876 – March 24th 1951) comprise the years 1932, 1943 – 1945. They concentrate on happenings and facts related to his own biography as a Finances officer and dignitary, or, through the nature of the high positions he occupied in the bank hierarchy, their author has been the witness of important events in the history of the 20th century 4th and 5th decades.

These heterogeneous notes bring into discussion recent historical events, written down with in the spirit of an acute observation and objective interpretation.

A balanced and dignified nature, Ion I. Lapedatu portrays with talent remarkable characters on the Romanian political and economic scene, while justly bringing light on exceptional moments and on their actors.

The Notes have been preserved in the “Prima Ardeleană” Bank in Sibiu safe and subsequently came into the possession of the Romanian Intelligence. The information comprised therein belongs to an important and gifted expert and technician, who held close relationships with the political leaders of the time. They are an addition to the precious *Memoirs and souvenirs*, published posthumously in 1998, in lassy.

One hundred and thirty years after the birth of Ion I. Lapedatu and his twin brother Alexander, the publishing of the Notes also is an homage brought to their brilliant Transylvanian family, who played an important role in the consolidation of the modern Romanian society.

Zusammenfassung

Die letzten Aufzeichnungen des berühmten Wirtschaftswissenschaftlers Ion I. Lapedatu (14. September 1876 – 24. März 1951) umfassen die Jahre 1932, 1943 – 1945. Sie beziehen sich auf Ereignisse und Taten im Zusammenhang mit seiner eigenen Biographie als Finanzbeamter und Abgeordneter oder auf wichtige Ereignisse in der Geschichte der vierten und fünften Jahrzehnte des XX. Jahrhunderts, an denen der Verfasser dank seinen hohen Stellen in der Bankhierarchie Zeuge war.

Diese zusammenhanglosen Aufzeichnungen werfen Seiten der Neugeschichte auf, die mit einem scharfen Sinn für Beobachtung und objektive Ausdeutung aufgeschrieben wurden.

Ausgeglichen und würdig porträtiert Ion I. Lapedatu mit Begabung berühmte Namen auf der Szene der rumänischen Politik und Wirtschaft und klärt bei rechtem Verstand außerordentliche Ereignisse und ihre Akteure auf.

Die Aufzeichnungen wurden in dem Tresor der „Prima Ardeleană“ Bank aus Hermannstadt aufbewahrt und sind von hier ins Archiv des Staatsicherheitsdienstes gelangt. Die darin enthaltenen Informationen stammen von einem wichtigen und guten Kenner und Fachmann, der enge Beziehungen zu den politischen Spitzenfiguren jener Zeit gepflegt hat. Diese nehmen ihre Stelle neben die wertvollen *Memoiren und Erinnerungen*, die in Iași im Jahr 1998 postum veröffentlicht wurden.

130 Jahre nach der Geburt von Ion I. Lapedatu und seines Zwillingbruders Alexander ist die Herausgabe der Aufzeichnungen zugleich eine Hommage auf ihre illustre siebenbürgische Familie, die eine erhebliche Rolle in der Gründung der modernen rumänischen Gesellschaft gespielt hat.

Documente CNSAS

Documente CNSAS

BANCA NAȚIONALĂ

A
ROMÂNIEI

CABINETUL DIRECTORULUI

București, 192

117

192

96

7 iunie, 6 iunie, 1932.

Acum a mai spus Kiriacescu că în ziua de 12 iunie a lui April, Guvernatorul a fost chemat într-o zi de urgență la Palat. Era pe la 12^h 30'. S'a dus. De acolo s'a telefonat lui Kiriacescu să îl aștepte în bancă.

Reședintele s'a comunicat că Regele s'a cerut 12 (douăsprezece) milioane lei, suma care să se dea în numele cel mai direct. Guvernatorul a răspuns Regelui că nu poate face nimic pentru Kiriacescu.

Kiriacescu a rămas foarte surprins de cererea Regelui, dar, cu toate acestea, dintr-un 'n' de omnia de situație, a propus să se măsoare creditul bugetar pentru anul '32 care n' beneficiază cu încă 12 mil., sumă care să se pună la dispoziția Casei Regale într-unul dintre reședintele la începutul anului alte trei milioane.

Guvernatorul a explicat

1932 - Extras de însemnare (1)

(197V)

ca ne colca aceea nu e
 posibil. Lucrul ăsta și
 Regelui nu i convine. Rege-
 le spune că va zădărnici
 marea ce o cere. De aceea
 guvernatorul a propus lui
 Kiriacescu să zădărnicească
 pe reprezentarea lor, la Cov.
 și cum marea de ie nu e și
 ea o parte a Regelui. Kiria-
 cescu n'oi accepta. A o
 pus să fie înformant?
 Stricteșcu și înțelegerea,
 fetei, fetei, formându-se
 stricteșcu, să facă o hotărâ-
 re în numele Comitetului.
 lui executiv. Guvernato-
 rul, la început, nici n'a
 vrut să ambla de pontifici,
 pentru că Stricteșcu n' a
 scos la chestiune. Mai
 târziu a cedat. Au zădă-
 rnit un proces verbal, au
 înțeles de guvernator și
 n' au ce discuta marea la
 marea, a comisi hotărâre
 toată completă cu omnia
 și chestiune. În același timp
 o'oi scut la Palat și chi-
 fonda. Clito mîlăi o' fete
 hotărâ de Părin și mîlărescu,

1932 - Extras de însemnare (2)

118

care reaminte ca' a pri.
mîl' de una de 12 mil.
pentru scopuri superioare
de stat. Clu'comita o' firi
prezentată în Regelu',
come a scris pe ca "Vaput,
Comol". -

Oriceul venbol nichioi
n' clu'comita tota' valo.
Palat se po'haa pe la Gu-
vernator ca o'ite strel
truf. de hâle.

La 12 April "Costa nica"
a firi valoia' cu încă
12.000.000. Suma o' firi
niti co'ia' cu o'ite na'ia
lu' Stricacu. Clu'comita de
Palat o' firi o'ite co'ia' cu.
histo'ial n' Costiculu'
central, O'ite ciciu'au,
come a narro' de una la
Palat, lu' O'ite de u'itica.

Kiriacu cu cheto ca' n'
accu'ia' de una o' firi n'.
tota' cu' volu'ia' forte in
ho'ia' de ca repere
pentru n' ce eventualita'.

El n'ou' cheto ca' o'ite se
na' fice n' cu p'ital de 32
mil. cu come s'a volu'it
contul de la Monnaie.
La fice ca' capul cu Bone
n' d' n'ala se va repete.

1932 - Extras de însemnare (3)

(118 ✓)

P.S. Asemu rîdeleș cuie ce mi
 spuneai mai la mult pînă
 rîsul Cihoșky, ca țearu
 stă la boloi motivele prele,
 fara justificare. Este uita
 acoperit pînă la surmele
 lui la brezi marmu lui i c.
 soru au chitlonu », con-
 tinuă să opă de sur, ca mi-
 me cum viduă nește ro-
 se otirepa de el. Trece
 ce i a rîdeleș la Căntă
 de Căntăci a fost din țară la
 ordi, și cîmpa această
 a țearuț imun n' cu
 chetăvina sprețul negru.

1932 - Extras de însemnare (4)

[illegible]

1943, noiembrie – Extras de însemnare

(38)

La umbra 12 Aug. 1944 Mer. Stefanescu vine se mergea la Păltin. Trece se mă punea la curent cu cele pe care le avea la placerea mea în București. Timpul mi-a făcut mare plăcere. Mi-a spus:

1. Mi s-a spus, săptămânala la cutia (4 Aug.) mareșalul
cu o sutică mai mare a fost la Heller. Viteza era perfectă.
Totuși se mai riscau, dar abia mareșalul căs se
dăduse. Acela urma o seară înțelegătoare. Totuși se fusese în pre-
zența plămânii Regale prințului de vârstă, C. a vizitat
la Lăzariș să se pună seară de cu seară a va sărăcit
cu stilul. Mareșalul s'a arătat. Atunci Regale cu Ecu-
lul s'a urcat cu oarecui seara la București și s'a
fost la Snagov, unde era mareșalul. Lăzariș scutit în
pale. Regale s'a cerut: se va sărăcit cu oarecui seara
de Heller ca să mai săi la vârstă și ca Ronsônia - se
s'a arătat - se va sărăcit cu oarecui seara. S'a urcat
mareșalul la plămân cu oarecui. S'a urcat, se arătat - se
făcuse cu oarecui seara seara seara - seara seara seara,
având oarecui seara seara seara seara seara seara seara
cu oarecui seara seara seara seara seara seara seara seara

2. În chestiunea noastră, înțelegem că raportul face niște
leacuri și este contraindicat în orice caz de a se face de medic.
nevoie lui și înțelegem că înțelegem, că înțelegem că înțelegem
Ex. 1. v. pe blănișă. - Leacurile ar fi înțelegem că înțelegem
2. înțelegem că înțelegem, dar nu e la fel de ai lui, înțelegem
de înțelegem. Înțelegem că înțelegem că înțelegem cel mai
potrivit pentru înțelegem cu blănișă de fi înțelegem leacurile

domani in un'occasione buona. E ne vorrò fare
qualcosa in tutti i parti etc. Potrebbe lei chiamare
ca. siccome fa'ent, in fra la ho due venandi di memorabilia
mi pare a prof. tuo.

43

June; 21 Aug. 1944 some parts in Virginia from.

Cica n'ist' la poarta lui de care am pus la Catrin Marin.
E la acelu' Marin. la prout sunt v'z'at cu el la
formulea "Halt. tout est bien": U' dom' Pop, bene curda,
Rouletta etc. Supra prout, inainte de a pleca la
Bucurasi, in toamna 1894. m'z'at v'z'at, cum o
oara l' am'at' in la t'ra de Marcal m' face am'at'.

D' sa l' v'z'at in - reap'ut Marin in v'z'at curda,
in cat'no l'le. Ascut'at' n'v'z'at Bucurasi. Cu v'z'at
m'z'at sepa' l'at, al plecat la Bucurasi.

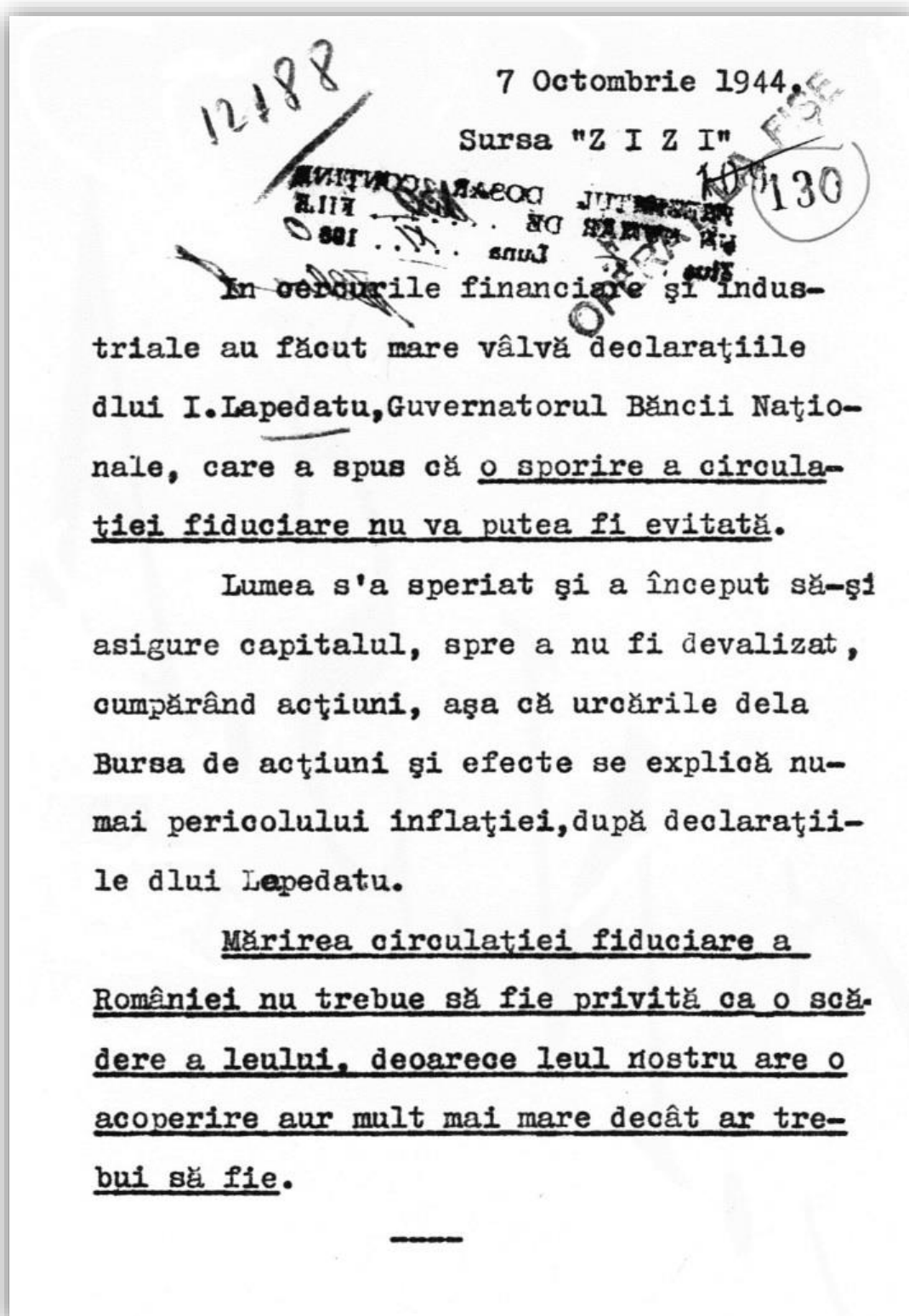
[illegible]

1944, august – Extras de însemnare

[illegible]

husar, 20 Aug 1944 buharie Hotle fine la Ma-
curisti. Cu un c nepes prin alinaia al D lui Ma-
nisi, langi care a ochelul pite de g rozari, ne
stabiliseste, cu un 7000 ochelul luerovita ni sora
piten de 23 Aug. Marasolub, cu buharie Antonescu
n cu 5000 Pandafi rasei. Des pe marea la Palat la
refere Repdus nita a fua punitu lui, pe care il vintuare.

1944, august – Extras de însemnare

1944, octombrie 7 – Notă de informare semnată „Zizi”

BANCA NAȚIONALĂ
A
ROMÂNIEI
București
Ion I. Lapedatu

București, 31 Octombrie 1946

Iubite Amice Ioane,

Scrisoarea ta din 23 crt. am primit-o cu destulă întârziere. Îți mulțumesc pentru intervenția ta dela Prima Ardeleană.

Pentru a se înstăpâni însă acolo raporturi normale și bune între cei ce conduc întreprinderea și pentru a avea și voi, cei din Comitet, ocaziunea de a cunoaște cât mai amănunțit lucrările și cele ce se petrec la societate, cred că ar fi bine să vă întruniți mai des, poate chiar la o săptămână - două, spre a discuta și decide chestiunile ce se ivesc și se impun. La aceste ședințe va lua parte, pe lângă Directorul General, și noul director Oprea, care va redacta procesele-verbale. In privința aceasta am vorbit Domnului Crețu și a fost de acord.

Nu înțeleg ce poate fi proporția de 20% din afacerile de conducere pe care Domnul Crețu vrea să le monopolizeze pentru sine. Pot fi la Societate chestiuni, afaceri secrete, confidentiale, pe care să le cunoască numai Dsa? Ar fi foarte grav și îngrijorător. Eu nu cred că există asemenea lucrări. Știu că la Prima Ardeleană s'a lucrat - cel puțin cât m'am interesat eu de Societate - cu cărțile deschise. Nu am avut nimic de tănuit față de nimeni. Dacă lucrurile s'ar fi schimbat, aș fi foarte decepționat. Continui însă să cred că se lucrează în totul pe față, așa cum cer interesele Societății, și de aceea rog pe Domnul Crețu să nu mai aibă nimic numai pentru sine în ce privește afacerile Primei Ardelene. Să inițieze pe subalternii săi în toate, dar absolut în toate chestiunile.

Dorindu-ți tot binele, sunt

cu veche prietenie
Ion I. Lapedatu

Domniei-Sale
Domnului Profesor Ion Lupaș
S i b i u

1946, octombrie 31 – Scrisoarea lui Ion Lapedatu către Ioan Lupaș

133

D.G.S.S.
REGIUNEA BUCUREȘTI

FISE PERSONALA

- - - - -

LAPEDATU ION

Este născut în anul 1876, în Comuna Săcele orașul Stalin, căsătorit, are doi copii, fost ministru, originea socială burgheză, cu domiciliul în București, str. Mântuleasa nr. 42.-

Ca studii, posedă Facultatea de Litere din București, iar în anul 1918 și-a luat diploma de profesor.-

Din anul 1918 și până în 1920 a continuat studiile în străinătate.-

În anul 1920 a fost numit profesor la Universitatea din Cluj, unde a funcționat până în anul 1940. când a venit în București, fiind numit ca secretar general la Academia Română.-

Din anul 1920 și până în anul 1922, a fost președinte al Comisiei de lichidare a bunurilor Româno-Ungare, care a funcționat la Budapesta.-

A fost director la Banca Ardeleană din Crăstie, apoi secretar general la Resortul Finanțelor din Consiliul Dirigint.-

A fost membru în Consiliul de Administrație al Băncii Albina - Soc. Prima Ardeleană și a altor societăți.-

Ca avere, a posedat o fermă agricolă în orașul Stalin de cca. 100 ha. , 2 imobile în Cluj și un imobil în București, cari i-au fost naționalizate.-

Pe linie politică, în trecut a făcut parte din Partidul Național Român, iar din anul 1922 și până în 1926, a fost deputat.-

În anul 1926, s'a înscris în Partidul Popular (Averescu), fiind numit ministru de Finanțe.-

În anul 1928, s'a înscris în P.N.L. -Brătianu, în care timp a fost ministru, senator și deputat, iar în prezent nu este încadrat în nici o organizație cu caracter democratic.-

În prezent nu ocupă nici un serviciu, fiind întreținut de fiicele sale.-

În cartierul unde domiciliază, este cunoscut ca un element ce nu iese afară din casă fiind suferind și nu se manifestă ostil regimului.-

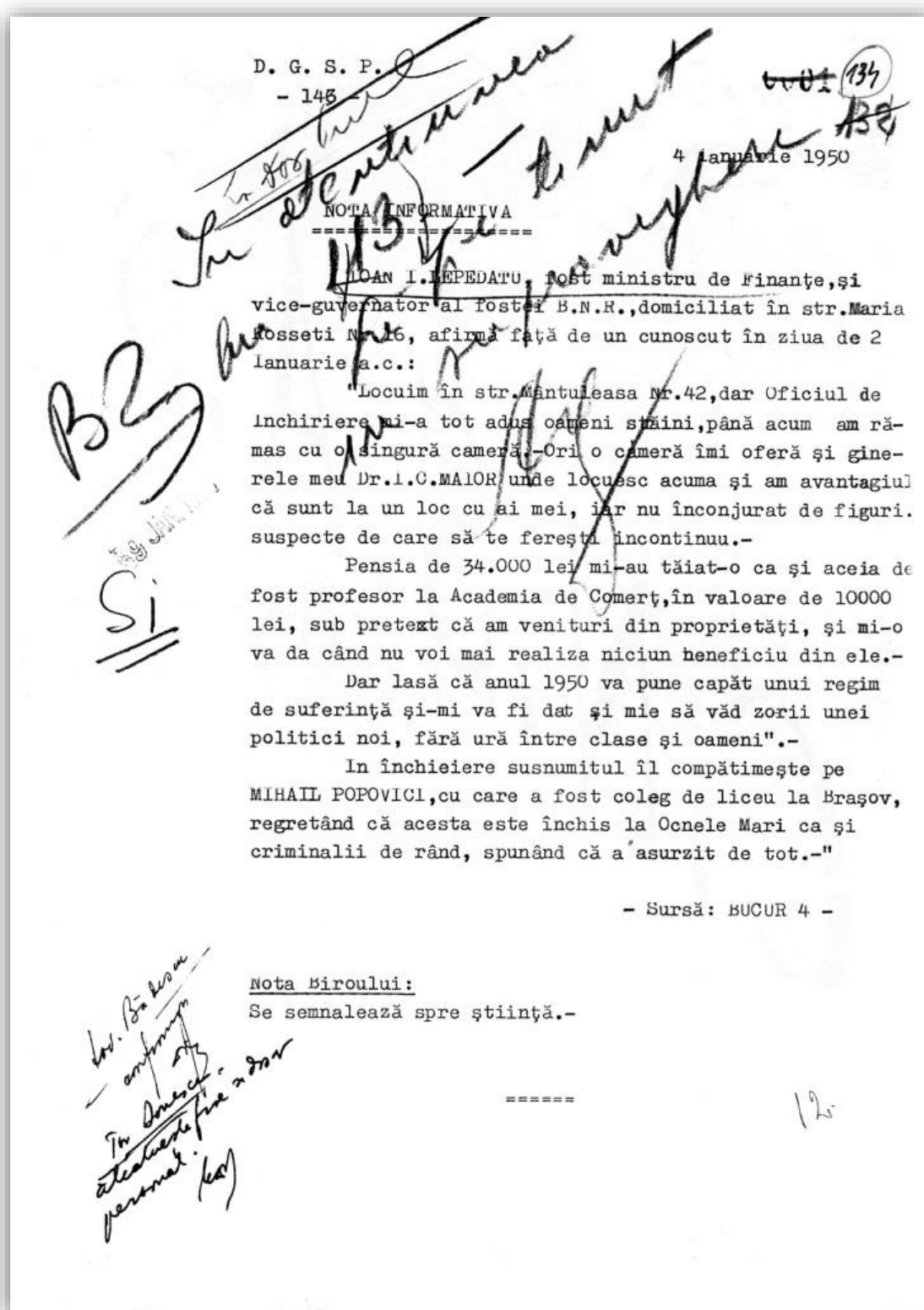
...//...

Fișa personală – Ion Lapedatu

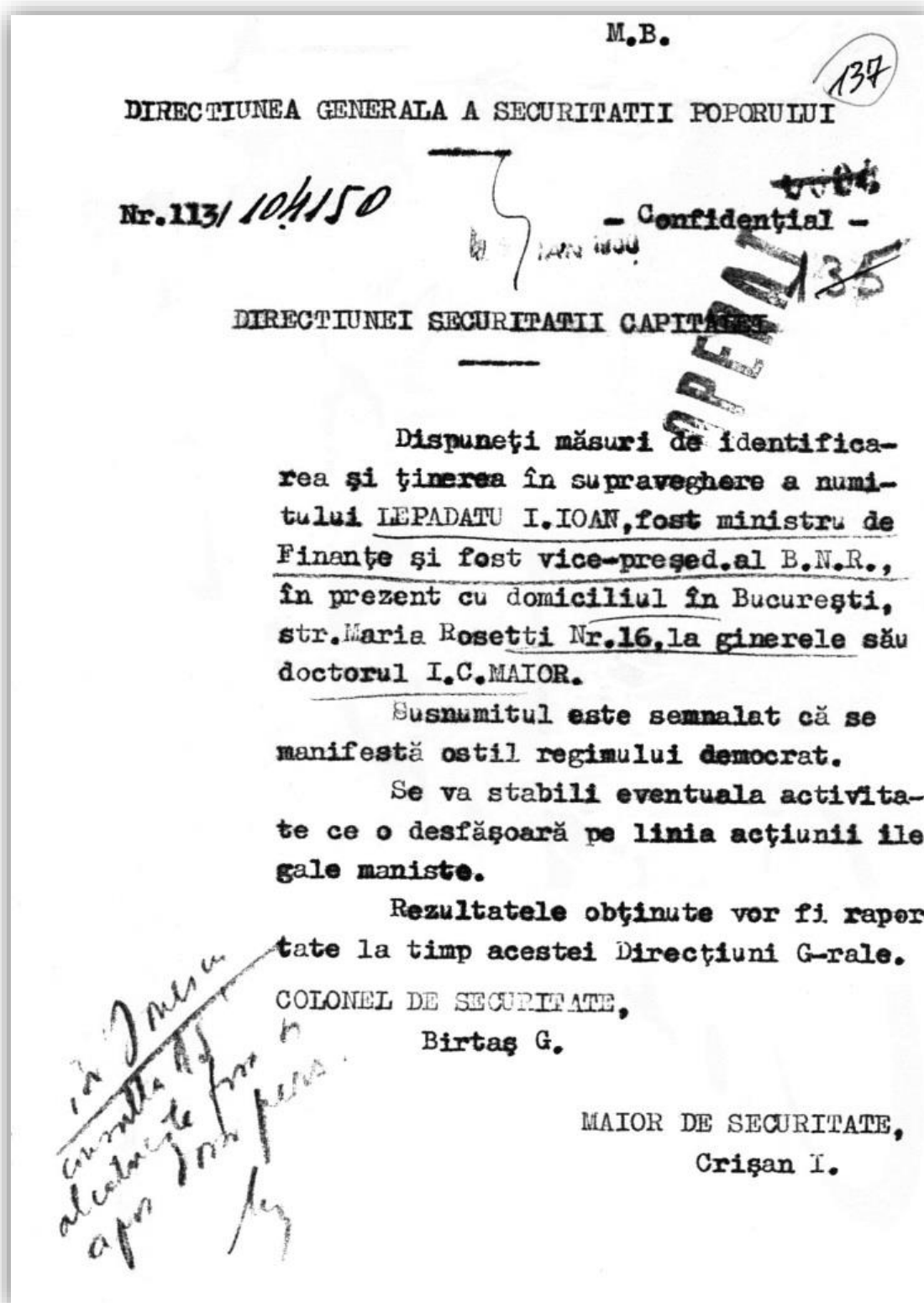
- 2 -

Căutat la A.S., este cunoscut din mai multe dosare, din care rezultă că în trecut a făcut parte din Partidul Popular (Averescu) și din P.N.L. - Brătianu.-

Propunem să fie lăsat în stare de libertate, întrucât suscrisul are o vârstă înaintată, este suferit și nu se manifestă ostil regimului.-

1950, ianuarie 4 – Notă informativă „Bucur 4” referitor la Ion I. Lapedatu

1950, ianuarie 4 – Adresa Direcțiunii Generale a Securității Poporului referitor la supravegherea lui Ion I. Lapedatu

R.P.R.
MINISTERUL AFACERILOR INTERNE
DIRECTIUNEA SECURITATII CAPITALEI

(135)
15 FEB.1950
~~6002~~

Nr. 11/3862
 14.II.1950

DIRECTIUNEA GENERALA A SECURITATII POPORULUI

133

422

La ord.Dvs.Nr. 1137/154150 din 11.I.a.c., raportăm următoarele:

LEPADATU I. IOAN, este născut în Braşov, în anul 1876, de profesiune funcţionar şi domiciliază în Str. Mântuleasa Nr. 42.

Susnumitul în trecut a fost ministru de Finanţe şi membru în Consiliul de Administraţie al Băncii Naţionale.

Deasemeni, a fost membru al P.N.L.-Brătianu, iar în prezent nu este înscris în nici o organizaţie democratică.

Din cauza lipsei de combustibil, numitul **LEPADATU IOAN**, s'a mutat la ginerele său **MAIOR ION**, care locuieşte în Str. Maria Rosetti Nr. 16 A şi care în trecut a deţinut funcţia de director la Banca Naţională.

Din cauza vârstei prea înaintate numitul **LEPADATU ION**, nu părăseşte domiciliul său şi nici nu este văzut că i-a contact cu persoane străine.

La Arhiva D.S.C., susnumiţii nu sunt cunoscuţi.

MAIOR DE SECURITATE,

MAIOR DE SECURITATE,

DIRECȚIA A SECURITĂȚII POPORULUI

Nr 119669 + 15 FEB 1950 +

DOSAR Nr

1950, februarie 14 – Raport al Direcţiunii Securităţii Capitalei referitor la Ion I. Lapedatu

143/ 25 Aprilie 1950

NOTA INFORMATIVA

ALEXANDRU LAPEDATU fost profesor universitar, fost membru al Academiei Române, fost în Consiliul de Administrație al Băncii Românești, fost în Consiliul de Administrație al Editurii Liberalilor CARTEA ROMÂNEASCĂ, fost mâna dreaptă a lui IONEL, VINTILA și DINU BRATIANU, fostul istoric al liberalilor, cu domiciliul în Buc. Calea Victoriei Nr.91, și astăzi se manifestă reacționar împotriva regimului de democrație populară.-

ION LAPEDATU, fost Ministru de Finanțe sub Ave- rescu, fost vice-guvernator al Băncii Naționale, fost membru în Consiliul de Ad-ție al Băncii Albina din Sibiu, fost fondator și membru în Consiliul de conducere al Soc.de Asigurare Prima Ardeleană, proprietar a multor blocuri în Capitală, Brașov, Sibiu și Cluj, domiciliat în str.Maria Rosseti Nr.16, este și astăzi un dușman neîmpăcat al comunismului și așteaptă prăbușirea regimului.-

Prof.Dr.I.C.URSCHE, fost profesor universitar la Cluj, secția boli nervoase, mutat apoi la Universitatea din București, a funcționat ca șef medic la clinica psihiatrică a spitalului central, domiciliat în s r.Caragiale Nr.9-București. Deși a fost prieten intim cu tov.Prof. Farhon, totuși astăzi se manifestă reacționar, deoarece a fost rând pe rând îndepărtat din posturile ce le deținea.IOAN PELIVAN, fost ministru al Basarabiei, domiciliat în str.Caragiale la văduva fostului secretar general la Interne, anume RASNARU, a rămas în continuare în PNT, ca omul lui Mihalache,

Cât timp a fost ministru s'a purtat foarte rău cu populația, căpătând denumirea de mâncător "de comuniști și jidani". În prezent se manifestă reacționar, și se plânge că i s'a tăiat pensia. Spune că "numai războiul imperialist îi mai poate salva neamul".

- Sursă: BUCUR 4 -

Nota Bir.: Pentru U.M.-

1950, aprilie 25 – Nota informativă „Bucur 4” referitor la Ion I. Lapedatu

1767

121
100

REGISTRATURA GENERALĂ

DIRECȚIUNEA GENERALĂ A SECURITĂȚII POPORULUI

Directiunea Regionala a Securitatii Poporului Sibiu.-
Nr. 116/25182 din 3 Noemvrie 1950.

catre 3. NOV. 1950

81

DIRECȚIUNEA GENERALĂ A SECURITĂȚII POPORULUI
București

Raportăm următoarele :

La reprezentanța Sovrom-Asigurare din Sibiu /fosta Prima Ardeleană/, a fost găsit un plic de către reponsabilul de cadre a acelei instituții tov. BALUTA, plic ce era adresat lui IOAN LAPADATU, fost Guvernator la B.N.R., cu specificarea că el conține însemnările zilnice ale acestuia.

Plicul a fost găsit într'un dulap din Biroul conducătorului reprezentanței din Sibiu a acestei Instituții, SANTU IOAN.

Din audierea lui SANTU IOAN, a rezultat că acel plic a fost lăsat lui în păstrare de către fostul director al Primei Ardelene, OPRIS, actualmente cu domiciliul în Cluj, care la plecarea sa ia spus că LAPADATU IOAN, trecând prin Sibiu va veni să și-l ridice. Numitul SANTU IOAN, a mai declarat că nu avea cunoștință ce cuprinde acel plic și că la păstrat, apoi a uitat de el până a fost găsit de tov. BALUTA.

Cetind acest caiet am constatat că el cuprinde însemnările zilnice, purtând data de 6 Mai 1932, apoi 22 Noemvrie - 26 Noemvrie 1943, și 12 August 1944 - 13 Aprilie 1945.

Din lectura caietului am constatat că el cuprinde însemnările referitoare la evenimentele politice la care IOAN LAPADATU, în calitate pe care a avut-o de membru în Consiliu de Administrație apoi Guvernator al B.N.R. a întreținut-o cu diferitele persoane care au jucat rol însemnat în politica țării din această perioadă.

Astfel se vorbește în aceste însemnări despre relațiile Mitropolitului Bălan din Sibiu cu IOAN ANTONESCU, despre

Ps 2
Se are în vedere
notele în original

1950, noiembrie 3 – Raportul Direcțiunii Regionale Sibiu referitor la descoperirea însemnărilor lui Ion I. Lapedatu

- 2 -

122

101

intrevederea pe care a avut-o Mitropolitul cu KILLINGHER precum și apredările autorului a acelor însemnări asupra Mitropolitului.

Se mai vorbește în ele despre întrevederile pe care le-a avut IOAN LEPADATU cu Mitropolitul BALAN, de față fiind SILVIU DRAGOMIR, fost profesor universitar și IOAN LUPAS și comentariile pe care le-au făcut în legătură cu epurarea unora dintre profesorii de la Universitatea din Cluj.

Deasemenea se mai vorbește despre intervenția pe care IOAN LEPADATU, a făcut-o pe lângă primul-ministru PETRU GROZA, în favoarea unora dintre profesorii epurați sau epurabili.

Sunt deasemenea relatate evenimentele politice din perioada de la 23 August 1944 până la 13 Aprilie 1945, majoritatea însemnărilor privind problemele politice de culise duse la B.N.R.

Intrucât caietul cu însemnări este scris într-o formă neglijentă și greu de descifrat continuăm descifrarea lui raportându-vă de urmare conținutul.

Lt. COLONEL DE SECURITATE
Gh. Crăciun.

Locot. Major de Securitate

1950, noiembrie 3 – Raportul Direcției Regionale Sibiu referitor la descoperirea însemnărilor lui Ion I. Lapedatu (2)

(123)
~~102~~

REPUBLICA POPULARĂ ROMÂNĂ

MINISTERUL AFACERILOR INTERNE
DIRECȚIUNEA GENERALĂ A SECURITĂȚII POPORULUI

Directiunea Regionala a Securitatii Poporului Sibiu.
Nr.116/25.182 din 17 Noembrie 1950.

către

Directiunea Grala a Securitatii Poporului

7 305547-4xi 950 ^{Bucuresti} -

Urmare raportului nostru nr.de mai sus din 3 Noembrie 1950, referitor la insemnările zilnice ale lui IOAN LEPADATU, fost Guvernator la B.N.R. raportăm următoarele :

Continuând descifrarea caetului cu insemnări, am copiat din acesta un număr de 16 pagini. Menționăm că din cauza scri- sului-care in unele locuri nu se pot descifra- sunt unele lipsuri in copia anexată.-

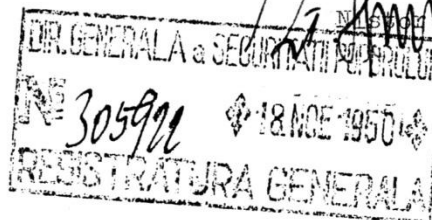
Pentru verificarea celor specificate in insemnări, cre- dem că este necesară audierea numitului IOAN LAPADATU, in ca- zul când se știe unde este acesta.-

Totodată raportăm că de această problemă s'a interesat și tov.Colonel DINCA.

Pe măsură ce vom descifra restul insemnărilor, de urma- re vom inainta in copie.-

1 Lt. COLONEL DE SECURITATE
Gh. Crăciun.

Locot. Major de Securitate

1950, noiembrie 17 – Raportul Direcțiunii Regionale Sibiu către Direcțiunea Generală a Securității Poporului solicitând audierea lui Ion I. Lapedatu

1815

REPUBLICA POPULARĂ ROMÂNĂ

119

98

MINISTERUL AFACERILOR INTERNE

DIRECȚIUNEA GENERALĂ A SECURITĂȚII POPORULUI

25/8.2
 Direcțiunea Reg. Securit. Poporului Sibiu.
 Nr. 116/305.547 din 29 Noemvrie 1950.

către

30 NOV. 1950

DOSAR SPECIAL

Direcțiunea Grala a Securit. Poporului

Comandor

București.

La ord. Dvs. Nr. 116/305.547 din 25 Nov. a.c.
 și urmare raportului nostru nr. de mai sus, re-
 feritor la numitul IOAN LEPADATU, fost Guverna-
 tor la B.N.R.

Înaintăm alăturat materialul original găsit
 într'un dulap din biroul conducătorului repre-
 zentanței Sovrom. Asigurare din Sibiu-SANTU ION.

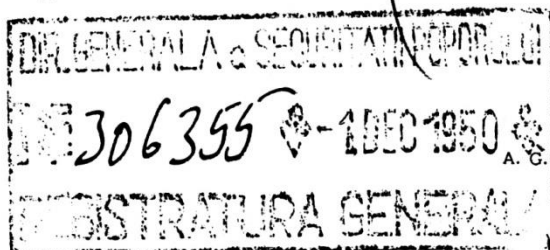
Menționăm că materialul s'a copiat până la
 pagina 23 din caiet împreună cu cele 5 foi vo-
 lante.-

Lt. COLONEL DE SECURITATE
 Gh. Grăciun.

Lt. Maj. de Securitate
 Mathe Emeric.-

Anexe :

- 1 caiet in original cu 76 de file.-
- 5 foi in original -volante--

A. G. 1 - 2287

1950, noiembrie 29 – Raportul Direcțiunii Regionale Sibiu către Direcțiunea
 Generală a Securității Poporului însoțit de însemnările lui Ion I. Lapedatu

REPUBLICA POPULARĂ ROMÂNĂ

MINISTERUL AFACERILOR INTERNE

DIRECȚIUNEA GENERALĂ A SECURITĂȚII POPORULUI

134

M. I. 24029
1951 Martie 15

DIRECȚIUNEA REGIONALĂ DE SECURITATE CLUJ.-

Nr. 32/ *3614*
12.3.1951.

DIRECȚIA REGIONALĂ A SECURITĂȚII STATULUI

REGIUNEA BUCUREȘTI

MAR. 1951

3

În conformitate cu ordinul DGSS, Nr. 115/346471 din 13.10.1950, în legătură cu întocmirea fiselor fostilor deputati, binevoiti a dispune măsuri de identificarea următorilor, care în prezent domiciliază în București:

1.-LAPADATU IOAN fost Ministru, în etate de circa 75 ani, original din Săcelea-Brasov, studiile liceale le-a făcut în orasul Stalin apoi a studiat Academia de Comerț în străinătate, A fost Director la Banca Ardeleană din Orăștie, apoi secretar general la Resortul Finantelor din Consiliul Dirigent.

La început a fost membru în Partidul Nat. Roman și cu programul acestui partid a fost ales Deputat (1922-1926).

În anul 1926 a trecut în Partidul Popular (Averescu) și a fost ministru de finanțe în guvernul Averescu, apoi membru în Consiliul de Administrație a Bancii Naționale, reales în repetate rânduri până prin 1945. A fost ales și senator.

Prin 1920-1922 a fost președinte al Comisiunii de lichidare a bunurilor romano-ungare care a funcționat la Budapesta.-

A fost membru în consiliul de administrație a Bancii Albina Soc. Prima Ardeleană și a altor societăți, a fost și profesor la Academia de Comerț.

În ultimii 10 ani în politica n-a activat, s-a dedicat muncii de administrație la BNR.

Era cunoscut ca un om bogat. În Cluj avea o casă cu 2 etaje în str. Molotov. Lângă Orasul Stalin avea o fermă agricolă de cca. 100 ha. Mare parte din avere era în acții la diferite societăți.

A fost căsătorit și are o fiică măritată cu IONEL MAIOR fost avocat, director la o bancă de asigurare în București.

2.-OȚOIU ADRIAN fost senator, fost administrator la Banca Națională, în etate de cca. 66 ani, născut în comuna Cetea-Jud. Alba, în prezent domiciliat în București. Liceul l-a studiat în Blaj și apoi seminarul teologic din Blaj. Tatăl său este țărân. După 1918 a intrat ca funcționar la Banca Centrală din Cluj. A fost membru în PNT. Manișii ca atare a fost ales senator sub Guvernarea PNT-ului (1928-1931) Prin 1930 a fost ales administrator la Banca Națională și reales în 1934 menținându-se până în 1938.-

1951, martie 12 – Raportul Direcțiunii Regionale de Securitate Cluj către Regionala de Securitate București privind identificarea lui Ion I. Lapedatu și Adrian Oțoiu

-2-

132

În timpul acesta s,a mutat la Bucuresti unde domiciliaza si azi. Ca avere posedă o casă în Bucuresti si actii la diferite societati.

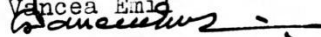
Este căsătorit, nu are copii.-

Vă rugăm ca după culegerea de material asupra activitatii sale prezante să i se întocmească fișe personala si să fie înaintată cu propunerile Dvs. direct DGSS. în referite la ordinul Nr. de mai sus--

COLONEL DE SECURITATE
NEDELCU MIHAIL

Lt. de Securitate
Vancea Emil

SV.-

1951, martie 12 – Raportul Direcției Regionale de Securitate Cluj către Regionala de Securitate București privind identificarea lui Ion I. Lapedatu și Adrian Oțoiu (2)

324/ 17 Martie 1951.-

124

103

N O T A .

=====

LEPADATU ION, fost guvernator între anii 1934-1944. Domiciliază în București str. Maria Rosetti nr.16-A.-

Înainte de primul război mondial a fost directorul Băncii Ardelene la Orăștie.

După război a fost alături de Maniu. A fost deputat în parlament în 1922-1926 ca naționalist. A venit la guvern în 1926 alături de Averescu, fiind numit Ministru de Finanțe, trecând apoi administrator la Banca Națională și rămânând acolo până la naționalizare.

Fiul său s'a sinucis pentru că a refuzat să-i dea o sumă infimă.

A fost numit guvernator, după 23 August 1944, în locul lui Constantin Anghelescu. A fost însă viceguvernator sub Antonescu.

Familia Stoichiță de la Sibiu sunt nepoții săi.

LEPADATU ION a fost însă, în permanență, la dispoziția băncilor ungurești,-

El are avere la Brașov și Sibiu. La Sibiu a dat Mitropoliei o fundație.

LEPADATU ION este în vârstă de 74 ani și locuiește în prezent, la ginerile său dr. I. C. MAIOR str. Maria Rosetti nr.16. Este bolnav și stă mai mult în casă, neputându-se mișca decât cu ajutorul altor persoane.

Nu este cunoscut să depună vreo activitate politică în prezent.-

--.--

1951, martie 17 - Notă privind-l pe Ion I. Lapedatu

20. III - 952 6006
 se aprobă
 maior. *[Signature]*
 139
 137

Referat.

Numele Lapedatu Ioan fost ministru de Finanțe și vice-guvernator la Banca B.N.R. domiciliat în Str. Maria Roseli N°16 a fost reținut în lotul fostilor demnitari.

În prezent numele este decodet și prețuta lucrare se predă la A.S. pentru clasare.

20 martie 952
[Signature]

1952, martie 20 – Referat de clasare a dosarului Ion I. Lapedatu

M S. S.

Nr.424/00178207

30 MAI 1953

C ă t r e,

C.3

4

OBIECTUL

Investigații asupra numitului
LEPADATU ION cerut cu Nr.7404
din 20 Mai 1953

LAPEDATU ION, și nu LEPADATU ION, cum a fost semnalat de Dvs. este născut la 14.IX-1876 în Com.Săcele Orașul Stalin, fiul lui Ion și Aurelia, cunoscut cu ultimul domiciliu pe Str.Maria Roseti Nr.16 C.Secția 7 Raionul 1 Mai și nu în Măntuleasa Nr.42 cum a fost semnalat de Dvs .

Nu s'au cules date despre părinții susnumitului deoarece au locuit numai în Săcele Orașul Stalin.

Lăpedatu Ion a fost profesor universitar până în anul 1938 când a fost numit Ministrul Cultelor apoi a fost administrator al Băncii Naționale unde a funcționat până în anul 1942 când a eșit la pensie.

Din acest an s'a întreținut din pensie până în anul 1951 când a decedat fiind înregistrat cu actul de deces Nr.504 din 25.III.1951.

Ca stare materială a posedat un imobil în Orașul Stalin însă nu se cunoaște mărimea acestui imobil în prezent este naționalizat.

Lapedatu Ion a fost membru marcant în P.N.T.

Împreună cu obiectivul a mai domiciliat:

// Maior Veturia fică născută la 23.II.1916
în Sibiu fică lui Ion și Veturia funcționară la ~~Banța~~
R.P.R.

Maior Ion Ținere născut la 15.XII.1904 în Târnava Mică Blaj, fiul lui Ion și Cornelia, funcționar

1953, mai 30 – Adresa Ministerului Securității Statului către C3 solicitând informații despre frații Ion și Alexandru Lapedatu

Imagini

Imagini

Modelatori ai generației lui Ion I. Lapedatu

Partenie Cosma (1837-1924), lider transilvănean al mișcării naționale, fotografie dăruită de Lucia Cosma cu dedicație lui Ion Lapedatu

Andrei Bârseanu (1858-1922), model pentru Ion Lapedatu

Mentorul lui Ion Lapedatu, dr. Comel Diaconovici (1859-1923), fost prim secretar al ASTREI

Banca „Albina” – locul afirmării economistului Ion Lapedatu
[Fototeca Muzeului Brukenthal – Sibiu]

Coperta lucrării *Studii de contabilitate* (1904)

Prieteni și congeneri ai familiei Lapedatu

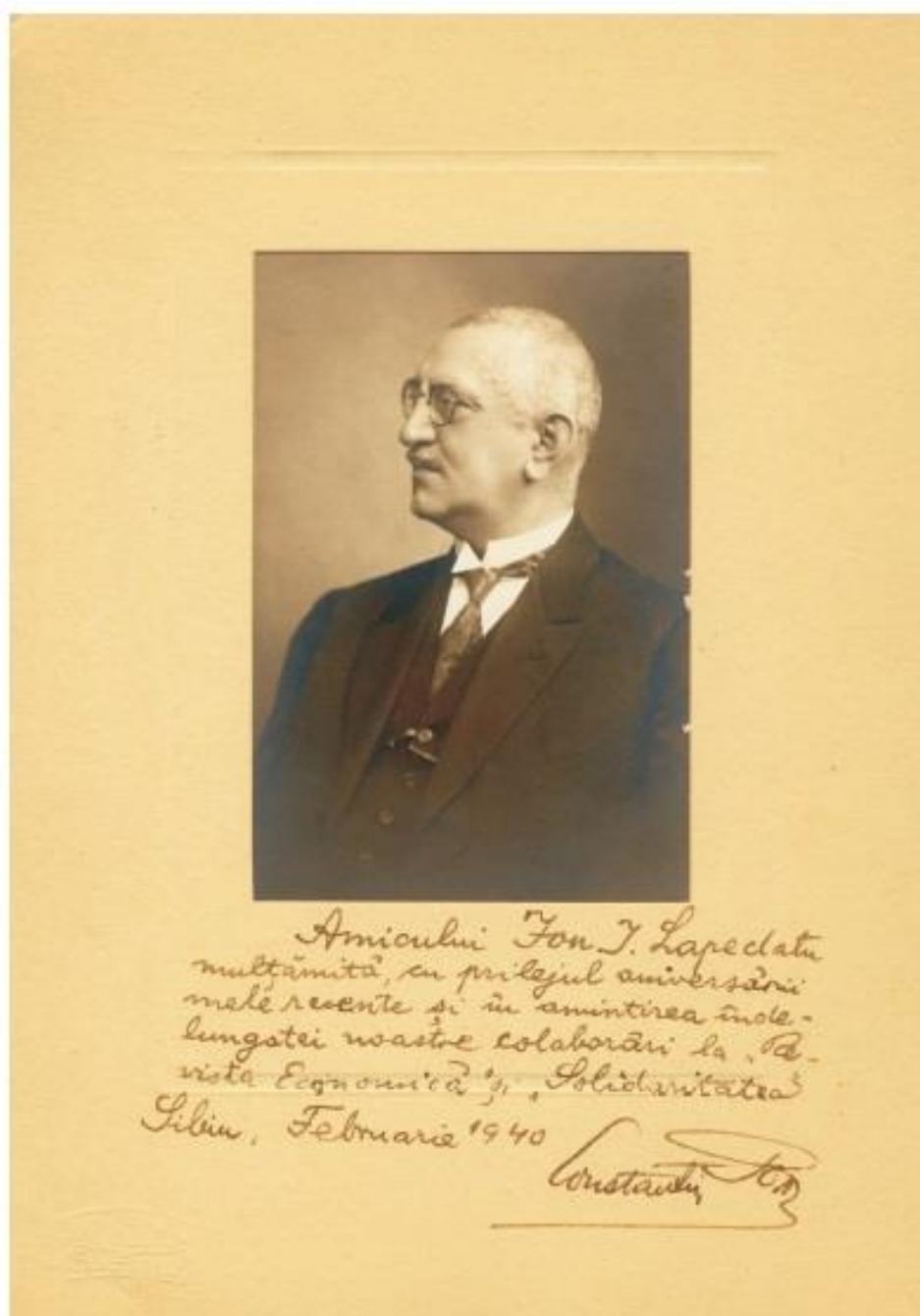
Un „suvenir” din partea lui Mihai Navrea
(Budapesta, 23 septembrie 1898)

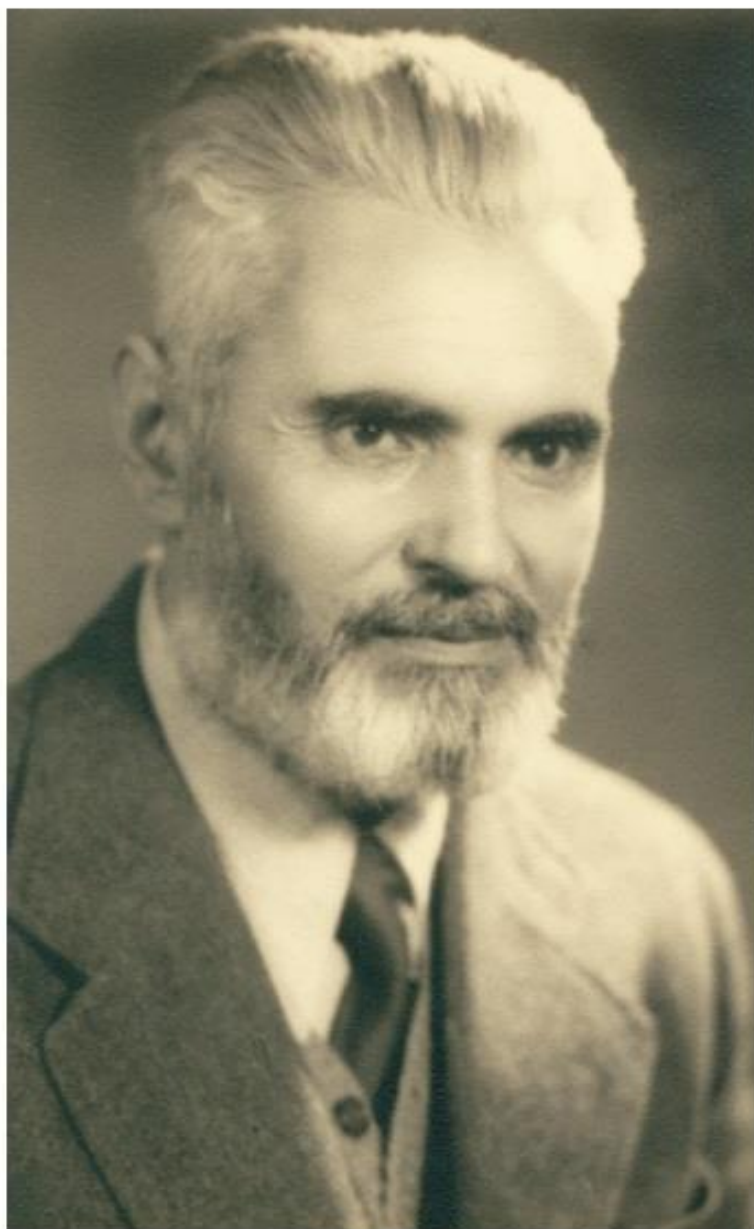
La Wällischhof cu prietenii (iunie 1908)

Portret de tinerețe dedicat lui Ion Lapedatu de către
Tiberiu Brediceanu (1877-1968) -
Sibiu, 1936

În amintirea colaborării cu Ion Lapedatu la „Revista Economică”
și „Solidaritatea” - Portretul lui Constantin Pop
(Sibiu, februarie 1940)

Fotografia lui I. Stoichiță dedicată prietenului Ion Lapedatu
(noiembrie 1945)

Cu prietenul Ștefan Boer
la Banca Centrală din Sibiu

Cu Societatea săsească din Sibiu și Mediaș la culesul viilor
Brukenthal din Micăsasa

Congresul Reuniunii femeilor ortodoxe (Brașov, 8-9 septembrie 1926)
- în prim plan doamnele Baiulescu, Procopiu și Veturia Lapedatu

Participantele de la Reuniunea de la Sovata

Regina Maria, Principesa Ileana, Doamna Sturdza și Veturia Lapedatu
la Reuniunea femeilor ortodoxe de la Sovata (august 1926)

Ștefan Boer și Ion Agârbiceanu fotografiați de Ion Lapedatu

Ion I. Lapedatu și Ion Lupaș (15 septembrie 1947)
Foto Fisher - Sibiu

La reuniuni internaționale

Ion Lapedatu și delegația Băncii Reglementelor de la Basel,
cu directorul general Bejen

Ion Lapedatu la reuniunea de la Belgrad (1939)

Ion Lapedatu și Mitiță Constantinescu cu omologii lor cehoslovaci
la Praga (1936)

Ion Lapedatu la Kalemegdan – Belgrad (1939)

Ion Lapedatu și Nicolae Titulescu (în centrul imaginii)
la o reuniune internațională

Neamurile

Datele (până la 1876) sunt extrase din matricula bisericii române ortodoxe de localitate. Matricolele în Biserica ortodoxă română din Transilvania s-au introdus numai de la 1750.

- 123

Casa natală din Săcele

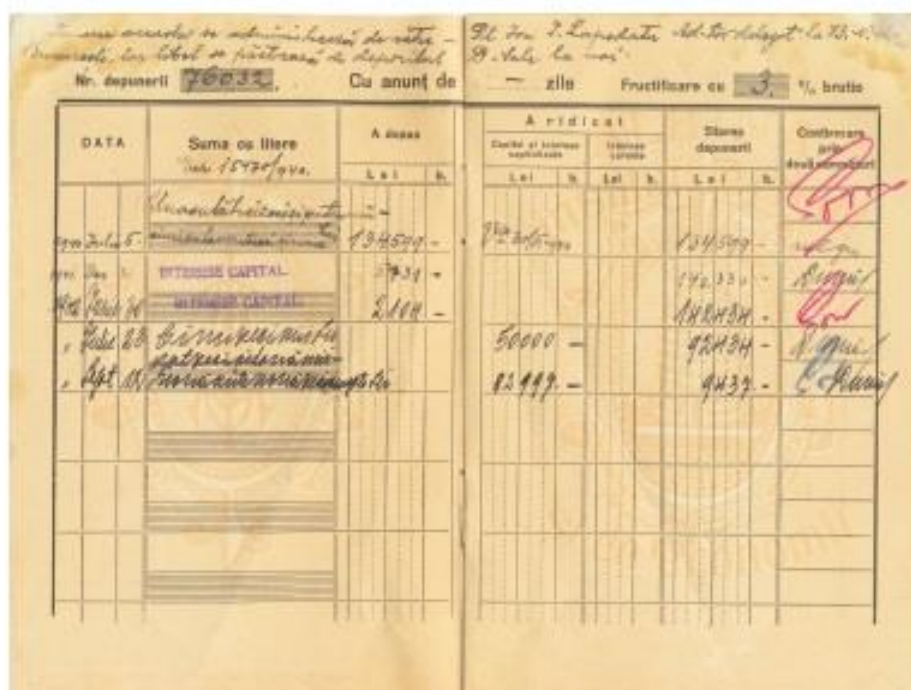
La Glâmboaca (4 ianuarie 1933)

Ion Lapedatu și neamurile de la Glâmboaca

Ion Lapedatu și consătenii de la Glâmboaca (6 august 1939)

Libel de depunere la Banca „Albina” pentru clopotnița bisericii
din Glâmboacă (1940)

Drumeții și excursii

Ion Lapedatu la Karlsbad
(15 august 1926)

Ion Lapedatu la Vad
(21 mai 1932)

Cu Dimitrie Gusti, Nicu Stănescu și Doamna Ștefan Stănescu
la Poiana Brașov (1934-1935)

Ion Lapedatu la Karlsbad (1936)

Ion Lapedatu pe Muntele Suru – Fruntea Moașei

Ion Lapedatu, D. Iordan și ghidul pe Acropole (Atena, 16 decembrie 1936)

La Mănăstirea Sâmbăta de Sus (16 iulie 1939)

Ion Lapedatu, familia Maior și Grovu la Bălea (1942)

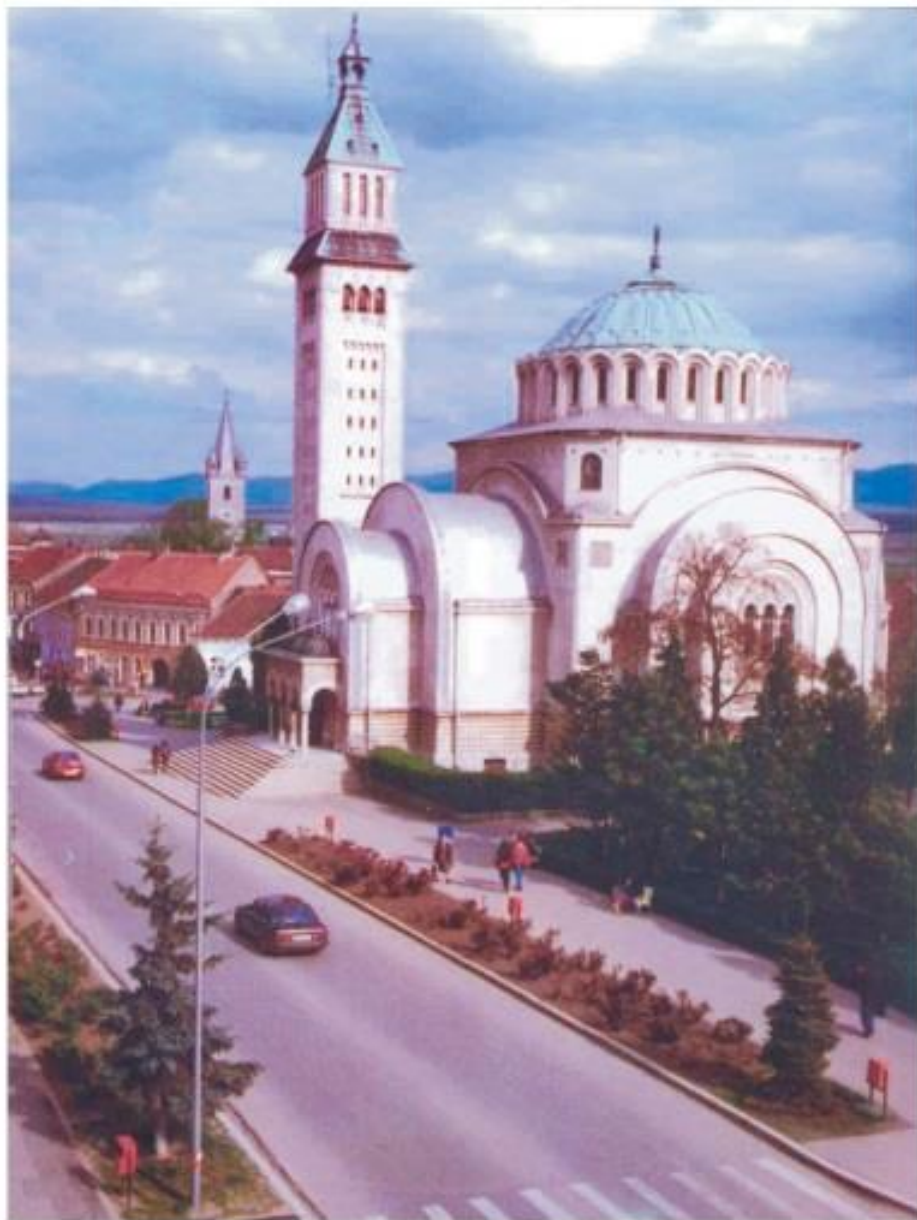
Ion Lapedatu și însoțitorii săi la Cabana de pe vârful Omul
(14 septembrie 1945)

Mecenatul

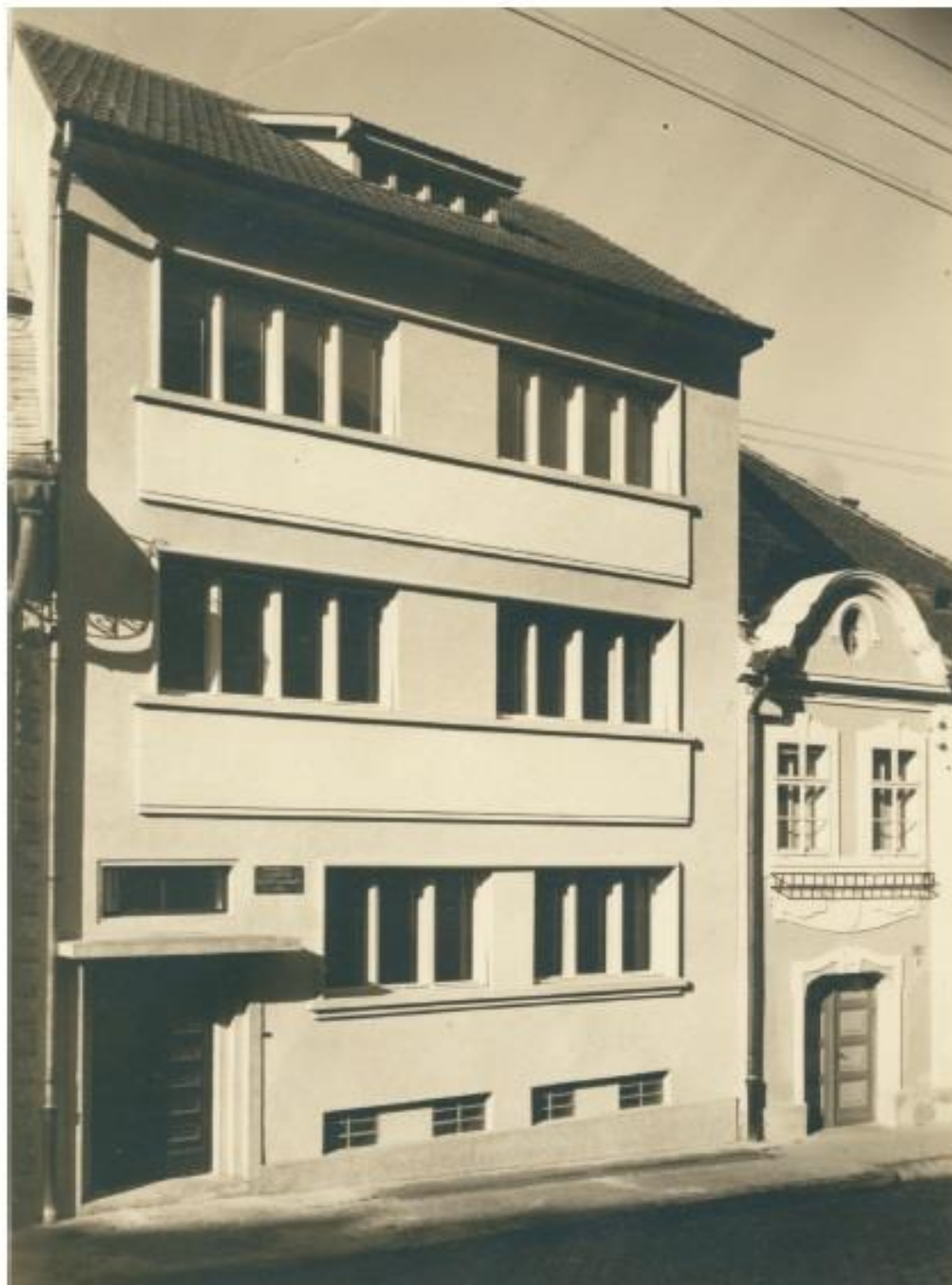

La sfințirea bisericii din Sărmaș (21 mai 1939) cu familia Lupaș

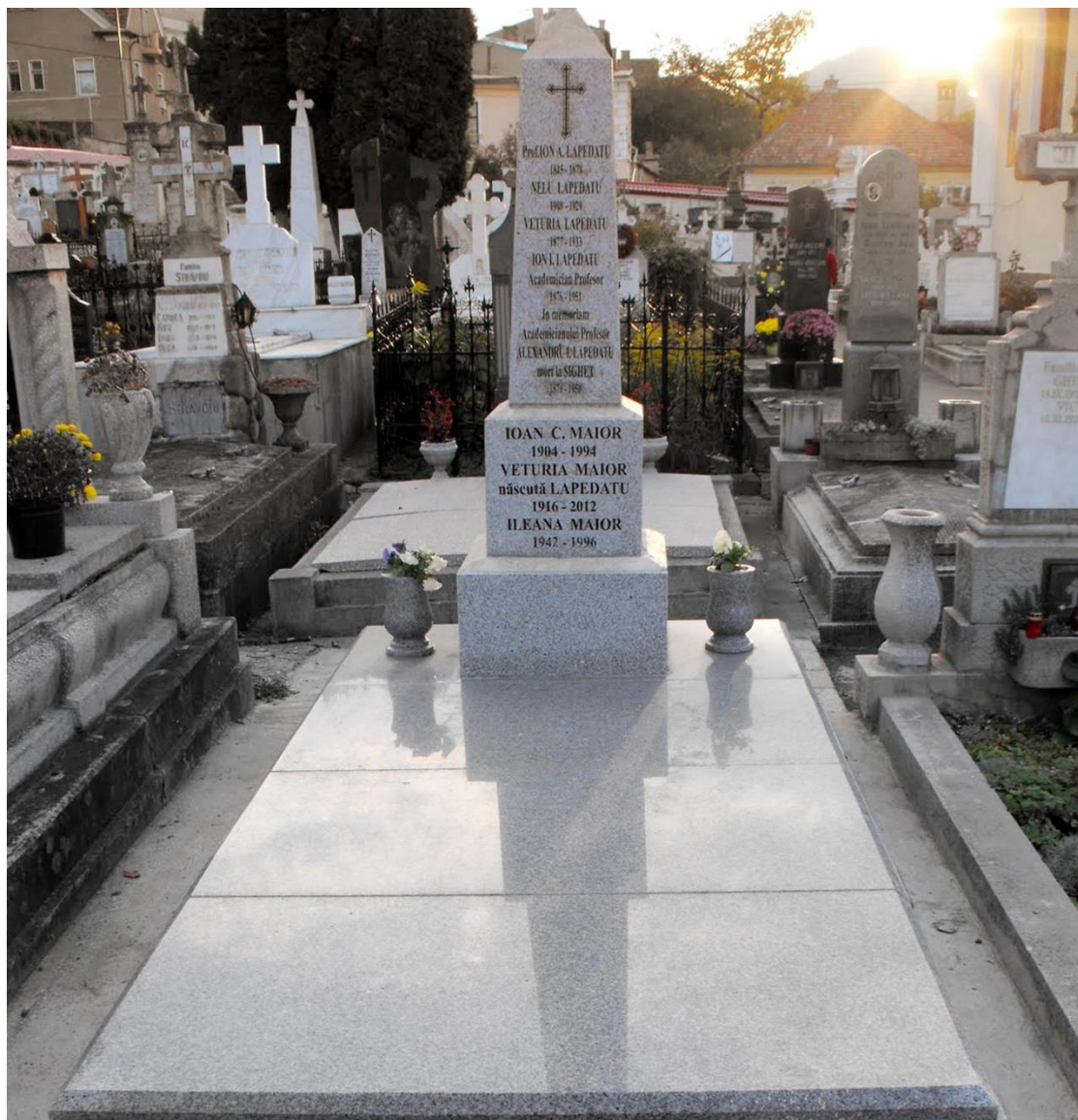
Catedrala "Sfinții Arhangheli Mihail și Gavril" - Orăștie,
edificiu monumental susținut financiar de către Ion Lapedatu
(Fototeca Muzeului Civilizației Dacice și Romane - Deva)

Fundația Veturia și Ion Lapedatu - Sibiu
(Brașov, str. Castelului nr. 19)

Monument al eroilor săceleni ridicat prin contribuția fraților Ion și Alexandru Lapedatu

Monumentul Funerar al familiei Ion I. Lapedatu, cimitirul Groaveri, Braşov